

ΑΤΕΙ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΟΚΟΜΙΑΣ

Τίτλος εργασίας:

Παιδική Λογοτεχνία και Φιλαναγνωσία:
θεωρητικές προσεγγίσεις
και πρακτικές εφαρμογές στο χώρο της
προσχολικής αγωγής.

Φοιτήτρια: **Αδαμαντία Γιοβάνη**

Αριθμός Φοιτητικού Μητρώου: **10652**

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: **Ιφιγένεια Τριάντου**

Το βιβλίο δεν έχει στόμα, κι όμως μιλάει. Διηγείται ένα σωρό ιστορίες, και λέει και ποιήματα, και τραγουδάει και τραγούδια με νότες. Η μαμά διαβάζει, και το βιβλίο μιλάει με το στόμα της. Όταν θα μάθω κι εγώ να διαβάζω, τότε το βιβλίο θα μιλάει με το δικό μου στόμα.

Α, όταν θα μάθω να διαβάζω, μήτε στιγμή δε θ' αφήνω σε ησυχία το βιβλίο: θα το βάζω να μου διηγείται ιστορίες, ώσπου να κουραστώ. Κι ως την ώρα που θα κλείνουν τα μάτια μου από τη νύστα. Τότε θα βάζω το βιβλίο κάτω από το προσκέφαλό μου και μόλις θα ξυπνώ θα το βάζω να μου λέει μια μικρή ιστορία. Τώρα η μαμά με πηγαίνει στον Παιδικό Κήπο. Έχει κι εδώ βιβλία. Μας περιμένουν υπομονετικά. Η δασκάλα μας διαβάζει με δυνατή φωνή. Το βιβλίο είναι ευχαριστημένο που τ' ακούμε με τόση προσοχή.

Όταν μιλάει το βιβλίο, εμείς σωπαίνουμε!

Δεν κάνουμε καθόλου θόρυβο για να μην το ενοχλήσουμε!

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
<i>1ο Μέρος: Η Παιδική Λογοτεχνία.....</i>	<i>7</i>
A.1. Τι είναι η «παιδική λογοτεχνία»: ορισμός και εννοιολογικές αποσαφηνίσεις	7
A.2. Η πορεία της παιδικής λογοτεχνίας στην Ελλάδα.....	12
Χαρακτηριστικά της Παιδικής Λογοτεχνίας κατά τις διάφορες χρονικές περιόδους .	12
Α΄ Περίοδος 1835 - 1858.....	12
Β΄ Περίοδος 1858 - 1917.....	13
Γ΄ Περίοδος 1917 - 1940	14
Δ΄ Περίοδος 1940 – 1974	14
Ε΄ Περίοδος 1974 – σήμερα	15
Δεκαετία 1980-1990.....	15
A.3. Η παιδική λογοτεχνία στην Ελλάδα σήμερα	16
A.4. Ειδολογική κατάταξη των κειμένων της Παιδικής Λογοτεχνίας	17
A.5. Τα αφηγηματικά στοιχεία.....	18
A.6. Η Αξία της παιδικής Λογοτεχνίας	19
<i>2ο Μέρος: Η Παιδική Λογοτεχνία και η Φιλαναγνωσία στην Εκπαίδευση.....</i>	<i>29</i>
B.1. Εκπαίδευση και παιδική λογοτεχνία	29
B2. Παιδική λογοτεχνία και φιλαναγνωσία	31
B.3. Εκπαίδευση και φιλαναγνωσία.....	33
B.3.1. Το πρόγραμμα «Καινοτόμες δράσεις για την ενίσχυση της φιλαναγνωσίας των μαθητών».....	34
B. 4. Οι παράγοντες ενίσχυσης της παιδικής φιλαναγνωσίας.....	36
B.4.1. Ο ρόλος της οικογένειας στην ενίσχυση της παιδικής φιλαναγνωσίας.....	37
B.4.2. Ο ρόλος του σχολείου και της προσχολικής αγωγής στην ενίσχυση της φιλαναγνωσίας.....	42
B.4.3. Ο ρόλος της Βιβλιοθήκης.....	48
B.4.4. Η Βιβλιοθήκη της τάξης	49
B.4.5. Η λειτουργία της Βιβλιοθήκης της τάξης ως δανειστικής.....	52
<i>3ο Μέρος.....</i>	<i>59</i>
<i>Πρακτικές εφαρμογές – δραστηριότητες φιλαναγνωσίας στο χώρο της προσχολικής αγωγής</i>	<i>59</i>

Γ.1. Με ποιους τρόπους γίνεται η προσέγγιση της φιλιαναγνωσίας στην προσχολική αγωγή;.....	59
Γ.2. Ενδεικτικό παράδειγμα προσέγγισης της φιλιαναγνωσίας στο χώρο της προσχολικής αγωγής	64
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	69
4ο Μέρος	72
Πράξη φιλιαναγνωσίας	72
Δ.1. Παγινίδια Φιλιαναγνωσίας	72
1. Ποίηση.....	72
2. Παραλλαγή: Οργανώνουμε ένα ποιητικό αναλόγιο.....	73
3. Πινακοθήκη πορτραίτων.....	73
4. Το ποντικοφαγωμένο βιβλίο	74
5. Το "ντόμινο" των βιβλίων	74
6. Επάγγελμα: πωλητής βιβλίων	76
7. Οι μεγάλοι διαβάζουν τους μικρούς	76
8. Σύνδεση του βιβλίου με άλλες αισθήσεις... ..	77
9. Πέντε ζωγραφιές για ένα βιβλίο.....	77
Δ.2. Υλικό του προγράμματος «ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑ: Καινοτόμες δράσεις ενίσχυσης της φιλιαναγνωσίας των μαθητών» του ΕΚΕΒΙ	78
Δ.3. Υλικό για τη λειτουργία της βιβλιοθήκης της τάξης ως δανειστικής	84
Παρατίθενται έντυπα για τη λειτουργία της δανειστικής βιβλιοθήκης, φωτογραφίες από διάφορες δράσεις σχετικές με τη φιλιαναγνωσία, κ.α.	85
Δ.4. Παράδειγμα λειτουργίας μια βιβλιοθήκης	91
«Δώστε μας βιβλία, δώστε μας φτερά!».....	91
Πολύ πιο μπροστά από την εποχή της.....	91
Εκθέσεις βιβλίων καθ' οδόν	94
Αντλώντας από το «βιβλιοθησαυρό»	95
Οι συγγραφείς και οι εικονογράφοι αποτελούν πολύ καλούς φορείς προώθησης της παιδικής λογοτεχνίας.....	95
Δρόμοι προς το βιβλίο.....	96
Πολυάριθμα προγράμματα αφιερώνονται στοχευμένα στην προώθηση της ανάγνωσης.	96
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	111
Ελληνική και ξένη βιβλιογραφία	111
Ηλεκτρονικές διευθύνσεις	115

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η παρούσα εργασία προσπαθεί αρχικά να προσεγγίσει βασικές θεωρητικές πτυχές της Παιδικής Λογοτεχνίας (εννοιολογική αποσαφήνιση, ιστορική πορεία, σημασία για το παιδί, ειδολογική κατάταξη, κ.α.) ως αυτόνομου είδους της Λογοτεχνίας. Στη συνέχεια γίνεται μια προσπάθεια αποτύπωσης της σχέσης της με την εκπαίδευση και ειδικότερα με τις σχολικές βαθμίδες που αφορούν τις πολύ μικρές ηλικίες. Μέσα από αυτή τη σχέση περιγράφεται και η έννοια της φιλιαναγνωσίας, ένας σύγχρονος όρος, και επιδιώκεται η συσχέτισή της με το σχολείο και ειδικότερα με την προσχολική εκπαίδευση.

Σήμερα στις τάξεις της προσχολικής αγωγής η ενίσχυση της φιλιαναγνωσίας προβάλλει συχνά ως επιτακτική ανάγκη και για το λόγο αυτό δραστηριοποιούνται εκπαιδευτικοί, γονείς και μαθητές. Η συνεργασία τους με φορείς της πολιτείας αλλά και μεταξύ τους τα τελευταία χρόνια φαίνεται να έχει σημαντικά αποτελέσματα, τα οποία περιγράφονται κυρίως μέσα από την οργάνωση δράσεων. Οι δράσεις αυτές παρουσιάζονται στο τελευταίο μέρος της εργασίας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παιδική λογοτεχνία αποτελεί ένα είδος λογοτεχνίας γνωστό και οικείο σε μικρούς και μεγάλους, εκπαιδευτικούς, γονείς, μαθητές, και γενικότερα σε όλο τον κόσμο. Η αξία της για το παιδί και για όλους όσους ασχολούνται με αυτήν έχει κατά καιρούς επισημανθεί από πολλούς μελετητές, επιστήμονες, λογοτέχνες, κ.α. Οι δράσεις που σχετίζονται με την παιδική λογοτεχνία σήμερα όλο και πληθαίνουν. Συγκεκριμένα σήμερα, η φιλαναγνωσία, η αγάπη για το βιβλίο και μάλιστα η αγάπη των παιδιών για το παιδικό βιβλίο, είναι ένας όρος αρκετά γνωστός σε παιδαγωγούς, γονείς και παιδιά και η αξία της έχει εκτιμηθεί από αρκετούς μελετητές. Κανένας δεν μπορεί να αμφισβητήσει το μέγεθος της αξίας που έχει η καλλιέργεια της φιλαναγνωσίας και η επαφή του παιδιού με το βιβλίο, σε επίπεδο γνωστικό, συναισθηματικό, συγκρότησης προσωπικότητας, ανάπτυξης κάθε είδους νοημοσύνης, κοινωνικοποίησης, κ.α.

Για τους λόγους αυτούς σήμερα γίνονται πολλές προσπάθειες ενίσχυσής της από διάφορους κρατικούς αλλά και ιδιωτικούς φορείς. Προγράμματα φιλαναγνωσίας οργανώνονται και εφαρμόζονται σε όλες τις χώρες του κόσμου και τα τελευταία χρόνια γίνονται τέτοιες προσπάθειες και στην Ελλάδα.

Για να ειπωθεί όμως ο,τιδήποτε αφορά τα προγράμματα φιλαναγνωσίας και την εφαρμογή τους στα ελληνικά σχολεία πρέπει να γίνει μια εννοιολογική αποσαφήνιση και μια θεωρητική προσέγγιση κάποιων σχετικών με τη φιλαναγνωσία όρων και εννοιών. Κυρίως θα πρέπει να γίνει μια αναφορά σε εκείνες τις δραστηριότητες που μπορούν να οργανωθούν από γονείς και εκπαιδευτικούς έτσι ώστε να έρθουν τα παιδιά σε αμεσότερη επαφή με τους θησαυρούς της παιδικής λογοτεχνικής παραγωγής και να εκτιμήσουν τις αρετές και τα μηνύματα αξιόλογων λογοτεχνών της ελληνικής και παγκόσμιας λογοτεχνικής κλίμακας.

1ο Μέρος: Η Παιδική Λογοτεχνία

*”Ευτυχίζω σε σένα
τις ερχόμενες τύχες,
την άγνοια του κόσμου,
το χαμόγελο που είχες,
ω άγγελε παραστάτη,
ω παρήγορο φως μου !”*

K. N.

Καρυωτάκης

A.1. Τι είναι η «παιδική λογοτεχνία»: ορισμός και εννοιολογικές αποσαφηνίσεις

Είναι αλήθεια ότι κατά καιρούς έχει επιχειρηθεί πολλές φορές να δοθεί ένας ορισμός της Παιδικής Λογοτεχνίας, έναν κλάδο ο οποίος έχει σχεδόν αυτονομηθεί, παρά το γεγονός της άμεσης συσχέτισης της Λογοτεχνίας για ενηλίκους και της Λογοτεχνίας για παιδιά.

Αρκετοί έχουν τη γνώμη ότι η παιδική λογοτεχνία είναι το σύνολο των λογοτεχνικών έργων που γράφονται από τα ίδια τα παιδιά και φυσικά απευθύνονται στα παιδιά. Από αυτή τη θέση προκύπτει το ερώτημα: είναι τα παιδιά σε θέση να δημιουργήσουν άξια λόγου λογοτεχνικά έργα;

Για να απαντήσουμε σε αυτό το ερώτημα πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί και να λάβουμε υπόψη μας πολλές παραμέτρους. Ας πάρουμε όμως τα πράγματα από την αρχή. Προκείμενου να οριοθετήσουμε την παιδική λογοτεχνία, θεωρήσαμε αναγκαίο να αναζητήσουμε τις απαρχές και τις ρίζες της έννοιας της Λογοτεχνίας και συγκεκριμένα μπορούμε να πούμε ότι η αρχαία ελληνική λογοτεχνία είναι η ηθική λογοτεχνία: θέτει ηθικούς προβληματισμούς, ρωτάει με τα δικά της εκφραστικά μέσα, μέσα καλλιτεχνικά του ωραίου τι είναι καλό και τι είναι κακό ηθικό και ανήθικο ή ωφέλιμη βλαβερό στο «κοινό», στην πόλη και τους πολίτες. Και αν κατόρθωσε να είναι ωραία το ηθικό στοιχείο δεν την εμπόδισε, λοιπόν, να είναι. Το ωφέλιμο(που σημαίνει :ηθικά ωφέλιμο) με το ευχάριστο είναι ο ιδανικός αισθητικός συνδυασμός και της ρωμαϊκής λογοτεχνίας τουλάχιστον μεγάλων

εκπροσωπών της, όπως ο Οράτιος, που καλλιεργεί στο πνευματικό κλίμα των στίχων του το *delectare* (απόλαυση, τέρψη) και το *prodesse* (ωφελεία)¹.

Η ιστορία της ξεκίνησε παράλληλα με το κίνημα του Διαφωτισμού στην Ευρώπη, ενώ τα πρώτα έργα στη χώρα μας ανιχνεύτηκαν στα μέσα του 19ου αιώνα. Με το πέρασμα των χρόνων αναγνωρίστηκε η ιδιαιτερότητά της και έτσι πλέον αποτελεί ένα ξεχωριστό λογοτεχνικό είδος. Στην αντιμετώπιση του παιδιού ως αυτόνομης μονάδας και στην απαίτηση να ικανοποιηθούν οι ανάγκες του, ο μορφωτικός του χώρος κι ιδιαίτερα οι κοινωνικές του σχέσεις, συμβάλλει η παιδική λογοτεχνία οι οποία σε πρώτη φάση (19ος αι.-20 ου αι.) συνδέεται οργανικά ή ταυτίζεται με την λογοτεχνία για μεγάλους, για να αυτονομηθεί σταδιακά προβάλλοντας τις νέες ηθικό - κοινωνικές αξίες και πρακτικές (Κατσίκη –Γκίβαλου, 1999).

Η Παιδική Λογοτεχνία αναφέρεται σε μια τέχνη του λόγου, η οποία καλλιεργείται από ενήλικες και απευθύνεται σε παιδιά. Η παιδική λογοτεχνία ως μέρος της λογοτεχνίας αποτελεί ένα είδος καλλιτεχνικής έκφρασης και όπως όλες οι τέχνες είναι αισθητικά δικαιωμένη. Ο όρος είναι σχετικά νέος και ο προσδιορισμός του περιεχομένου του απαιτεί αρκετή προσοχή καθώς η παιδική λογοτεχνία αναπτύχθηκε και ανθεί τα τελευταία χρόνια.

Παιδική Λογοτεχνία λοιπόν είναι όχι τα λογοτεχνήματα που έχουν γράψει ή γράφουν τα παιδιά, αλλά τα αισθητικώς δικαιωμένα λογοτεχνικά κείμενα που είναι σε θέση να φέρουν το παιδί σε επαφή με το αισθητικό φαινόμενο της Τέχνης και ειδικότερα της Λογοτεχνίας (Γιάκου, 1993). «Τα λογοτεχνικά αυτά κείμενα αποτελούν, κατά κανόνα, πνευματικά δημιουργήματα των μεγάλων. Γιατί αυτοί κυρίως διαθέτουν την ωριμότητα ή την απαραίτητη ικανότητα να προσφέρουν στο παιδί την αισθητική συγκίνηση που χαρίζει η Τέχνη» (Γιάκου, 1993). Κατά τον ίδιο τρόπο ο Αντώνης Δελώνης επισημαίνει ότι «Παιδική Λογοτεχνία είναι ο σύνολος χώρος μέσα στον οποίο συνυπάρχουν – συνλειτουργούν όλα εκείνα τα άρτια λογοτεχνικά έργα που απευθύνονται στις αισθητικές απαιτήσεις και τα ενδιαφέροντα της νηπιακής, παιδικής και εφηβικής ηλικίας και ανταποκρίνονται στο αντιληπτικό,

¹ *Phaedrus, Liber Fabularum .Lateinism /Deutsch,uber .von.Fr .Fr .Ruckert und *O.Sconberger, hrsg.u.erlautert von O. Schonberg (Philipp Reclam jun., Universal Bibliothek, 1144[3]), Stuttgart 1979, σ. 157.*

γλωσσικό και συναισθηματικό τους επίπεδο»(Δελώνης,1990). Έχει την έννοια να βοηθήσουμε το παιδί να διαμορφώσει σωστές αισθητικές αντιλήψεις ή αξιολογήσεις με άλλα λόγια να του εμπνεύσουμε ή να του τονώσουμε την αγάπη προς το Ωραίο (Γιάκος, 1993).

«Στην Παιδική Λογοτεχνία ανήκουν καλλιτεχνικά δημιουργήματα των μεγάλων που έχουν σκοπό να προσφέρουν στο παιδί την χαρά, τον παλμό της ζωής, την αισθητική απόλαυση και παράλληλα να υποβάλλουν αρχές και μηνύματα με ανθρωποπλαστικό χαρακτήρα.Στα βιβλία για τους νέους συναντώνται δυο ετερογενείς κόσμοι: ο κόσμος των παιδιών κι ο κόσμος των ώριμων κι ανάμεσα σε αυτούς υπάρχει οπωσδήποτε ένα χάσμα που εντοπίζεται στις αντιλήψεις στα βιώματα στους πόθους και τις ορμές» (Δελώνης, 1990). Η Λότη Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου αποφεύγει να ορίσει το περιεχόμενο της Παιδικής Λογοτεχνίας χρησιμοποιώντας απλώς και μόνο έναν ορισμό, ενώ προτιμά να καταγράψει τα σημεία αναγνώρισής της: *ως προς τη μορφή*, τη λιτότητα του λόγου, την απουσία βωμολογιών και σαρκασμού, τη συντομία και το καίριο των περιγραφών, την αμεσότητα της αφήγησης, τη διαγραφή των χαρακτήρων χωρίς επιμονή στην ψυχογράφηση τους, *ως προς το περιεχόμενο*, ότι η υπόθεση έχει ξεκάθαρο πλαίσιο και η πλοκή είναι έντονη και γρήγορη, προπάντων ότι υπάρχει κάθαρση και το διάχυτο αίσθημα ότι ο αναγνώστης είναι αντικείμενο αγάπης από το συγγραφέα (Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου, 1990).

Η Παιδική λογοτεχνία είναι από την φύση της προγραμματική πράγμα που σημαίνει ότι η τέχνη του λόγου προσαρμόζεται σκόπιμα στα δεδομένα της ψυχολογίας του παιδιού. Πρόκειται για διαδικασία που φαινομενικά αντίκειται στην φύση και τον λειτουργικό ρόλο της λογοτεχνίας. (Καλλέργης ,1995). Αναφερόμαστε σε λογοτεχνικά κείμενα που είναι δομημένα με τρόπο ώστε να συμβάλουν στην ψυχαγωγία των παιδιών, αλλά και στην πνευματική τους καλλιέργεια, στη διαμόρφωση ελεύθερης συνείδησης και στην ωρίμανση της προσωπικότητάς τους. Η πρώτη μύηση στην λογοτεχνία και το βιβλίο μπορεί κάλλιστα να γίνει στην προσχολική ηλικία, κατά την οποία γίνεται διαχωρισμός του εαυτού από τον άλλον και δημιουργούνται εκείνες οι ψυχικές βαθμίδες που δίνουν την δυνατότητα του παιδιού να προσλαμβάνει, να συμβολοποιεί να προβάλλει και να προβάλλεται, να ταυτίζει να ταυτίζεται και στην συνέχεια να διακρίνει το αληθές από το αληθοφανές. Είναι η ιδανική περίοδος για την εισαγωγή του λογοτεχνικού βιβλίου στη ζωή του

παιδιού, που μπορεί να λειτουργήσει τόσο προστατευτικά όσο και απελευθερωτικά για το παιδί (..) (Παναγιωτόπουλος, 2001). Δεν είναι υπερβολή αν πούμε ότι η σχέση του παιδιού με το βιβλίο μπορεί να αρχίσει ακόμη από τους μήνες της κύησης, μέσω της μουσικής τις ανάγνωσης των παραμυθιών (Παπαδάτος, 2009).

Ιδιαίτερα κατά την προσχολική ηλικία το παιδί παράγει ένα πλήθος διανοητικών αλλά και ψυχικών εικόνων, οι οποίες επιτρέπουν στο παιδί να κατακτήσει, μέσα από το ξεδίπλωμα του φαντασιακού τις πρώτες εικόνες για το κόσμο γύρω του μέσα του, να αντιμετωπίσει τον εαυτό του και τους άλλους.(Παναγιωτοπουλος,2001). Το παιδί μπορεί να ξεκινήσει τη γνωριμία με τη λογοτεχνία από πολύ μικρή ηλικία, αρκεί να βρεθεί ο ενήλικας που θα το φέρει σε επαφή με το καλό βιβλίο και θα του αφηγηθεί ιστορίες, ώστε να εξοικειωθεί με τη διαδικασία της ανάγνωσης. Η αγάπη για την ανάγνωση θα οδηγήσει προοδευτικά στη θέληση του παιδιού να αγγίζει κάποια στιγμή μόνο του τα βιβλία, να κατανοήσει πληρέστερα τον γλωσσικό κώδικα και να κατακτήσει, εντέλει, τη δεξιότητα της ανάγνωσης. Κατά τη διαδικασία της ανάγνωσης τα παιδιά αναπτύσσουν ένα πλήθος ικανοτήτων, όπως, για παράδειγμα, τη δημιουργική έκφραση, τη φαντασία, την κριτική σκέψη. Επιπλέον, εξοικειώνονται με πολλές και διαφορετικές εκφάνσεις του γραπτού λόγου, εμπλουτίζουν το λεξιλόγιό τους και εφοδιάζονται κατάλληλα, προκειμένου να δομήσουν στη συνέχεια τη γραμματική της γλώσσας που ακούν, αλλά και να αφομοιώσουν τους συντακτικούς της κανόνες. Κάτι πρέπει να κατανοήσουν όλοι, ότι πρέπει να ενταθούν οι προσπάθειες για την διάδοση του παιδικού βιβλίου. «Κάποτε πρέπει να κατανοήσουν όλοι και κυρίως οι γονείς- ότι το παιδί με τον πολυκύμαντο συναισθηματικό κόσμο δεν μπορεί να ζήσει χωρίς ποίηση, χωρίς χρώμα χωρίς τέχνη (...)» (Κατσίκη -Γκίβαλου 1999).

Ο Ηρακλής Καλλέργης, τονίζει την ανάγκη να λάβουν υπόψη τους οι συγγραφείς λογοτεχνημάτων για παιδιά και για νέους τη δραστικότητα του ωραίου λόγου και τις ψυχικές ανάγκες της παιδικής ηλικίας, ώστε να προσφέρουν κείμενα «που πρώτιστα θα κάνουν τη συνείδηση του αναγνώστη να λειτουργήσει αισθητικά, θα περιέχουν όμως και κάποια ιδεολογικά μηνύματα». Ο λογοτέχνης που αποπειράται να γράψει για παιδιά αυτόματα συνειδητοποιεί την ευθύνη του και προσπαθεί να εκφράσει τον άγγελο και όχι το δαίμονα που κρύβει μέσα του (Καλλέργης, 1992). Στην περίπτωση του παιδιού, έχουμε μπροστά μας, την πρώτη ύλη την καθαρή πλάκα γραφής, των κάτοχο των ρωμαλέων αισθήσεων αυτόν που είναι έτοιμος να

απορροφήσει την και την παραμικρή ιδιοτροπία. Πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι, κάθε φορά που ερχόμαστε αντιμέτωποι με κάτι, κάθε σπίθα της ανθρώπινης επιδίωξης και κάθε άγγιγμα καταγράφεται από αυτό το θαύμα, και η δύναμη της ζωής μέσα του θα χρησιμοποιήσει οτιδήποτε μπορεί να αδράξει ώστε να εξυπηρετήσει τα κίνητρα ενός τρυφερού αιχμάλωτου μυαλού (Steadman,1990).

Ο Παπαντωνάκης αναφερόμενος στην Παιδική Λογοτεχνία σημειώνει τα διακριτά γνωρίσματα του παιδικού βιβλίου:

- τα παιδικά βιβλία είναι εν γένει συντομότερα και προτιμούν την ενεργό δράση από τη στασιμότητα, τους διαλόγους και τα γεγονότα από τις περιγραφές και τις ενδοσκοπήσεις
- κατά κανόνα οι πρωταγωνιστές είναι παιδιά και η γλώσσα του βιβλίου είναι προσανατολισμένη στη γλώσσα του παιδιού
- χρησιμοποιούνται οι συμβάσεις και η ιστορία εκτυλίσσεται με εμφανείς ηθικές δρασεις τις οποίες συνήθως αγνοεί η λογοτεχνία των ενηλίκων
- έχουν ευδιάκριτη δομή
- και, τέλος, θα ήταν σημαντική παράλειψη να μην αναφερθούν τα στοιχεία του μαγικού και του φανταστικού, της απλότητας και της περιπέτειας, που αποτελούν βασικά συστατικά του παιδικού βιβλίου (Παπαντωνάκης, χ.χ.).

Η Παιδική Λογοτεχνία προσφέρει την ίδια απόλαυση με αυτήν που προσφέρει και η Λογοτεχνία των ενηλίκων. Τα παιδιά αναζητούν να απολαύσουν μια ιστορία, αλλά οι πηγές αυτής της απόλαυσης είναι πιο περιορισμένες, γιατί οι εμπειρίες τους είναι περισσότερο περιορισμένες, εφόσον τα παιδιά αδυνατούν να κατανοήσουν τις ιδέες λόγω της συνθετότητάς τους. Για το λόγο αυτό θα πρέπει και η διατύπωσή τους να είναι πιο απλή, τόσο στη γλώσσα όσο και στη μορφή. Η λογοτεχνία στη σχέση της με το παιδί αναδεικνύεται σε μορφωτικό αγαθό που συμβάλλει στην καλλιέργεια του ανθρώπινου ήθους, αφού δονεί την καρδιά, οδηγεί στην μέθεξη, κινεί στη βίωση του ανθρώπινου πόνου και της χαράς, μυεί στην ομορφιά, αφού η τελειωμένη γλώσσα του έθνους και του λαού πλαστοουργεί (Κατσίκη – Γκίβαλου, 1995). Οι ιστορίες έχουν μια αμεσότητα, αποφεύγονται οι πολλές παρεκβάσεις και η σχέση που διέπει τα δρώντα πρόσωπα με τη δράση είναι εμφανέστερη. Ευκρινέστερες είναι επίσης και οι σχέσεις που διέπουν τα δρώντα πρόσωπα είτε αυτά είναι υποκείμενα δράσης ή κατάστασης είτε αντικείμενα αξίας κ.ά. Εξάλλου, τα παιδιά προτιμούν τον κυριολεκτικό λόγο περισσότερο από τους ενηλίκους, ενώ είναι δεκτικότερα και

επιρρεπέστερα στις φαντασιακές καταστάσεις (Παπαντωνάκης, χ.χ.) κι όλοι συμφωνούν πως το καλό παιδικό βιβλίο τέρπει και διδάσκει, προσφέρει στοιχεία βιωματικά και ήρωες αληθινούς με πλούσιο συναισθηματικό κόσμο, ρεαλισμό σύμφωνο με το ψυχικό και νοητικό κλίμα του παιδιού και ένα ευτυχισμένο τέλος (Δελώνης, 1981).

Α.2. Η πορεία της παιδικής λογοτεχνίας στην Ελλάδα

- **Α΄ περίοδος:** 1835 – 1858
- **Β΄ περίοδος:** 1858 – 1917
- **Γ΄ περίοδος:** 1917 – 1940
- **Δ΄ περίοδος:** 1940 – 1974
- **Ε΄ περίοδος:** 1974 – σήμερα

Πίν. 1. Χρονικό διάγραμμα της Παιδικής Λογοτεχνίας²

Χαρακτηριστικά της Παιδικής Λογοτεχνίας κατά τις διάφορες χρονικές περιόδους

Α΄ Περίοδος 1835 - 1858

Την πρώτη περίοδο θα τη χαρακτηρίζαμε *νηπιακή ηλικία της Παιδικής Λογοτεχνίας*, γιατί εδώ έχουμε τις πρώτες προσπάθειες για δημιουργία συνείδησης των συγγραφέων (Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή, Ηλία Τανταλίδη και Αλέξανδρου Κατακουζηνού). Σ' αυτή την περίοδο, η Παιδική Λογοτεχνία βρίσκεται στο ξεκίνημά της, έχει έναν έντονα διδακτικό χαρακτήρα και δέχεται πολλές ξένες επιδράσεις,

² Για τη συγγραφή και καταγραφή της ενότητας αυτής δανειστήκαμε στοιχεία κυρίως από τα βιβλία των:

- *Αντώνη Δελώνη (1990). Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία, 1835-1985. Από τις πρώτες ρίζες μέχρι σήμερα. Αθήνα: Ηράκλειτος.*
- *Μένη Κανατσούλη (2002). Εισαγωγή στη Θεωρία και Κριτική της Παιδικής Λογοτεχνίας. Θεσσαλονίκη: σημειώσεις μαθήματος (αναθεωρημένη έκδοση)*

καθώς μεταφράζονται τα έργα πολλών ξένων συγγραφέων (Ντίκενς, Άντερσεν, Ντεφόου).

Β΄ Περίοδος 1858 - 1917

Την περίοδο αυτή ενισχύονται οι αγώνες για τη γλώσσα, θριαμβεύει ο δημοτικισμός, κυριαρχούν μορφές όπως ο Ψυχάρης (το βιβλίο του Το ταξίδι μου είναι το πρώτο πεζογράφημα σε δημοτική γλώσσα) και κυριαρχεί ακόμη περισσότερο ο διδακτισμός και ο εθνικός φρονηματισμός, η προσκόλληση σε θέματα θρησκευτικά και φυσιολατρικά.

Συγκεκριμένα:

- Εκδόθηκε ο *Γεροστάθης*, έργο πρωτοποριακό για την εποχή του, που διακρίνεται όμως για το διδακτικό χαρακτήρα του. Μαζί με την *Ελληνική Χρηστομάθειαν* του Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή έθεσαν τα θεμέλια για την ηθική διαπαιδαγώγηση και την ψυχαγωγία των νέων της Ελλάδας για πολλά χρόνια και θεωρούνται τα πρώτα έργα της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας.

- Ιδρύθηκε ο «Σύλλογος προς διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων» (1869), ο οποίος προωθούσε το παιδικό βιβλίο με κάθε δυνατό τρόπο.

- Εκδόθηκε η *Διάπλασις των Παίδων* (1879), που προώθησε την Παιδική Λογοτεχνία και έθεσε νέους οραματισμούς.

- Ο Βιζυηνός έγραψε το πρώτο νεοελληνικό διήγημα στη δημοτική, τον *Τρομάρα*, που δημοσιεύτηκε στη *Διάπλαση των Παίδων* το 1884.

- Ο Αλ. Πάλλης εξέδωσε το 1889 την ποιητική συλλογή του *Τραγουδάκια για παιδιά*.

- Το 1900 εγκαινιάστηκε μια σειρά με παιδικά έργα από το «Σύλλογο προς διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων».

- Το 1909 εκδόθηκε το *Παραμύθι χωρίς όνομα* από την Πηνελόπη Δέλτα.

- Ιδρύθηκε ο «Εκπαιδευτικός Όμιλος» (1910), ο οποίος συνέβαλλε στην έκδοση νέων έργων για παιδιά, μεταφράσεων και στη δημιουργία βιβλιοθηκών.

Γ' Περίοδος 1917 - 1940

Η Τρίτη περίοδος (εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1917 μέχρι το Β' παγκόσμιο πόλεμο), χαρακτηρίζεται από γεγονότα, όπως η τραγωδία της Μικράς Ασίας, ο μεσοπόλεμος, η δικτατορία του Μεταξά. Στην Παιδική Λογοτεχνία ξεχωρίζουν οι Γρήγορος Ξενόπουλος και η Αντιγόνη Μεταξά (Θεία-Λένα).

Τα θέματα επικεντρώνονται γύρω από το τρίπτυχο Πατρίδα – Θρησκεία – Οικογένεια, στο οποίο είναι όμως διακρίνεται καθαρά η φυσιολατρική διάθεση αλλά και ένας λογοτεχνικός διδακτισμός, μια σοβαροφάνεια, κάποια απλοϊκότητα και η προσκόλληση στα στερεότυπα της προηγούμενης περιόδου. Αξιόλογη υπήρξε η παραγωγή σχετικών κειμένων από τους Γ. Βιζυηνό, Κ. Παλαμά, Γ. Δροσίνη, Ι. Καμπά, Αλ. Πάλλη, Ι. Βλαχογιάννη, Ζ. Παπαντωνίου, Π. Δέλτα, Γρ. Ξενόπουλο, Στ. Σπεράντζα, Π. Πικρό, ο οποίος θεωρείται και ο εισηγητής του παιδικού μυθιστορήματος επιστημονικής φαντασίας στην Ελλάδα, Β. Ρώτα, Έ. Αλεξίου, Σ. Μαυροειδή-Παπαδάκη, Ρ. Καρθαίου, Α. Μεταξά, Α. Τροπαιάτη, Γ. Βερίτη κ.ά.

Δ' Περίοδος 1940 – 1974

Η τέταρτη περίοδος καλύπτει τον ελληνοϊταλικό πόλεμο, την κατοχή, τον εμφύλιο σπαραγμό, τη ζοφερή δεκαετία του '50 και τη δεκαετία του '60 με την εδραίωση της στρατιωτικής δικτατορίας των Συνταγματαρχών το 1967 και τελειώνει με την πτώση της το 1974. Τα γεγονότα της περιόδου αυτής θα περάσουν στα έργα των συγγραφέων παιδικών κειμένων: αστυφιλία και εκβιομηχάνιση, αμερικάνικος τρόπος ζωής, επίδραση της τηλεόρασης, η οποία προβάλλει τα δικά της πρότυπα ζωής. Έτσι η Παιδική Λογοτεχνία διαμορφώνει μια νέα φυσιογνωμία.

Την περίοδο αυτή άλλωστε ιδρύεται η *Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά* (1955), μιας ομάδας γυναικών που αποβλέπει στην προώθηση του παιδικού βιβλίου και μάλιστα του ελληνικού και θεσπίζει γι' αυτό το σκοπό ειδικό βραβείο.

Το 1969 ιδρύεται ο «Κύκλος Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου», βιβλιοθήκες, προκηρύσσονται λογοτεχνικοί διαγωνισμοί, εκθέσεις παιδικού βιβλίου, παγκόσμια συνέδρια, έκδοση ανθολογιών, έκδοση ειδικού δελτίου, οργάνωση συνεδρίων, κλπ.

Η δεύτερη υποπερίοδος, από το **1974 έως σήμερα**, αποτελεί την «άνοιξη» της Παιδικής Λογοτεχνίας. Σημαντικότερες αλλαγές συμβαίνουν, πολιτικές, κοινωνικές, εκπαιδευτικές και οικονομικές. Πολλαπλασιάζονται οι εκδόσεις για τα παιδιά, επιδιώκεται η κριτική και μελέτη της Παιδικής Λογοτεχνίας, προωθείται η καλή

εικονογράφηση του παιδικού βιβλίου, γράφονται οι πρώτες γραμματολογίες, εμφανίζονται πολλοί και νέοι συγγραφείς, ενώ η ίδρυση των πανεπιστημιακών παιδαγωγικών τμημάτων ωφελεί τη μεθοδικότερη μελέτη και έρευνα της Παιδικής Λογοτεχνίας.

Στη θεματολογία της Παιδικής Λογοτεχνίας, παρουσιάζει μεγάλη πρόοδο το ιστορικό μυθιστόρημα, το περιπετειώδες μυθιστόρημα, το κοινωνικό μυθιστόρημα, και το επιστημονικό μυθιστόρημα.

Ε' Περίοδος 1974 – σήμερα

Την περίοδο αυτή ιστορικο-πολιτικά (Πολυτεχνείο, πτώση της δικτατορίας) και πολιτισμικά γεγονότα σηματοδοτούν την εποχή, το ήθος, το ύφος και τη φυσιογνωμία της. Τα βασικά χαρακτηριστικά της περιόδου αυτής (κοινωνικά προβλήματα, όπως η Ειρήνη, το Οικολογικό, το ενεργειακό κ.ά.) αρχίζουν να εμφανίζονται στα κείμενα και να προβληματίζουν τους συγγραφείς. Παράλληλα, παρατηρείται σημαντική αύξηση των εκδόσεων βιβλίων για παιδιά καθώς και βελτίωση της ποιότητας του παιδικού βιβλίου, αλλά και αντίστοιχη μείωση των μεταφράσεων των ξένων έργων. Ωστόσο, μετά τη μεταπολίτευση στο χώρο της Παιδικής Λογοτεχνίας διακρίνουμε σημαντικές προοπτικές: το 15ο Διεθνές Συνέδριο στην Ελλάδα από τον Κύκλο του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου επισημοποιεί την ύπαρξη *Παιδικής Λογοτεχνίας στην Ελλάδα*, Έλληνες συγγραφείς και εικονογράφοι (ζωγράφοι) θέτουν για το διεθνές βραβείο Άντερσεν, δημιουργούνται πολλές βιβλιοθήκες, ο Δημ. Γιάκος γράφει την *Ιστορία της Παιδικής Λογοτεχνίας*, ύστερα από σχετική προκήρυξη της Ακαδημίας Αθηνών, ενώ λίγα χρόνια αργότερα ο Χάρης Σακελλαρίου με την *Ιστορία της Παιδικής Λογοτεχνίας* θα προχωρήσει και στην παγκόσμια λογοτεχνία με μια ειδολογική εξέταση της *Παιδικής Λογοτεχνίας*, την περίοδο αυτή εκδίδονται νέα παιδικά περιοδικά: Επιθεώρηση Παιδική Λογοτεχνίας, Διαδρομές, Διαλέγουμε βιβλία για παιδιά, η Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά εκδίδει «Τα βραβεία μας» και «Τα είκοσι μας χρόνια» με τα πεπραγμένα τους.

Δεκαετία 1980-1990

Την περίοδο αυτή αρχίζει στη χώρα μας να αντιμετωπίζεται συστηματικότερα και να μελετάται επιστημονικά η παιδική λογοτεχνία. Η επίσημη πολιτεία καταβάλλει προσπάθειες να βοηθήσει την Παιδική Λογοτεχνία με τη διδασκαλία της στα

Παιδαγωγικά τμήματα των Πανεπιστημίων της χώρας. Την όλη προσπάθεια υποστηρίζει η έκδοση εξειδικευμένων για την Παιδική Λογοτεχνία περιοδικών, όπως είναι η Επιθεώρηση Λογοτεχνίας, οι Διαδρομές στο χώρο της Παιδικής Λογοτεχνίας, Λογοτεχνία στο νηπιαγωγείο, το Αερόστατο, κ.α. Ο ημερήσιος και περιοδικός τύπος, μια πλειάδα περιοδικών στο διεθνή χώρο συμβάλλουν καθοριστικά στη διάδοσή της ενώ η συνεργασία με το I.B.B.Y διεθνοποιεί το ελληνικό βιβλίο, το οποίο γίνεται πλέον γνωστό και έξω από την Ελλάδα.

A.3. Η παιδική λογοτεχνία στην Ελλάδα σήμερα

Κατ' αυτόν τον τρόπο η λογοτεχνία για παιδιά και νέους έχει πλέον αποκτήσει στην Ελλάδα καταξίωση και αναγνωρίζεται ως αυτόνομος επιστημονικός κλάδος και εντάσσεται στον κορμό της εθνικής λογοτεχνίας. Η παιδική λογοτεχνία έχει φτάσει στο σημείο να απολαμβάνει μια προνομιακή θέση κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών. Η άνθηση του παιδικού βιβλίου που καταγράφηκε τη δεκαετία του '70 και κυρίως τα χρόνια που ακολούθησαν τη μεταπολίτευση έχει σήμερα παραχωρήσει τη θέση της σε μια κυριολεκτική «βιομηχανία παιδικού βιβλίου». Σύμφωνα με επίσημα στατιστικά στοιχεία του ΕΚΕΒΙ για το 2006, το παιδικό βιβλίο αποτελεί το 25% της ελληνικής βιβλιοπαραγωγής και σημείωσε αύξηση 13.9% σε σύγκριση με το 2005 και 61.6% σε σύγκριση με το 2001 (τα στοιχεία προέρχονται από τη [wikipaideia](http://el.wikipedia.org))³.

Ο χώρος της λογοτεχνίας για παιδιά και νέους εξελίσσεται διαρκώς, ενώ ο ορίζοντας του παιδικού βιβλίου ολοένα και διευρύνεται, τόσο από πλευράς περιεχομένου όσο και από πλευράς μορφής. Αργά αλλά σταθερά έχει καταφέρει να απελευθερωθεί από τους παραδοσιακούς περιορισμούς και τους άκαμπτους ηθικούς κώδικες που το χαρακτήριζαν. Έτσι, οι συγγραφείς έχουν στη διάθεσή τους όχι μόνο μια μεγάλη γκάμα θεμάτων με τα οποία μπορούν να καταπιαστούν, έχουν επίσης πολύ μεγαλύτερη ελευθερία όσον αφορά τους πειραματισμούς τους με τη μορφή.

Ως απόρροια των παραπάνω, η φυσιογνωμία της λογοτεχνίας για παιδιά και νέους είναι σήμερα περισσότερο σύνθετη, περισσότερο διαφορούμενη, αλλά συγχρόνως, περισσότερο ελκυστική και ενδιαφέρουσα.

³ <http://el.wikipedia.org>

Α.4. Ειδολογική κατάταξη των κειμένων της Παιδικής Λογοτεχνίας

Η ένταξη των λογοτεχνικών κειμένων σε κατηγορίες με βάση τα κριτήρια του ήχου και της μορφής γραφής μας οδηγούν στην παρακάτω βασική κατηγοριοποίηση (Παπαντωνάκης, 2003).

- Πεζογραφία και
- Ποίηση.

Με βάση το περιεχόμενό τους τα λογοτεχνικά κείμενα διακρίνονται σε:

1. Κείμενα στα οποία η μυθοπλασία δεν είναι λογοτεχνική, μη λογοτεχνικά κείμενα (Nonfiction), όπως είναι τα πληροφοριακά βιβλία, τα βιογραφικά είδη.

2. Κείμενα στα οποία κυριαρχεί η (λογοτεχνική) μυθοπλασία (fiction), όπως: α) κείμενα ρεαλισμού (ρεαλιστικές ιστορίες, ζωικός ρεαλισμός, ιστορικός ρεαλισμός και ιστορίες που αναφέρονται στον αθλητισμό). Τα κείμενα αυτά απεικονίζουν, έστω και με κάποιο εξωραϊσμό τη ζωή μέσα στην κοινωνία (Ζωρζ Σαρή, *Το ψέμα*, *Ο θησαυρός της Βαγίας*, *Τα στενά παπούτσια* κ.ά., Τζώρτζογλου, *Αργυρώ*, Λότη Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου *Σπίτι για πέντε* κ.ά.), β) η ιστορική μυθοπλασία και γενικότερα η μυθοπλασία. Στην πρώτη εντάσσονται ιστορικά διηγήματα και μυθιστορήματα με θέματα από την ιστορία, πρόσφατη και μη, (Πηνελόπης Δέλτα, *Τον καιρό του Βουλγαροκτόνου*, *Στα μυστικά του βάλτου*, *Για την πατρίδα*, Λιλής Μαυροκεφάλου, *Άγις*, *Κλεομένης*, Γιολάντας Πατεράκη, *Στη Μακεδονία μια φορά*, Τζώρτζογλου, *Προ Χριστού στη Βραυρώνα* κ.ά.). Στη γενικότερη μυθοπλασία ανήκουν: κείμενα μυστηρίου, θρίλερ, ρομαντικές ιστορίες κ.α., κείμενα φανταστικά, η παραδοσιακή λογοτεχνία, στην οποία εντάσσονται τα παραμύθια, το έπος, οι μύθοι και οι θρύλοι.

Μια βασική κατηγοριοποίηση των ειδών της παιδικής λογοτεχνίας με βάση τόσο το περιεχόμενο, τη μορφή, και τους αναγνώστες (Παπανικολάου & Τσιλιμένη, 1992) στους οποίους απευθύνονται είναι η παρακάτω:

- Η παιδική ποίηση: δημοτική ποίηση και έντεχνη ποίηση
- Το παραμύθι: το λαϊκό παραμύθι και το σύγχρονο ή έντεχνο παραμύθι
- Ο Μύθος: νεοελληνικοί παροιμιόμυθοι - παραδόσεις - ευτράπελες διηγήσεις ή αστειολογήματα
- Οι μικρές ιστορίες
- Τα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία
- Τα παιδικά περιοδικά
- Τα κόμικς

- Τα βιβλία γνώσεων
- Το παιδικό θέατρο, το θεατρικό παιχνίδι, ο καραγκιόζης και το κουκλοθέατρο

A.5. Τα αφηγηματικά στοιχεία

Τα δομικά χαρακτηριστικά ή στοιχεία της αφήγησης ή αφηγηματικά στοιχεία ενός λογοτεχνικού κειμένου (Κανατσούλη, 2002), είναι τα εξής:

Η πλοκή: Η εξέλιξη ή η ακολουθία των γεγονότων, αυτών που θα στήσουν ουσιαστικά την ιστορία, είναι η πλοκή. Επιτυχημένη πλοκή είναι αυτή που προκαλεί συνεχώς το ενδιαφέρον του αναγνώστη για το τι θα συμβεί και βασίζεται στην αγωνία που προκαλείται για την έκβαση της περιπέτειας του ήρωα.

Οι χαρακτήρες: Η παρουσίαση των ανθρωπίνων χαρακτήρων είναι αναπόσπαστα δεμένη με την πλοκή της ιστορίας. Οι χαρακτήρες ενός λογοτεχνικού έργου αποκαλύπτονται στα μάτια των αναγνωστών: με τις ενέργειές τους, με τα λόγια τους, με την εμφάνισή τους, μέσα από τα σχόλια τρίτων, με τα σχόλια του αφηγητή της ιστορίας.

Το θέμα: Λέγοντας θέμα εννοούμε γενικά το story του κειμένου, το θέμα που φαίνεται να είναι το κεντρικό της ιστορίας καθώς και άλλες ιδέες (σε κάθε λογοτεχνικό έργο υπάρχουν και θέματα που δεν είναι άμεσα φανερά) κυρίαρχες ή δευτερεύουσες.

Η δομή: Ως δομή ορίζουμε τους τρόπους με τους οποίους συνδέονται μεταξύ τους τα διάφορα μέρη του έργου.

Η οπτική γωνία: Η οπτική γωνία αφορά τους τρόπους που επιλέγει ο συγγραφέας για να αφηγηθεί τα γεγονότα. Ιδιαίτερη σημασία για την αφηγηματική εξέλιξη οποιασδήποτε ιστορίας έχει ο χρόνος. Σε κάθε λογοτεχνικό έργο υπάρχουν δύο χρόνοι, ο χρόνος του αφηγηματικού λόγου -ο χρόνος δηλαδή που απαιτείται για την ανάγνωση της ιστορίας-και ο χρόνος της ιστορίας- η διάρκεια των γενομένων της αφήγησης.

Σκηνικό: Ως σκηνικό ορίζουμε τον χρόνο και τον τόπο εξέλιξης της ιστορίας. Σε ορισμένα λογοτεχνήματα ο χρόνος ή ο τόπος έχουν καθοριστικό ρόλο. Αντίθετα, στο παραμύθι ο χρόνος και ο τόπος δεν έχουν κάτι το πολύ συγκεκριμένο και λίγο-πολύ το σκηνικό δεν διαφέρει από παραμύθι σε παραμύθι.

A.6. Η Αξία της παιδικής Λογοτεχνίας

*«Όταν διαβάζεις σε ένα παιδί
όταν βάζεις ένα βιβλίο στα χέρια του
του φέρνεις νέα από την απείρως
ποικιλόμορφη φύση της ζωής.
Γίνεσαι αφυπνιστής.»*

Paula Fox, 1981

Η Παιδική Λογοτεχνία έχει την ιδιοτυπία της είναι ένα είδος τέχνης που ασχολείται με το παιδί, το οποίο θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως χωριστή οντότητα, ως αυτοτελή ύπαρξη, με τις δικές της αξιώσεις και απαιτήσεις. Το παιδί φέρνει μέσα του ένα κόσμο δυνατό μα και αδιαμόρφωτο καθώς κρύβει το άπειρο σε μικρογραφία, το ασκόρπιστο το μύρο φυλάνε μέσα τους τα παιδιά «τα κλειστά αυτά λουλούδια της πρωτόβγαλτης αυγής» λέει ο Κ. Παλαμάς (Κατσίκη-Γκίβαλου, 1999). Το άρτιο γλωσσικό λογοτέχνημα δεν προσφέρει μόνο αισθητική χαρά και καλλιέργεια, δεν αποτελεί μόνο απολαυστικό όραμα και άκουσμα, αλλά ταυτόχρονα πλουτίζει τον παραστατικό κόσμο του παιδιού και οξύνει την σκέψη του, αναγκάζοντας το να προχωρεί στην αποκωδικοποίηση γλωσσικών συμβολών (Καλλέργης, 1995).

Όπως επισημαίνει ο Παπαδάτος «Το βιβλίο αποτελεί μέγιστο πολιτισμικό αγαθό εγκλείει έναν κόσμο που βρίσκεται σε αέναη κίνηση συνομιλώντας πολλαπλώς με τον αναγνώστη κάθε εποχής. Για τον μικρό αναγνώστη έχει δυσυπόστατη αξία: προσφέρει πρώτιστα ψυχαγωγία και απόλαυση και συνάμα διαπαιδαγωγεί». Το βιβλίο είτε λογοτεχνικό είτε γνώσεων είναι δυνατόν να ενταχθεί στους έμμεσους σκοπούς της αγωγής, πάντα με ένα διπλό στόχο: πρωτίστως να τέρψει τον εκκολαπτόμενο αναγνώστη, να του ενεργοποιήσει «αισθητικά» την όραση και δευτερευόντως, με έναν έμμεσο αβίαστο τρόπο και ανάλογα με την δεκτικότητα του να του διοχετεύσει γνώσεις. (Παπαδάτος, 2009)

Στις μέρες μας, με την εξέλιξη της τεχνολογίας και τον καταιγισμό της εικόνας, δυστυχώς η ανάγνωση λογοτεχνικών βιβλίων έχει υποβαθμιστεί. Παρ' όλα αυτά κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει την αξία της λογοτεχνίας, όπως αποδεικνύει η συνεχής παρουσία της στο χρόνο και σε όλο τον κόσμο (Παπαγεωργίου, 2006).

Η παιδική λογοτεχνία μπορεί να παίζει ουσιαστικό ρόλο καθώς η επίδραση των λογοτεχνικών έργων στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού θεωρείται πλέον αυτονόητη (Παπαγεωργίου, 2006).

Η αγωγή θέλει να εκμεταλλευτεί αυτή την μαγική δύναμη υποβολή της λογοτεχνίας, για να επηρεάσει το αδιαμόρφωτο παιδί, δηλαδή να το καλλιεργήσει αισθητικά ενώ παράλληλα να του μεταδώσει ορισμένα μηνύματα (Καλλέργης,1995). Το ασυνείδητο , η φαντασία, η άμεση εμπλοκή ενεργοποιούνται πολύ περισσότερο με την λογοτεχνική γραφή παρά από την εγκυκλοπαιδική (Ποσλάνιεκ,1992). Η εμφάνιση της πρώτο-αφήγησης πολύ νωρίς μέσα στην ανθρώπινη ζωή υποδηλώνει με έντονο τρόπο ότι η εξιστόρηση είναι πράγματι ένας φυσικός τρόπος αυτοέκφρασης και αυτοθεραπείας . Αλλά, για να μπορέσει ένα τυπωμένο κείμενο να συνδεθεί και να βυθιστεί στα εσώτερα επίκαιρα ενός ατόμου και να πάρει προσωρινά την θέση του ως μιας αδιάκοπης πηγής εικόνων, αισθημάτων και εσωτερικής συζήτησης, θα πρέπει να συμβεί ένα εξαιρετικά λεπτό ασυνείδητο συνταίριασμα, τέτοιο που ο αναγνώστης να αναγνωρίζει κάποιο στοιχείο υψηλής προσωπικής σημασίας χωρίς παράλληλα να μπορεί να εντοπίσει το ακριβές του νόημα. Ισχυρίζομαι πως ένα τέτοιο συνταίριασμα είναι συγγενές με το να «ερωτεύεσαι» (Crago ,1993)⁴. Στο βαθμό που η βιβλιοθεραπεία έχει θεωρηθεί ιδιαίτερα συναφής προς τα παιδιά και τους εφήβους ιδίως από την πεποίθηση, η οποία έλκει την καταγωγή από τον Rousseau ,ότι τα παιδιά είναι ιδιαίτερα ευεπηρεάστα σε υποδείξεις που τους γίνονται μέσω του έντυπου λόγου σε σύγκριση με τους ενήλικες (Peter Hunt, 2005). Είναι γνωστό από την γλωσσολογία ότι ο άνθρωπος συνάπτει με το λόγο σχέσεις ερωτικής φύσης: σχέσεις αγάπης, μίσους ή ευχαρίστησης. Η αρχική σχέση του παιδιού με τη γλώσσα είναι σχέση παιχνιδιού, αταξίας, ευχαρίστησης, ελευθερίας και δημιουργικής φαντασίας. Η λογοτεχνία αποτελεί ταμείο ανεξάντλητο γλώσσας και μέσο μετάδοσης βίωσης και ανάπλασης ιδιαίτερα για το παιδί. Η λογοτεχνία γίνεται το ασφαλέστερο και περισσότερο ευχάριστο μέσο κατάκτησης γλώσσας για το λόγο ότι υπάρχουν όλες εκείνες οι προϋποθέσεις που για τους ειδικούς απαιτούνται, προκειμένου να περάσει στην συνείδηση να συγκρατηθεί με την διάνοια και να γίνει όργανο της... και οι προϋποθέσεις αυτές είναι κλίμα ελευθερίας, η έμφυτη αγάπη του ανθρώπου προς το ρυθμό το ανενεργό συναίσθημα που περιμένει το κατάλληλο ερέθισμα να κινηθεί. (Κουκουλομμάτης,1994)

⁴ Crago,H (1993) «Why Readers Read What Whriters Write» *Childrens Literature in Education* 24,4:277-90

Μακροχρόνιες έρευνες απέδειξαν ότι η μύηση του παιδιού από την πολύ μικρή του ηλικία στον έντεχνο λόγο συμβάλλει στην αισθητική καλλιέργεια, στην ανάπτυξη της φαντασίας, στην ψυχική ωρίμανση και φυσικά στη γλωσσική του ανάπτυξη. Η παραπάνω διαπίστωση επιβεβαιώνεται από το νέο πλαίσιο προγράμματος σπουδών, που αφορά τη γλώσσα στην προσχολική, αλλά και στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, το οποίο αναφέρεται ιδιαίτερα σε δραστηριότητες που αναπτύσσουν τόσο την προφορική έκφραση, τη γραφή, όσο και την ανάγνωση. Για την καλλιέργεια των σχετικών ικανοτήτων από τα παιδιά ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στη λογοτεχνία. Η διδασκαλία της στοχεύει εκτός από την καθαρά *αισθητική καλλιέργεια*, με την ανάπτυξη του καλαισθητικού συναισθήματος, και στην *παροχή γνώσεων*, όχι βέβαια κατά τρόπο συστηματικό, επειδή δεν αποτελεί βιβλίο γνώσεων. Στοχεύει ακόμα και στην καλλιέργεια του γλωσσικού οργάνου (γλωσσικός σκοπός) και γενικότερα στο να διαμορφώσει μια όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένη προσωπικότητα στα παιδιά και γενικότερα στον αναπτυσσόμενο άνθρωπο, χωρίς να ηθικολογεί, αποφεύγοντας το διδακτισμό, ο οποίος οδηγεί σε αντίθετα αποτελέσματα (Παπαγεωργίου, 2006).

Βέβαια, επειδή δεν είναι όλα τα λογοτεχνικά κείμενα κατάλληλα για μικρότερους αναγνώστες, αρκετοί συγγραφείς προχώρησαν στη συγγραφή βιβλίων για παιδιά, τα οποία να ανταποκρίνονται τόσο στο νοητικό τους επίπεδο, όσο και στα ευρύτερα κοινωνικά τους ενδιαφέροντα (Καλλέργης, 1989).

Πριν προχωρήσουμε στην παράθεση θεωρητικών και ερευνητικών δεδομένων για το πώς η λογοτεχνία συμβάλλει στη γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών, είναι απαραίτητο να δούμε τι ακριβώς εννοούμε όταν αναφερόμαστε στη γλωσσική ανάπτυξη. Κάθε λέξη αποτελεί σύμβολο σημείο δηλαδή όπου (συμβάλουν-συμπίπτουν) το αισθητό, δηλαδή η ακουστική ή οπτική μορφή της λέξης, με το υπεραισθητό δηλαδή το νόημα (Μπαμπινιώτης, Θεωρητική γλωσσολογία). Γενικότερα η οργάνωση του γλωσσικού συστήματος θεωρείται ότι επιτελείται σε τρία τουλάχιστον διαφορετικά επίπεδα: φωνολογικό, σημασιολογικό και συντακτικό. Οι τρεις αυτοί τομείς συγκροτούν το δομικό στοιχείο της γλώσσας. Όταν το παιδί κατέχει και τους τρεις αυτούς τομείς υποθέτουμε ότι κατέχει τη γλώσσα.

Ειδικότερα η εισαγωγή των βασικών στρατηγικών επεξεργασίας ενός λογοτεχνικού κειμένου, μπορούμε να πούμε ότι επιτελείται ήδη στην προσχολική ηλικία, στα πλαίσια των γεγονότων πριν την κατάκτησης της εγγραμματοσύνης, κατά την μελέτη ενός γραπτού κειμένου. Συνεπώς τα παιδιά μαθαίνουν τη γλώσσα

μέσα από ενδιαφέροντα ακούσματα λογοτεχνικών κειμένων, που ανταποκρίνονται σε σχήματα ή σε σενάρια γλώσσας που έχουν διαμορφώσει πριν πάνε στο σχολείο. Με όχημα την ακοή τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να μάθουν τη γραμματική, το συντακτικό και το λεξιλόγιο της γλώσσας (Φλωρά, χ.χ.).

«Ειδικότερα οι Robinson & Spodek παρατηρούν ότι η λογοτεχνία αποτελεί μια προφανή πηγή ποικιλίας στη χρήση λέξεων και λεξιλογίου. Η παιδική λογοτεχνία και συγκεκριμένα οι μικρές εικονογραφημένες ιστορίες, μπορούν να βοηθήσουν στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου των παιδιών της προσχολικής ηλικίας.» Την παραπάνω διαπίστωση έρχεται να επιβεβαιώσει μία πρόσφατη έρευνα η οποία πραγματοποιήθηκε σε ελληνικά νηπιαγωγεία, αποδεικνύοντας ότι η ανάγνωση ενός λογοτεχνικού βιβλίου προσαρμοσμένου στην προσληπτική ικανότητα του παιδιού, βγάζει το παιδί από τον καθημερινό λόγο και το οδηγεί σε νέες –φανταστικές μεν- αλλά ευχάριστες καταστάσεις, οι οποίες είναι δυνατόν να προκαλέσουν επικοινωνία, η οποία θα επενδυθεί με κατάλληλο λεξιλόγιο, γεγονός που θα βοηθήσει στον εμπλουτισμό του. Η έρευνα επιβεβαίωσε την αρχική της υπόθεση ότι η διδακτική ενασχόληση με τις μικρές ιστορίες στο χώρο της προσχολικής αγωγής παρέχει στα παιδιά τη δυνατότητα ν' αυξήσουν οπωσδήποτε το ενεργητικό τους λεξιλόγιο, παράλληλα με το παθητικό. Ομοίως και μία παλαιότερη μελέτη των Bruner & Ninio (1978) διαπίστωσε ότι το διάβασμα λογοτεχνικών βιβλίων με εικόνες από τους γονείς βοηθούσε στην πρόσκτηση νέων λέξεων. Ενισχυτική θεωρείται και η άποψη του Δ. Τομπαϊδή ότι ο μαθητής για να εντάξει μία νέα λέξη στο λεξιλόγιό του θα πρέπει να γνωρίζει όχι μόνο τη σημασία και τη μορφή της, αλλά και σε ποιο αντικείμενο αναφέρεται. Άλλωστε ο εμπλουτισμός του λεξιλογίου σημαίνει αφαιρετική σκέψη, βελτιωμένη έκφραση και αποτελεσματικότερη επικοινωνία.

Όταν τα παιδιά εκτίθενται σ' όλα τα είδη ενδιαφέρουσας λογοτεχνίας, σε κάθε στάδιο της σχολικής τους ζωής, αυξάνουν σημαντικά τις ικανότητες της γραπτής τους έκφρασης: τη δημιουργική γραφή, όπου η λογοτεχνία αποτελεί το έναυσμα για να εκφραστεί το παιδί και με εποικοδομητικό τρόπο να ανταποκριθεί στη λογοτεχνία, όπου τα παιδιά καλούνται να εκφράσουν τη γνώμη τους με δημιουργικό αλλά και κριτικό τρόπο, για τα έργα που τους διαβάζουμε. Από την προσχολική ηλικία ακόμη τα παιδιά κατανοούν την σχέση μεταξύ του γραπτού και του προφορικού λόγου, όταν η παιδαγωγός τους διαβάζει κάποιο λογοτεχνικό κείμενο, αφού συνειδητοποιούν ότι τα όσα διαβάζει αποτελούν στοιχεία που βρίσκονται γραμμένα κάπου.

Από πολύ μικρή ηλικία έρχονται όμως σ' επαφή τα παιδιά και με την ανάγνωση. Τα βρέφη με τη συνεχή επαφή τους με εικονογραφημένα βιβλία λογοτεχνίας εισάγονται σε διαστάσεις κλειδιά, όσων αφορά τον κόσμο των βιβλίων και τον τρόπο εργασίας τους. Για τα μικρά παιδιά τα εικονογραφημένα βιβλία ,είναι μια μύηση στην ίδια ζωή. Καθώς η εικόνα είναι η πρώτη μορφή ανάγνωσης. Αρκετά νωρίς τα παιδιά είναι σε θέση να ανακαλύψουν τα εικονογραφημένα βιβλία και να τα ιδιοποιηθούν με τον δικό τους τρόπο. Η φαντασία ξέρει να διαβάσει της εικόνες αρκετά πριν ακόμα μάθει να διαβάσει τα κείμενα. (Ποσλάνιεκ ,1992)

Καθώς και η συχνή χρησιμοποίηση προαναφερομένων τύπων βιβλίων εντυπώνεται με θετικό τρόπο από το βρέφος το οποίο θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι ένας «κοινωνικά» ενστικτώδης θεατής -ακροατής .Με τις εικόνες εμπλουτίζεται «το υποσυνείδητο» το οποίο στην συνέχεια τροφοδοτεί την δημιουργική φαντασία(Μαγουλιώτης , 1988).

Οι ερευνητές Snow & Ninio αποκαλούν τις πρωταρχικές αυτές επαφές ως «συμβόλαια αλφαριθμητισμού».Κατά την επαφή τους τα παιδιά με τις εικονογραφημένες ιστορίες αρέσκονται να βλέπουν και να ερμηνεύουν τις εικόνες των κειμένων και έτσι προκαλείται η περιέργεια της ανάγνωσης. τα παιδιά των οποίων οι γονείς τους διάβαζαν ιστορίες και παραμύθια είχαν εξίσου καλή επίδοση σε δραστηριότητες ανάγνωσης, με τα παιδιά, των οποίων οι γονείς τους δίδασκαν την ονομασία των γραμμάτων από βιβλία ασκήσεων, σύμφωνα με ερευνητικά πορίσματα. Συνεπώς διευρύνοντας τον αλφαριθμητισμό, για να δημιουργήσουμε ικανούς αναγνώστες θα πρέπει να παρέχουμε στα παιδιά λογοτεχνικά βιβλία που να τους προκαλούν το ενδιαφέρον (Φλωρά, χ.χ.).

Ο μικρός αναγνώστης εξοικειώνεται με τις αφηγηματικές δομές μιας λογοτεχνικής ιστορίας και τελικά είναι σαν να προετοιμάζεται με όρους και τρόπους για την προσέγγιση της. Τα παιδιά που από μικρά αρέσκονταν να τους διαβάζουν οι γονείς τους ιστορίες, παραμύθια και άλλα λογοτεχνικά είδη φαίνεται ότι με την εισαγωγή τους στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση η αφηγηματική τους ικανότητα βρίσκεται σαφώς σε καλύτερο επίπεδο, έναντι των παιδιών, τα οποία δεν είχαν ανάλογες εμπειρίες. Γενικότερα πολλές είναι οι λογοτεχνικές αφηγήσεις με τις οποίες μπορούμε να φέρουμε τους μαθητές σ' επαφή με τις ιδιαιτερότητες και την ποικιλομορφία του αφηγηματικού λόγου.

Σε ότι αφορά την προφορική έκφραση των παιδιών η επαφή των παιδιών με τα limericks, την ακρόαση δηλαδή των στίχων στην οποία μπορεί να ακολουθήσει συζήτηση και κατά την οποία τα παιδιά συνδέουν το περιεχόμενο του ποιήματος με προσωπικά βιώματα και το εκφράζουν, προτείνεται από πολλούς ερευνητές. Ειδικότερα κατά την ακρόαση των ποιημάτων τα παιδιά μαθαίνουν να ξεχωρίζουν τον τονισμό και την παύση μέσα σε ένα ποίημα, ενώ ταυτόχρονα εξοικειώνονται με ειδικά γραμματικά φαινόμενα.

Συνεπώς τα παιδιά μαθαίνουν σύνθετες και αντίθετες λέξεις, τη σημασία των ρημάτων, των ουσιαστικών (μεγεθυντικά και υποκοριστικά), των επιθέτων που προσδιορίζουν ιδιότητες στα ουσιαστικά, κατανοούν τον ενικό και πληθυντικό αριθμό και χρησιμοποιούν τους χρόνους ενεστώτα, αόριστο και μέλλοντα. Επίσης για τη σύνταξη των προτάσεων, μέσα από τη λογοτεχνία και ειδικότερα από τα limericks, εξαιτίας της απλής αφηγηματικής τους δομής, παρέχεται η δυνατότητα να εντοπίσουν το ρόλο του υποκειμένου και να οδηγηθούν στην κατανόηση της παθητικής σύνταξης.

Ιδιαίτερα σημαντική θεωρείται και η ευκαιρία που προσφέρει η λογοτεχνία, μέσα από συγκεκριμένες λέξεις για φωνολογική εξερεύνηση. Από τη βρεφική ηλικία ακόμη, οι γονείς μπορούν να αναζητήσουν υλικό σε λογοτεχνικά βιβλία με αινίγματα, γλωσσοδέτες, παροιμίες, τα οποία θεωρούνται γλωσσο-φωνητικές ασκήσεις. Μάλιστα μέσα από την πολυσημία των λέξεων, σε διάφορα είδη λογοτεχνίας, κατανοούνται οι διάφορες εκδοχές της γλώσσας και της έκφρασης (Φλωρά, χ.χ.).

Συνοψίζοντας μπορούμε να πούμε ότι η ανάγνωση ενός λογοτεχνικού κειμένου ή η πραγματοποίηση δραστηριοτήτων, οι οποίες μπορεί να προκύψουν από το περιεχόμενό του, συμβάλλουν στην προαγωγή των γλωσσικών ικανοτήτων των παιδιών και φυσικά στην γλωσσική τους ανάπτυξη. Από τη άλλη πλευρά στις επιδιώξεις και το περιεχόμενο του γλωσσικού μαθήματος όλων των τάξεων, που είναι η ακρόαση, η προφορική και γραπτή έκφραση, η ανάγνωση, το λεξιλόγιο και η γραμματική περιέχονται αρκετά στοιχεία που συμβάλλουν στην ευαισθητοποίηση των παιδιών απέναντι στα λογοτεχνικά κείμενα (Φλωρά, χ.χ.). Όπως ο λόγος παραμένει για αρκετό διάστημα ένα παιχνίδι εξερεύνησης και καθαρής απόλαυσης, το ίδιο θα μπορούσε να γίνει και με την επαφή του παιδιού με την λογοτεχνία κατά την προσχολική ηλικία. Υπό αυτή την έννοια, το βιβλίο στο Προσχολικό χώρο

κατέχει έναν αυξημένο και συνάμα ιδιαίτερο ρόλο όσον αφορά τον δεκτή της «αναγνωστικής» διαδικασίας. Το παιδί στο προσχολικό χώρο είναι ένας ιδιότυπος αναγνώστης. Εφόσον δεν κατέχει την ανάγνωση παρόλα αυτά, είναι ένας ακροατής, ένας θεατής, ένας έμμεσος αναγνώστης ένας «αναγνώστης παίκτης»⁵. Θα λέγαμε όμως ότι κατά την νηπιακή ηλικία και πριν ακόμη το νήπιο κατακτήσει το μηχανισμό της ανάγνωσης, η ανάγνωση ως θεατρική πράξη αναδύεται αυθόρμητα. Όλοι θα έχουμε παρατηρήσει το εξής εντυπωσιακό και συνάμα ουσιαστικό για την προώθηση της φιλαναγνωσίας: τα παιδιά ακούνε την αναγνώσει ενός βιβλίου από την /τον παιδαγωγό ή από τους γονείς, αποτυπώνουν το κείμενο κι ύστερα μόνα τους « δίχως να τους ξεφεύγει έστω μια λέξη» προσποιούνται ότι «διαβάζουν» το κείμενο δείχνοντας τις εικόνες.(Παπαδάτος ,2009).

Το παιχνίδι με τις εικόνες και τις λέξεις, τους ήχους και της εικόνες μέσα από παιχνιδιές δραστηριότητες, με στόχο την επικοινωνία την έκφραση αλλά και την μάθηση, θα μπορούσε να διατηρεί την αίσθηση της δωρεάς παράλληλα με την αναγκαιότητα της χρήσης. (Αναγνωστόπουλου ,1997)

Το βιβλίο έχει κατεξοχήν αυτή την αποστολή. Να υποκινήσει όσο γίνεται νωρίτερα μιμητικές συμπεριφορές να επαναφέρει στην ζωή στην δράση. Να θέσει σε λειτουργία τις καινούριες ή τις σκουριασμένες αρθρώσεις «της τρελής του σπιτιού» της φαντασίας μας δηλαδή... (Ποσλάνιεκ,1992)

Με άλλα λόγια, θα μπορούσαμε να πούμε για την αξία της Παιδικής Λογοτεχνίας (Παπαντωνάκης, χ.χ.) ότι:

- προκαλεί αισθητική τέρψη. Απόλαυση του κειμένου: βασικότερος σκοπός της Λογοτεχνίας. Τέρπει, γιατί παρουσιάζει πτυχές της πραγματικότητας και αντίστοιχες βιωματικές και συγκινησιακές καταστάσεις. Έτσι, α) εγείρει το ενδιαφέρον του αναγνώστη και β) του δίνει τη δυνατότητα να δει με διαφορετικό τρόπο την πραγματικότητα.

- προκαλεί προβληματισμό, γιατί προβάλλει βασικά θέματα που απασχολούν τον άνθρωπο. Ο άνθρωπος οδηγείται στην αυτογνωσία, γιατί α) τον απεικονίζει σε καταστάσεις ευτυχίας και δυστυχίας, β) τον εμφανίζει σε στιγμές ηθικής ανάτασης και σε ώρες αδιεξόδου. Απεικονίζει δηλαδή τον άνθρωπο κάτω από την επίδραση

⁵ Appleyard, J.A becoming a reader: The experience of fiction from childhood to adulthood. Cambridge University Press, 1991.

βιολογικών, οικονομικών και κοινωνικών παραγόντων. Τον απεικονίζει ακόμα να ενεργεί με βάση τα αξιακά συστήματα και τους ποικίλους κώδικες που διέπουν τη ζωή του.

- ψυχαγωγεί, γιατί δημιουργεί στον αναγνώστη τις συνθήκες εκείνες που τον οδηγούν σε καταστάσεις εσωτερικής πληρότητας.

- εξελίσσει το γλωσσικό όργανο του ανθρώπου και ιδιαίτερα του αναπτυσσόμενου, γιατί α) τον τροφοδοτεί με νέο λεξιλόγιο, β) πλουτίζει το λεξιλόγιο κάθε αναγνώστη χωριστά. Η εξέλιξη του γλωσσικού οργάνου πετυχαίνεται με δύο τρόπους α) *έμμεσα*, μέσα από την ανάγνωση. β) *άμεσα*: μέσα από τη συστηματική αξιοποίηση του γλωσσικού πλούτου (βλ. διδακτικά εγχειρίδια Γλώσσας).

- μεταβιβάζει ηθικές αξίες και παρέχει πρότυπα. Η Λογοτεχνία δημιουργεί πρότυπα και προσπαθεί να απεικονίσει τους ήρωες όσο γίνεται πιο ιδανικούς, ενώ κάποτε παρουσιάζει και χαρακτήρες προς αποφυγήν μίμησης. Άρα: Η Λογοτεχνία θα βοηθήσει το παιδί να διαμορφώσει με βιωματικό τρόπο 1) βιοθεωρητικά, 2) ηθικά και 3) αισθητικά κριτήρια. Του αναπτύσσει δηλαδή το καλαισθητικό συναίσθημα, ενώ παράλληλα θεμελιώνει τις ηθικές αντιστάσεις του αναπτυσσόμενου ανθρώπου.

Συνοψίζοντας αναφορικά με τη σημασία της παιδικής λογοτεχνίας θα μπορούσαμε να πούμε ότι με βάση τις σημαντικότερες πτυχές και διαστάσεις της, η Παιδική Λογοτεχνία:

- Αναπτύσσει τη φαντασία του παιδιού.
- Αναπτύσσει τη γλώσσα.
- Προάγει την πνευματική ανάπτυξη των παιδιών.
- Συντελεί στην «επίλυση» προβλημάτων.
- Συμβάλλει στην ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών
- Ενισχύει την αυτοαντίληψη.
- Βοηθά το παιδί να αποκτήσει αυτοπεποίθηση.
- Βοηθά τα παιδιά να αναπτύξουν τις προσδοκίες του ρόλου του φύλου τους.
- Βοηθά το παιδί να «οικοδομήσει» την αυτοεκτίμησή του.
- Προτιμά μια θετική στάση απέναντι στο παιδί .
- Παρουσιάζει το θέμα της διαφορετικότητας.
- Προωθεί αισθήματα ασφάλειας και αισιοδοξίας.
- Με τη λογοτεχνία αναγνωρίζουμε την αξία της ατομικότητας.
- Βοηθά τα παιδιά να καταλάβουν και να εκφράσουν τα συναισθήματά τους.

- Κατανικά αβάσιμους φόβους.
- Προωθεί την κοινωνική και ηθική ανάπτυξη του παιδιού.
- Προσφέρει εμπειρίες
- Μέσω της Λογοτεχνίας τα παιδιά ταυτίζονται με υποδείγματα συμπεριφοράς.
- Η διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού πετυχαίνεται και με το να δίνεται έμφαση σε ένα ήρωα του παιδικού βιβλίου.
- Μέσα από τη Λογοτεχνία καλλιεργούνται οι ικανότητες των παιδιών, για να δουν ένα θέμα από την οπτική των άλλων. Έτσι, ολοκληρώνουν την προσωπικότητά τους.
- Βοηθά τα παιδιά να μάθουν για τις διαφορές ανάμεσα στους ανθρώπους και να τις εκτιμούν.
- Παρακινεί τα παιδιά να ανακαλύψουν ηθικά προβλήματα και ηθικά ζητήματα.

«Η παιδική λογοτεχνία αποτελεί μια κρίσιμη και ιδιαίτερα ευαίσθητη «δίοδο» του νέου ανθρώπου προς του κόσμο του αύριο, γι αυτό συνιστά έναν από τους καθοριστικούς παιδαγωγικούς παράγοντες της διαμόρφωσης τους, ασκώντας πολυποίκιλη ουσιαστική επίδραση στο πλαίσιο αξιών και συμπεριφορών του αυριανού ανθρώπου και πολίτη» (Κατσίκη-Γκίβαλου,1999).

«Τα βιβλία είναι ένα από τα πλέον διαδραστικά μέσα επικοινωνίας και είναι ένα ακόμα καταφύγιο της κοντινής και μακρινής μνήμης, μια πηγή αναψυχής ,για το παρόν και μια πιο ευρύχωρη βάση όπου κανείς μπορεί να ατενίσει το μέλλον»⁶. Χρειάζεται κάτι παραπάνω, χρειάζεται το πνεύμα, το καλό βιβλίο, το βιβλίο δεν είναι είδος πολυτελείας, αλλά πρώτη ανάγκη άρτος ζωής. Το καλό βιβλίο είναι εκείνο που με την σφαιρική θέαση του κόσμου με τον προβληματισμό του για τα ζητήματα που απασχολούν τον άνθρωπο σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης με τους ευεργετικούς αρχέγονους μύθους και το παραμύθι της σύγχρονης τεχνολογικής εποχής θα αρδεύσει την φαντασία και το συναίσθημα του παιδιού αποτρέποντας έτσι τον ψυχικό ακρωτηριασμό του. (Αναγνωστόπουλος,1987). Το βιβλίο ακονίζει το νου βαθαίνει το συναισθηματικό του κόσμο, καλλιεργεί το γλωσσικό του όργανο, ξυπνά την συνείδηση, ενισχύει την πίστη σε μεγάλες αξίες.(Καλλέργης, 1998) Ξέρουμε ότι το διάβασμα είναι ένας τρόπος να εξερευνήσουμε ένα άλλο σύμπαν πέρα από την πραγματικότητα, να δραπετεύσουμε από αυτήν «να συγκροτήσουμε το πρώτο

⁶ <http://portal.unesco.org/education/ev.php>

αποθεματικό των ονείρων μας» λέει ο Jean Guehenno να πάμε «να συναντήσουμε την ζωή» όπως γράφει ο Sartre.

Τα καλύτερα βιβλία για παιδιά είναι μυστικές πόρτες... Είναι εύκολα διαθέσιμα για να σε βοηθήσουν σε σχέση με το παιδί, αλλά μη προσβάσιμα αν απορρίπτεις περιφρονητικά τη φυσική ευχαρίστηση που νοιώθει το παιδί με τη δυνατότητα κάθε αδύναμου πράγματος (Steadman⁷, 1990). Πρέπει να έχουμε υπόψη ότι όλος αυτός ο θυελλώδης παιδικός κόσμος, η αγάπη προς την περιπέτεια και το όνειρο, η συναισθηματικότητα, η διαρκής ανησυχία του, όλα αυτά, είναι εκδηλώσεις προπαρασκευής, για την κατάκτηση της ζωής και την εσωτερική πλήρωση που είναι γνωρίσματα των μεγάλων. Γι' αυτό το παιδικό βιβλίο πρέπει να είναι διαποτισμένο από αγάπη και κατανόηση ανθρωπισμό από πίστη στα παιδικά βιώματα (Δελώνης, 1990).

⁷ Steadman,R(1990) «What is a child?...and What is a Childrens Books ?»Book For Keep 62:25

2^ο Μέρος: Η Παιδική Λογοτεχνία και η Φιλαναγνωσία στην Εκπαίδευση

*«Παραμύθια εμείς δεν ακούσαμε
Κι είμαστε από τα πρώτα χρόνια μεγάλοι
Κι ύστερα είναι να ρωτάς γιατί
γίναμε έτσι στ' αλήθεια παράξενοι
δίχως τίποτα πια να πιστεύουμε
και ξεχάσαμε πια να αγαπάμε...»
Χιωτέλλη, Καίτη*

B.1. Εκπαίδευση και παιδική λογοτεχνία

Η παιδική λογοτεχνία όλο και περισσότερο κατακτά τη θέση που της αξίζει, όχι μόνο στον ευρύτερο χώρο της τέχνης, αλλά και σε αυτόν της εκπαίδευσης (Παπανικολάου, Τσιλιμένη, 1992). Στην Εκπαίδευση, η Λογοτεχνία διδάσκεται 1) για να διδάξει και να φρονηματίσει. Στις μέρες μας βέβαια αποφεύγεται ο διδακτισμός, για να μη δημιουργηθούν αντιδράσεις, φρονηματίζει ωστόσο με έμμεσο τρόπο. 2) Για να καλλιεργήσει καλαισθητικά τον άνθρωπο (Παπαντωνάκης, χ.χ.).

Όπως αναφέρει η Μ. Καρπόζηλου «οι πράξεις και οι αντιδράσεις των λογοτεχνικών χαρακτήρων δημιουργούν πρότυπα συμπεριφοράς που υποβοηθούν το παιδί να αντιμετωπίσει δυσκολίες και προβλήματα. Η ταύτιση με τους χαρακτήρες μιας ιστορίας δίνει στο παιδί την ευκαιρία να κατανοήσει τα συναισθήματα άλλων όμοια ή εντελώς διαφορετικά από τα δικά του. Μπορεί ακόμα να βιώσει πλασματικά εναλλακτικές λύσεις σε προβλήματα που το απασχολούν. Παρέχονται συναισθηματικές ευκαιρίες να ξεπεράσει δύσκολες τραυματικές καταστάσεις. Μια καλή ιστορία μπορεί να βοηθήσει το παιδί να ξεκαθαρίσει τα συναισθήματά του, μπορεί να συμβάλει στην αυτοεκτίμησή του. Πέρα από την κατανόηση και αποδοχή των δικών του συναισθημάτων μέσα από τα λογοτεχνικά έργα, έχει επίσης την ευκαιρία να κατανοήσει και τα συναισθήματα των άλλων, να αντιληφθεί ότι αισθήματα, όπως η επιθετικότητα, η αρνητική στάση σε γονείς κι αδέρφια, όπως επίσης και οι παρορμητικές ενέργειες που απορρέουν από συναισθήματα και συνήθως δεν υπακούουν στην αυστηρή λογική είναι φυσιολογικές και κοινές αντιδράσεις, που βιώνονται και από συνομήλικούς του. Το παιδί μπορεί επίσης να αποδεχθεί ίσως ότι ένα άτομο μπορεί να έχει πολλά κι αντιφατικά συναισθήματα απέναντι στο ίδιο πρόσωπο» (Καρπόζηλου, 1994).

Εν κατακλείδι, η δυνατότητα μέσα από την πλοκή και τους χαρακτήρες του έργου να παρακολουθήσει το παιδί το ίδιο συμβάν μέσα από διαφορετικές οπτικές γωνίες συμβάλλει στην ολοκλήρωση της προσωπικότητας των ατόμων, στην ηθική τους τελείωση και στην ομαλή ένταξη στην κοινωνία (Παπαγεωργίου, 2006). Το βιβλίο, όμως, είναι κι ένα πολύτιμο εργαλείο, που βοηθά το παιδί να εξερευνήσει μακρινούς κόσμους και διαφορετικούς πολιτισμούς, αλλά ταυτόχρονα μπορεί και παρέχει απλουστευμένα μοντέλα, ώστε ο μικρός αναγνώστης να αναπτύξει τις κοινωνικές δεξιότητες που θα τον βοηθούν να ερμηνεύει τόσο τον κόσμο γύρω του όσο και συμβάντα του άμεσου περιβάλλοντός του, που φαντάζουν περίπλοκα. Μέσα από τις περιπέτειες των ηρώων κάθε βιβλίου τα παιδιά έρχονται σε επαφή με ποικίλες καταστάσεις, καθώς τους παρακολουθούν να αναλαμβάνουν ευθύνες, να κάνουν λάθη, να προβληματίζονται, να λαμβάνουν αποφάσεις.

Παράλληλα, μέσω του βιβλίου προσφέρονται στους μικρούς αναγνώστες γνώσεις για τον κόσμο, στάσεις ζωής, αξίες και ευαισθητοποιεί σε πολλά θέματα, που είναι δύσκολο να προσεγγιστούν με διαφορετικά μέσα. Η λογοτεχνία δημιουργεί πρότυπα και προσπαθεί να σκιαγραφήσει ήρωες –άλλες φορές ιδανικούς, άλλες φορές χαρακτήρες προς αποφυγήν, βοηθώντας έτσι τα παιδιά να διαμορφώσουν με βιωματικό τρόπο ηθικά και αισθητικά κριτήρια.

Επιπλέον, ένα βιβλίο μπορεί να αποτελέσει αφορμή ώστε να συζητηθούν θέματα που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής, όπως, για παράδειγμα, το διαζύγιο των γονέων, ο αποχωρισμός αγαπημένων προσώπων ή ακόμη και ο θάνατος, καθώς και όλα τα συναισθήματα που τέτοιες καταστάσεις γεννούν. Σε περιπτώσεις όπου το νήπιο δεν εξωτερικεύει τα συναισθήματά του και περνάει μια δυσάρεστη κατάσταση χωρίς να την εκδηλώνει, ο γονιός, ο δάσκαλος ή οποιοσδήποτε ενήλικας είναι κοντά στο παιδί, έχει τη δυνατότητα να το προσεγγίσει με τη βοήθεια ενός βιβλίου και, με αφετηρία την ιστορία που ξετυλίγεται, να αναδείξει τελικά τις παιδικές αγωνίες. Με το κατάλληλο βιβλίο, ο ενήλικας θα επισημάνει τους φόβους και τις ανησυχίες που τυχόν βιώνει το παιδί και θα το βοηθήσει να ξεδιαλύνει μια αβέβαιη κατάσταση που του προκαλεί σύγχυση (Απέργη, χ.χ.).

B2. Παιδική λογοτεχνία και φιλιαναγνωσία

Ξεκινώντας από τον προσδιορισμό του όρου «φιλιαναγνωσία» όπως φαίνεται και στα λόγια του Ανδρέα Καρακίτσιου αυτή «αποτελεί μια ιδιαίτερη και εύστοχη γλωσσική επιλογή που προσδιορίζει ένα ευρύ πεδίο σημασιών, δράσεων και αξιών που συνδέονται με τις πολύ- επίπεδες σχέσεις παιδιού και βιβλίου. Με μια πρώτη ματιά φαίνεται ότι ο όρος αυτός ταυτίζεται με τον περιφραστικό γαλλικό όρο *aimer lire* (αγάπη για ανάγνωση), ενώ μοιάζει να διαφοροποιείται από τους αντίστοιχους αλλόγλωσσους όρους, *Literacy*, *Literatie*. Αυτό είναι φυσιολογικό, γιατί ο φιλιαναγνωστικός πολιτισμός στην Ελλάδα είναι ακόμη χωρίς παράδοση και κυρίως γιατί οι παραπάνω όροι έχουν ήδη αποδοθεί στα ελληνικά με τη λέξη γραμματισμός ή και εγγραμματισμός και έχουν συνδεθεί κυρίως με νοήματα και σημασίες αλλά και αντίστοιχες λογικές και πρακτικές που αφορούν τις πολύπλοκες και σύνθετες διαδικασίες της κατάκτησης του λόγου από το παιδί. ***Ο όρος «φιλιαναγνωσία» παραπέμπει στη θετικά προσδιορισμένη σχέση του αναγνώστη με το βιβλίο ως το κατεξοχήν είδος και έκφραση της γραπτής ύλης και εμπεριέχει ταυτόχρονα τις εξειδικευμένες εκπαιδευτικές δραστηριότητες, οι οποίες στοχεύουν στην διαμόρφωση αυτής της σχέσης μέσα από την ανάπτυξη αναγκαίων γνωστικών δεξιοτήτων κυρίως αλλά και κοινωνικών δεξιοτήτων και αισθητικών κριτηρίων*** (Καρακίτσιος, 2012).

Σύμφωνα με τον παραπάνω περιγραφικό ορισμό η φιλιαναγνωσία ορίζει κυρίως την πολυδιάστατη σχέση παιδιού και βιβλίου. Είναι αυτονόητο ότι το πρώτο μέσο για την είσοδο στο έντυπο λόγο και κατά συνέπεια στην απόκτηση της φιλιαναγνωσίας, είναι το βιβλίο για παιδιά και πιο καλύτερα η λογοτεχνία για παιδιά. Όπως επισημαίνει ο Μερακλής «Μιλώντας για τα κίνητρα της παιδικής φιλιαναγνωσίας. Λέω αμέσως πως εννοώ το ωφέλιμο και το ευχάριστο, στο στενό συνδυασμό και την αλληλουχία τους. Το τερπνόν μετά του ωφέλιμου στην περιοχή της λογοτεχνίας και των Γραμμάτων, είναι ένα αίτημα που κάνει την παρουσία του στο 18^ο αιώνα.» (Μερακλής, 1994).

Η ανάπτυξη της φιλαναγνωσίας μπορεί να προσφέρει χαρά και απόλαυση στον αναγνώστη. Ωστόσο, η αγάπη για το βιβλίο δε μεταδίδεται κληρονομικά ούτε αποτελεί μια έμφυτη λειτουργία. Αντίθετα, αποκτάται μέσω μιας μακροχρόνιας και συστηματικής παιδείας που δεν έχει καταναγκαστικό και υποχρεωτικό χαρακτήρα και καλλιεργείται από τη μικρή ηλικία, από τους πρώτους μήνες της ζωής ενός παιδιού κυρίως με το παράδειγμα των γονιών (Αγγελοπούλου, 1986, Αναγνωστόπουλος, 1987, Γιαννικοπούλου, 1998).

Οι παράγοντες που βοηθούν στην προσέγγιση του παιδιού με το λογοτεχνικό βιβλίο είναι το σχολείο, ο δάσκαλος, οι παιδικές και σχολικές βιβλιοθήκες, οι εκθέσεις λογοτεχνικών βιβλίων, οι εφημερίδες και τα περιοδικά, οι λογοτεχνικές ημερίδες, οι επισκέψεις λογοτεχνών στο σχολείο, οι ετήσιες εορταστικές εκδηλώσεις για το παιδικό βιβλίο, οι καλλιτεχνικές εκδηλώσεις-παραστάσεις, οι δημιουργικές εργασίες των μαθητών. Η σημασία της ανάγνωσης για τη συναισθηματική, ψυχική και πνευματική ανάπτυξη του παιδιού δεν αμφισβητείται από κανέναν, ενώ οι προσπάθειες που γίνονται για τη διεύρυνση του παιδικού αναγνωστικού κοινού είναι πολλές. Οι δημιουργοί του παιδικού βιβλίου, οι συγγραφείς, οι εικονογράφοι και οι εκδότες, τα στελέχη των βιβλιοθηκών, οι μελετητές της παιδικής λογοτεχνίας και οι εκπαιδευτικοί δραστηριοποιούνται ενεργά, για να φέρουν τα παιδιά πιο κοντά στο βιβλίο και η Πολιτεία κατατάσσει την καλλιέργεια της φιλαναγνωσίας, τουλάχιστον σε επίπεδο λόγου, στις πολιτικές προτεραιότητές της. Ταυτόχρονα, όλο και περισσότεροι γονείς, αναγνώστες και μη αναγνώστες, θεωρούν καθήκον τους να αγοράσουν κάποια βιβλία για τα παιδιά τους (Γκλιάου, 2007).

Η φιλαναγνωσία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα βιώματα του παιδιού στην περίοδο που διδάσκεται ανάγνωση και γραφή, διαδικασίες που για το φυσιολογικό παιδί αρχίζουν και ολοκληρώνονται στα πρώτα σχολικά χρόνια. Μελετητές συμφωνούν, ότι η πρώιμη έκθεση και η επαφή του παιδιού με τη λογοτεχνία συμβάλλει στις μεταγενέστερες επιδόσεις του στον τομέα της γλώσσας και κατ' επέκταση στις ακαδημαϊκές του επιδόσεις. Οι ικανότητες που μπορούν να εξασκηθούν μέσω των παιδικών βιβλίων αφορούν κυρίως τους τομείς της παρατήρησης, της σύγκρισης, της οργάνωσης, της περίληψης, της εφαρμογής και της κριτικής. Παιδιά που από την οικογένεια τους μέχρι και στο σχολείο τους έχουν γνωρίσει τις απολαύσεις και τις δυνατότητες των κειμένων γίνονται κατά κανόνα οι αυριανοί συνειδητοί αναγνώστες, ενώ παιδιά που απλώς έχουν μάθει να διαβάζουν

και να γράφουν θα αποτελέσουν κατά πάσα πιθανότητα, τους μελλοντικούς εγγράμματους μεν, αλλά όχι απαραίτητα και αναγνώστες.

Για όλους αυτούς τους λόγους η συμβολή του παιδαγωγού στη διαμόρφωση, την καλλιέργεια και την ανάπτυξη της σχέσης παιδιού και βιβλίου αποκτά μια σπουδαιότητα που υπερβαίνει κατά πολύ τη σημασία της διδασκαλίας της ανάγνωσης και της γραφής και επεκτείνεται στην ενθάρρυνση και ενίσχυση της φιλιαναγνωσίας. Έχοντας ως βασικό στόχο τη συγκρότηση ενός επαρκούς αναγνώστη, ο εκπαιδευτικός καλείται να δημιουργήσει το κατάλληλο κλίμα και την ευνοϊκή εκείνη ατμόσφαιρα που θα υποβοηθήσει το παιδί να αποκτήσει αρχικά μια θετική και στη συνέχεια μια σωστή και τεκμηριωμένη στάση απέναντι στον έντυπο λόγο (Γκλιάου, 2007). Ας δούμε όμως πρώτα ποια είναι η θέση της παιδικής λογοτεχνίας γενικότερα και της φιλιαναγνωσίας ειδικότερα στην εκπαίδευση και στη συνέχεια στην προσχολική αγωγή.

B.3. Εκπαίδευση και φιλιαναγνωσία

Στο χώρο της εκπαίδευσης η ανάγνωση προωθείται μέσα από το Δια- θεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών-Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών [Δ.Ε.Π.Π.Σ.- Α.Π.Σ. (2002)] του Υπουργείου Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων (Υ.Π.Δ.Β.Μ.Θ.). Σε ένα πρόγραμμα επιστημονικών μελετών του Ιδρύματος Λάτση που εκδόθηκε το 2011 με τίτλο «*Καλλιεργείται η αγάπη για το διάβασμα; Τόποι ανάγνωσης και τρόποι εκπαίδευσης*» οι συγγραφείς⁸ επισημαίνουν ότι η Λογοτεχνία εντάσσεται στο γλωσσικό μάθημα και αντιμετωπίζεται ως ένας από τους «άξονες γνωστικού περιεχομένου» του, ενώ υποστηρίζεται από αντίστοιχο σχολικό εγχειρίδιο με τον τίτλο *Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων*. Στα αναλυτικά προγράμματα αυτά η Λογοτεχνία υπάρχει ως έκτος ειδικός στόχος: «να γνωρίσει [ο μαθητής] και να αγαπήσει ποικίλες μορφές λογοτεχνικών έργων, έτσι ώστε να ευαισθητοποιηθεί και να αποζητά μόνος του τη συντροφιά του καλού λογοτεχνικού βιβλίου». Στους γενικούς στόχους (γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις, αξίες) του γλωσσικού μαθήματος, οι οποίοι αναφέρονται στη γλωσσική καλλιέργεια των

⁸ Άντα Κατσίκη-Γκίβαλου (Ε.Κ.Π.Α.), Δημήτρης Πολίτης (Πανεπιστήμιο Πατρών), Άβα Χαλκιαδάκη (Ε.Κ.Π.Α.), Φανή Τσιαμπάση (Ε.Κ.Π.Α.)

παιδιών, γίνεται λόγος «για την απόλαυση του λόγου ως έργου τέχνης, την εξοικείωση του μαθητή με δομικά, υφολογικά στοιχεία των κειμένων, καθώς και την εξοικείωσή του με τα αξιόλογα έργα των κυριότερων εκπροσώπων της ελληνικής λογοτεχνίας και της νεωτερικής, καθώς και με δείγματα βαλκανικής και παγκόσμιας λογοτεχνίας» (Κατσίκη-Γκίβαλου, Πολίτης, Χαλκιαδάκη, Τσιαμπάση, 2011).

Ωστόσο, δε γίνεται άμεσα λόγος για φιλιαναγνωσία ή για μέσα και τρόπους καλλιέργειάς της. Αυτή φαίνεται να προωθείται έμμεσα από ποικίλες δραστηριότητες, διεπιστημονικές, δημιουργικής γραφής, αφήγησης, κ.ά. Είναι γεγονός ότι η καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας γίνεται περισσότερο εφικτή κυρίως μέσα από την ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων, τα οποία είναι πιο ευχάριστα και ελκυστικά για το παιδί, αφορούν τα βιώματά του και τα στενότερα ή ευρύτερα ενδιαφέροντά του.

Το Υπουργείο Παιδείας, μέχρι πρόσφατα τουλάχιστον, δεν μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι προωθούσε συστηματικά την αγάπη του παιδιού για το διάβασμα μέσα από τα Προγράμματα Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ. & Α.Π.Σ).

B.3.1. Το πρόγραμμα «Καινοτόμες δράσεις για την ενίσχυση της φιλιαναγνωσίας των μαθητών»⁹

Η αγάπη για το διάβασμα ως πολιτισμική βιωματική κατάσταση απασχόλησε την ελληνική πολιτεία μόλις ένα χρόνο πριν. Το Υπουργείο Παιδείας (ΥΠ.Δ.Β.Μ.Θ.), το καλοκαίρι του 2010, στο πλαίσιο πιλοτικού προγράμματος προώθησης της ανάγνωσης που εντάσσεται στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» όρισε με υπουργική απόφαση στο Ωρολόγιο Πρόγραμμα 856 σχολείων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης «Ωρα Φιλιαναγνωσίας» για τις Α' και Β' τάξεις. Η απόφαση αυτή κρίνεται θετική, καθώς μάλιστα ακολουθείται από επέκταση του Προγράμματος αυτού από το σχολικό έτος 2011-12 σε όλες τις τάξεις των 961 πλέον πιλοτικών ολοήμερων σχολείων με Ενιαίο Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (Ε.Α.Ε.Π.). Το Πρόγραμμα «Καινοτόμες δράσεις για την ενίσχυση της φιλιαναγνωσίας των μαθητών» υλοποιείται σε συνεργασία με το Ε.ΚΕ.ΒΙ., το οποίο έχει ιδιαίτερα αξιόλογη δράση και συμβολή στον τομέα της φιλιαναγνωσίας, όπως ήδη έχουμε αναφέρει.

⁹ Τα στοιχεία για την περιγραφή του προγράμματος αντλήθηκαν από τις ιστοσελίδες: <http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=node&cnode=652> και <http://www.philnagnosia.gr/>

Από τη σχολική χρονιά 2011-12 οι «καινοτόμες δράσεις» θα αναπτύσσονται μία ώρα την εβδομάδα στο πλαίσιο της «Ωρας Φιλαναγνωσίας», ενώ μπορούν να υλοποιούνται και στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης ή ενός πολιτιστικού προγράμματος. Τις δράσεις αυτές θα αναλάβουν κατά κύριο λόγο οι εκπαιδευτικοί των τάξεων, με επικεφαλής τον ορισμένο από το Σύλλογο Διδασκόντων κάθε σχολικής μονάδας υπεύθυνο-εκπαιδευτικό που θα έχει ρόλο συντονιστή, με την ουσιαστική συμβολή των Σχολικών Συμβούλων και την εμπλοκή των γονέων, καθώς και με τη συμπαράσταση πανεπιστημιακών δασκάλων, συγγραφέων, κριτικών και εκδοτών, ενώ το Ε.ΚΕ.ΒΙ. θα υποστηρίζει συνολικά το έργο. Κύριοι σκοποί των δράσεων είναι να ευαισθητοποιήσουν τους μαθητές και τις μαθήτριες απέναντι στο ποιοτικό βιβλίο, να καλλιεργήσουν τις αναγνωστικές τους δεξιότητες, να προβάλουν και να διασώσουν την αναγνωστική απόλαυση. Αποβλέποντας τόσο στη συνολική ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών όσο και στην αισθητική τους καλλιέργεια, το Πρόγραμμα επιδιώκει ειδικότερα να καλλιεργήσει το ενδιαφέρον των παιδιών κυρίως για το λογοτεχνικό βιβλίο (μέσα από την ανάγνωση ολόκληρων, πεζών ή ποιητικών, έργων), την αισθητική εμπειρία και την πολιτισμική παιδεία, τη γλωσσική ικανότητα και την ικανότητα εμβάθυνσης στα κείμενα, τη δεξιότητα της προσεκτικής ακρόασης, της αναδιήγησης του κειμένου και της έκφρασης σκέψεων και συναισθημάτων, την κριτική σκέψη, τη δημιουργική φαντασία, την κοινωνική ευαισθητοποίηση, καθώς και τη συνεργατική και επικοινωνιακή ικανότητα μέσα στο πλαίσιο ομάδων ανάγνωσης.

Για την αρτιότερη επίτευξη των γενικών του σκοπών και των επιμέρους του στόχων το πρόγραμμα δίνει έμφαση:

- στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών των συνεργαζόμενων σχολείων και των στελεχών της εκπαίδευσης (οργάνωση ημερίδων και ειδικών σεμιναρίων),
- στον εμπλουτισμό των βιβλιοθηκών των σχολείων με ένα μικρό αριθμό βιβλίων,
- στη δημιουργία ψηφιακών και έντυπων φακέλων με υποστηρικτικό υλικό για εκπαιδευτικούς και μαθητές,
- στη γνωριμία των μαθητών και των εκπαιδευτικών με συγγραφείς, με κριτικούς και με άλλα πρόσωπα που σχετίζονται με το χώρο του βιβλίου,

- στην ανάπτυξη ποικίλων δραστηριοτήτων που θα καλλιεργήσουν τη σχέση των παιδιών τόσο με την ανάγνωση όσο και με την παραγωγή (συγγραφή και έκδοση) του βιβλίου.

B. 4. Οι παράγοντες ενίσχυσης της παιδικής φιλιαναγνωσίας

Σ' αυτή την διαδικασία σύγκλισης με την οποία το παιδί εισέρχεται σε μια νέα φάση ανάπτυξης ο ρόλος του κοινωνικού περιβάλλοντος είναι καθοριστικός. Τα ακούσματα του βρέφους (τραγούδια, ποιήματα, ταχταρίσματα, παραμυθία κτλ) παίζουν καθοριστικό ρόλο. Απαιτείται προσοχή και σεβασμός καθώς « ο πρώτος της ηλικίας χρόνος ου μικρόν μορίων του βίου διαγάγειν άμεινον ή χείρον». (Κατσίκη-Γκίβαλου, 1999)

Προσφέρουμε δηλαδή στα βρέφη, ανάμεσα στα άλλα και σχετικά με την γλώσσα και τα βιβλία ερεθίσματα ενθαρρύνοντας την ικανότητα τους για μίμηση. Δημιουργούμε μέσω της αφήγησης μια ατμόσφαιρα οικειότητας γύρω τους ώστε να αφομοιώσουν τις εμπειρίες τους και να διευρύνουν τα γνωστικά τους σχήματα Η οικογένεια, ως βασικός φορέας των περισσότερων μορφών «άτυπης» εκπαίδευσής του παιδιού, και το σχολείο στην ευρύτερή του έννοια, ως κύριος “διεκπεραιωτής” της «τυπικής» εκπαίδευσης του νέου ανθρώπου, αναγνωρίζονται ως οι αντιπροσωπευτικότεροι παράγοντες που επηρεάζουν ουσιαστικά τις φιλιαναγνωστικές συνήθειες που μπορούν να αναδειχθούν σε κύριους μοχλούς καλλιέργειας της αγάπης για το βιβλίο. Αυτό, τουλάχιστον, πιστοποιούν πολλές μελέτες που, διερευνώντας τις δυνατότητες που έχουν η οικογένεια και το σχολείο ως θεσμοί, συνεκδοχικά οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί, αξιολογούν και ελέγχουν τις σχετικές παρεμβάσεις των δύο αυτών θεμελιωδών παραγόντων, ενώ καταθέτουν συγκεκριμένες προτάσεις ενίσχυσης φιλιαναγνωστικών πρακτικών (Πολίτης, 2008).

Τα τελευταία χρόνια, η κρατική πολιτική για το βιβλίο, έτσι όπως υλοποιείται μέσα από ποικίλα προγράμματα και συνεχείς πρωτοβουλίες του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου και άλλων φορέων, φαίνεται να κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση. Ακόμη και το ενδιαφέρον των εκδοτικών οίκων ή των βιβλιοπωλείων για τα βιβλία που αφορούν τα παιδιά συμβάλλει στη δημιουργία ενός κλίματος φιλιαναγνωσίας. Στη διαμόρφωση ενός τέτοιου κλίματος συμμετέχουν ενεργά και τα Μ.Μ.Ε., κυρίως οι εφημερίδες και κάποια περιοδικά με βιβλιοπαρουσιάσεις, βιβλιοκριτικές, κ.ά., αλλά

και η τηλεόραση έστω και με τις ελάχιστες εκπομπές που αφορούν το βιβλίο ή οδηγούν δυνητικά σε αυτό (Πολίτης, 2008).

Γίνεται, πάντως, κατανοητό ότι αν βασικοί παράγοντες, όπως είναι η οικογένεια και το σχολείο, συνειδητοποιήσουν το ρόλο τους και σταθμίσουν τη συμβολή τους, μπορούν να συμπαρασύρουν και άλλους, πείθοντάς τους για την αξία και τα μακροπρόθεσμα οφέλη του εγχειρήματος (Πολίτης, 2008).

B.4.1. Ο ρόλος της οικογένειας στην ενίσχυση της παιδικής φιλιαναγνωσίας

Η οικογένεια είναι ίσως ο σημαντικότερος παράγοντας για μια ουσιαστική εμπλοκή του παιδιού με το βιβλίο και μάλιστα σε συνδυασμό με τον παράγοντα του σχολείου αποκτά καθοριστική αξία. Ο ρόλος της είναι αποφασιστικός για την εδραίωση της φιλιαναγνωσίας, και όπως σημειώνει ο Δελώνης πως «ο δρόμος που μας οδηγεί στο βιβλίο και στην φιλιαναγνωσία ξεκινάει από την οικογένεια». Η κατάλληλη συμπεριφορά των γονιών θα ξυπνήσει στην ψυχή του παιδιού την χαρά του διαβάσματος θα εμπεδώσει μια δια βίου ήρεμη και σταθερή σχέση με το βιβλίο και να το επαναλάβουμε το διάβασμα είναι συνήθεια, αλλά γνωρίζουμε ότι οι καλές και κακές συνήθειες της ζωής είναι αποτέλεσμα μιμήσεων και τα ισχυρά πρότυπα μίμησης για κάθε παιδί είναι η οικογένεια (Δελώνης, 1990). Ο γονέας αποτελεί καθημερινό παιδαγωγικό παράδειγμα και πρωτογενείς πρότυπο για το παιδί του (Παπαδάτος, 2002).

Η επιλογή των βιβλίων από τους γονείς στην κατάλληλη ηλικία αποτελούν βασικά στοιχεία στην προώθηση της φιλιαναγνωσίας. Άλλωστε η κοινωνικοποιητική – παιδαγωγική συμβολή της οικογενείας είναι καταλυτική για την διαπαιδαγώγηση του παιδιού. Η οικογένεια «ανεξάρτητα από το μορφωτικό και το οικονομικό της επίπεδο», σημειώνει ο Δ. Πολίτης, «μπορεί να προσφέρει στα παιδιά ευκαιρίες συνάντησης με το βιβλίο, ακόμη και αν δεν καλλιεργεί συνειδητά τη θετική στάση απέναντι στην ανάγνωση. Έρευνες έχουν δείξει, βέβαια, ότι τα παιδιά των προνομιούχων κοινωνικών στρωμάτων εξοικειώνονται νωρίτερα από τα παιδιά λαϊκών ή μικροαστικών στρωμάτων με φιλιαναγνωστικές πρακτικές, ενώ ο ρόλος της μητέρας αναδεικνύεται σε κάθε περίπτωση καταλυτικός. Πέρα από τα κριτήρια που οι γονείς προτάσσουν για την αγορά ενός βιβλίου και παρά το γεγονός ότι σπάνια εμπλέκουν τα παιδιά τους στη διαδικασία επιλογής, το σίγουρο είναι ότι η σύγχρονη, συνεχώς αυξανόμενη βιβλιοπαραγωγή διαμορφώνει ένα βοηθητικό πλαίσιο για την

ενεργοποίηση της διάθεσής τους απέναντι στο βιβλίο που μπορεί με τη σειρά της να εμπνεύσει ή να εμπλουτίσει τη σχέση των παιδιών με την έντυπη εκφορά του λόγου. Οι γονείς γίνονται, έτσι, φορείς μιας «άτυπης» εκπαίδευσης που θα συνδεθεί ευκολότερα με τις διαδικασίες του σχολείου. Για το λόγο αυτό και επιβάλλεται η συστηματικότερη μελέτη της δυναμικής του ρόλου τους» (Πολίτης, 2008). Ο νέος άνθρωπος από τα πρώτα κιόλας χρόνο της ζωής του, έχει ανάγκη να ακούει ποιήματα και απλές απλούστατες ιστορίες. Σίγουρα δεν καταλαβαίνει το περιεχόμενο τους αλλά νοιώθει και χαίρεται τους ήχους των λέξεων και προπάντων την ζεστασιά της παρουσίας του γονιού ή όποιου άλλου το φροντίζει (Κουλουμπή – Παπετροπουλου, 1997).

Η επιλογή των βιβλίων από τους γονείς στην κατάλληλη ηλικία αποτελούν βασικά στοιχεία για την προώθηση της φιλιαναγνωσίας. Άλλωστε η κοινωνικοποιητική – παιδαγωγική συμβολή της οικογένειας είναι καταλυτική για την διαπαιδαγώγηση του παιδιού.

Από τις συγκρίσεις ανάμεσα σε δεκάδες έρευνες και σφυγμομετρήσεις που αφορούν τα παιδιά, και το διάβασμα, προκύπτει ότι «κάθε φιλιαναγνώστης, είτε παιδί είτε ενήλικος έχει δει κάποιον από τους γονείς του να διαβάζει, ή παρακινήθηκε να διαβάσει σε κάποια στιγμή της ζωής του. Η αναγνωστική συμπεριφορά δεν μπορεί να αποκτηθεί παρά μόνο αν το διάβασμα αποτελεί μέρος του συστήματος αξιών της οικογένειας ή της ομάδας αναφοράς με την οποία το παιδί επιθυμεί να ταυτιστεί» (Παπαδάτος, 2009).

Για να φτάσουμε όμως σε αυτό το σημείο χρειάζεται να ασκήσουμε την ακοή του παιδιού κατά την βρεφική νηπιακή ηλικία ώστε να ξυπνήσει μέσα του η χαρά της γλώσσας. Καθώς τα παιδιά ακούνε ιστορίες, ποιήματα και κάθε είδους πεζογραφήματα ασυνείδητα εξοικειώνονται με τους ρυθμούς και την δομή τους κυματισμούς, τους τύπους των διάφορων μορφών της γραπτής γλώσσας. Μαθαίνουν πως ηχούν οι τυπωμένες λέξεις πώς να τις ακούν με το εσωτερικό τους αυτί. Μόνο ακούγοντας κανείς τις τυπωμένες λέξεις ανακαλύπτει κανείς τα χρώματα της ζωής του, την κίνηση και την δραματικότητα (Chambers, 1983).

Για να οδηγήσουμε όμως το παιδί ως εδώ πρέπει να του αναπτύξουμε την ικανότητα της ακοής τη χαρά της γλώσσας. Γι' αυτό οι παιδαγωγοί ψυχολόγοι επισημαίνουν την μεγάλη σημασία που έχουν τα πρώτα χρόνια τα βρεφικά τα νηπιακά, κάθε ανθρώπου. Σ' αυτή την περίοδο πρέπει να μιλάμε στο παιδί πολύ. Ο

ρόλος της μάνας σε αυτή την περίπτωση είναι αναντικατάστατος. Είναι ο καλύτερος δάσκαλος της γλώσσας και το πετυχαίνει αυτό με: ταχταρίσματα, νανουρίσματα, τραγουδάκια, τα παραμυθάκια, τις ιστοριούλες, τα γλυκόλογα. (Δελώνης, 1990).

Θα βοηθούσε αποτελεσματικά το παιδί η συνανάγνωση, δηλαδή η άμεση εμπλοκή του ενήλικα με τον μη επαρκή αναγνώστη και θα οδηγούσε εξελικτικά όχι μόνο σε παιδαγωγικά θετικές διαπροσωπικές σχέσεις αλλά και σε έναν μελλοντικό αναγνώστη που θα ζει με το βιβλίο. Το διάβασμα κειμένων, ιδίως παραμυθιών και παραμυθιακών ιστοριών, βιβλίων μυθολογίας, ποιημάτων από τους μεγαλύτερους ... είναι μια ουσιαστική δραστηριότητα που δεν πρέπει να σταματήσει, γιατί ο μελλοντικός αναγνώστης πρέπει να είναι και καλός ακροατής. Πρέπει ο γονιός σε στιγμές χαλάρωσης αλλά και σκοπούμενης τακτικής να διαβάζει –ειδικά σε μικρότερες ηλικίες– μαζί με το παιδί και παράλληλα να συζητά, να κρίνει, να προεκτείνει και γενικά να γίνεται πρότυπο αναγνώστη. Οι τεχνικές αυτές μπορεί να πάρουν διάφορες μορφές όπως την από κοινού ανάγνωση βιβλίων, τη δημιουργία βιβλίου της οικογένειας, συζήτηση για βιβλία που διάβασαν μαζί, την από κοινού παρακολούθηση σχετικών εκδηλώσεων. Ο γονιός πρέπει να είναι ο διαμεσολαβητής στην επικοινωνία και συνομιλία του παιδιού με τα κείμενα ώστε να γίνει αργότερα ένα μέρος της βιολογικής ανάγκης της καθημερινότητάς του. Αυτή η σχέση πρέπει να είναι σε μόνιμη βάση και όχι με την ευκαιρία ενός δώρου στο παιδί. Οι γονείς πρέπει να πείσουν το παιδί για τη χρησιμότητα και αναγκαιότητα του βιβλίου και όχι μόνο με λόγια και προτροπές που δεν πείθουν. Αν δε δει το γονιό να διαβάζει με ευχαρίστηση πώς να πειστεί; Πρέπει να καταλάβει το παιδί ότι δε του διαβάζουμε λογοτεχνία για να μάθει αλλά για να ψυχαγωγηθεί, να επικοινωνήσει με την τέχνη, να γνωρίσει έμμεσα πολιτισμούς, συνήθειες, συμπεριφορές, χαρακτήρες. Έτσι θα βγάλει δικά του συμπεράσματα συστοιχίζοντας το φαντασιακό κόσμο των βιβλίων με όσα βιώνει και με τις ανάλογες αναγωγές (Πάτσιου, 1995).

Ο γονιός με διάφορες αιτίες και αφορμές (επικαιρότητα, κοινωνικά γεγονότα, δι-ατομικές και διαφυλικές σχέσεις κλπ) πρέπει να είναι ο ίδιος αναγνώστης και να εμπλέκει το παιδί προτείνοντας ένα σχετικό βιβλίο, οπότε μετά η ανταλλαγή απόψεων και γωνιών θέασης του θέματος από διαφορετικούς αναγνώστες σε ίδια ή διαφορετικά βιβλία συμβάλλει απεριόριστα στην κριτική και δημιουργική σκέψη και των δύο.

Για να επιτύχουν τέτοιες τακτικές πρέπει ο γονιός να έχει σαφή άποψη για την επιλογή των βιβλίων που θα συναναγνώσει ή θα προτείνει. Προϋπόθεση αυτού είναι η παιδαγωγικο-ψυχολογική του κατάρτιση και γνώση των σταδίων νοητικής και πνευματικής ανάπτυξης των παιδιών. Εδώ ο ρόλος του παιδαγωγού, είναι να ενημερώνει σχετικά τους γονείς για τα γνωρίσματα, απαιτήσεις και ιδιαιτερότητες της κάθε ηλικίας, ώστε να βοηθήσουν τα παιδιά τους ως γονείς. Στη συνέχεια συγκεντρώνονται όλοι, διαβάζουν και συζητούν τα όσα έγραψαν στο βιβλίο, μιλούν για τη βιβλιοθήκη, για ένα βιβλίο που διάβασαν, για μια εκδήλωση. Διαβάζουν αποσπάσματα και κυρίως συζητούν για κάτι που διάβασαν όλοι. Έτσι μπορεί ο γονιός να παρεμβαίνει διαπαιδαγωγικά ακόμα και μέσα από πρόσωπα βιβλίων που έχει ταυτιστεί (Παπαγεωργάκης, 2010).

Ο γονιός ή ο παιδαγωγός με ευαισθησία μπορεί να εκμεταλλευτεί πολλές περιπτώσεις της καθημερινότητας και να εισάγει διακριτικά μετά από ανάλογη συζήτηση την ανάγνωση ενός βιβλίου (ή αποσπάσματος) για πολλά θέματα (π.χ. η θέα ενός ατόμου με ειδικές ανάγκες, η σύγχρονη μετανάστευση, το φυσικό οικοσύστημα κ.λ.π.). Αρκεί βέβαια ο ίδιος να είναι ενημερωμένος βιβλιογραφικά (να έχει διαβάσει το βιβλίο) και εδώ απαιτείται η συνεργασία σχολείου –οικογένειας. Ακόμη στην κατεύθυνση της παραπάνω συνεργασίας μπορεί ο γονιός να ενεργοποιηθεί σε κοινές δραστηριότητες με την τάξη για οργάνωση εκδηλώσεων αφήγησης (π.χ. πρόσκληση ενός παππού για αφήγηση) ή και άλλους πρωτότυπους και λειτουργικούς τρόπους με σκοπό την αλλαγή στάσης του παιδιού απέναντι στο βιβλίο (Παπαγεωργάκης, 2010).

Υπάρχει ένας τεράστιος χώρος από πρακτικές και τεχνάσματα που επηρεάζουν θετικά το παιδί όπως οι αφίσες στο δωμάτιο του παιδιού, αποκόμματα εφημερίδων στο γραφείο του, κριτικές από περιοδικά –εφημερίδες, τακτικές επισκέψεις σε βιβλιοπωλεία και βιβλιοθήκες (Δημοτικές –Εθνικές), παρακολούθηση εκπομπών, δανεισμός ή ανταλλαγή βιβλίων ανάμεσα σε φίλους, αγορά βιβλίων από το ίδιο το παιδί, αλληλο-αφήγηση ανάμεσα στα αδέρφια κ.α. Ένας σαφής προσανατολισμός που υποβοηθείται από μια σειρά τέτοιων πρακτικών είναι σίγουρο ότι θα βοηθήσει αποτελεσματικά στη διαμόρφωση μιας φιλικής ατμόσφαιρας προς το βιβλίο ώστε να του γίνει αχώριστος φίλος (Παπαγεωργάκης, 2010).

Έτσι λοιπόν στη βρεφική-νηπιακή ηλικία (0-2-6) (αισθησιοκινητική & προσυλλογιστική περίοδος) τα βιβλία που επιλέγονται θα πρέπει να είναι κυρίως

εικονογραφημένα (εικονοβιβλία) με καθόλου ή λίγο κείμενο γιατί το παιδί έχει την τάση του ανθρωπομορφισμού και του ανιμισμού και κυριαρχεί η φαντασία. Τα θέματα πρέπει να αναφέρονται στη φύση, στα ζώα, στο άμεσο περιβάλλον (σχολείο-σπίτι) και σε έννοιες πρωταρχικές όπως η αγάπη και η φιλία. Τα παραμύθια (παραδοσιακά και σύγχρονα) επιβάλλεται να διαβάζονται ώστε να καλλιεργείται σαν καλός ακροατής γιατί ο μελλοντικός αναγνώστης πρέπει να είναι και καλός ακροατής (Παπαγεωργάκης, 2010).

Βέβαια τα αναγνωστικά ενδιαφέροντα ποικίλλουν και εξαρτώνται από το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον του παιδιού, τον τρόπο προώθησης του βιβλίου, τα βιώματά του και είναι αλήθεια ότι ένα καλό βιβλίο μπορεί να διαβαστεί από όλες τις ηλικίες, αρκεί να είναι σωστά δοσμένο (Κατσίκη-Γκίβαλου, 1995). Η οικογένεια μπορεί να βοηθήσει στο να αγαπήσει το παιδί το βιβλίο εφαρμόζοντας τεχνικές και πρακτικές που εγκλείουν επινοητικότητα και δημιουργικότητα γονιού και παιδιού όπως: 1) Η ύπαρξη βιβλιοθήκης (κεντρικής και κυρίως παιδικής). Έχει σημασία το παιδί να αισθάνεται συνευθύνη στη δημιουργία, συντήρηση, ταξινόμηση και συμπλήρωσή της. Καλό είναι να συμμετέχει όλη η οικογένεια στο δανεισμό, καταγραφή αλλά και-γιατί όχι-στην τήρηση βιβλίου βιβλιοθήκης. 2) Η τεχνική της συνανάγνωσης που προαναφέρθηκε σαν βασικό στοιχείο στη δημιουργία ενός λειτουργικού και μόνιμου αναγνώστη μπορεί να εμπερικλείει: α) Το βιβλίο της οικογένειας που είναι ένα μεγάλο πολυσέλιδο τετράδιο όπου κάθε μέλος καταγράφει ότι ενδιαφέρει αυτό ή και τους άλλους (από συνταγή, εντυπώσεις, κριτική για βιβλίο ή για κοινωνικά θέματα) και β) Την ώρα του βιβλίου με παράλληλη ή κοινή μελέτη ενός βιβλίου.

Η παιδική βιβλιοθήκη στο σπίτι καλό είναι να περιλαμβάνει:

- βιβλία με ενδιαφέρουσες ιστορίες, φυσική γλώσσα και ελκυστικά θέματα
- εικονογραφημένα τραγούδια, ποιήματα, ρίμες, παροιμίες και γλωσσοδέτες
- παραδοσιακά παραμύθια και ιστορίες με φαντασία και χιούμορ
- βιβλία που έχουν μόνο εικόνες και καλούν τα παιδιά να δημιουργήσουν τις δικές του ιστορίες
- βιβλία που συνδυάζουν εικόνες με μικρό και απλό κείμενο
- βιβλία με έργα τέχνης, που διευρύνουν την αισθητική ευαισθησία των παιδιών και τα φέρνουν σε επαφή με εικαστικούς καλλιτέχνες.

B.4.2. Ο ρόλος του σχολείου και της προσχολικής αγωγής στην ενίσχυση της φιλιαναγνωσίας.

«Αν το παιχνίδι είναι ένα ευτυχισμένο σχολείο της προσωπικότητας, η επιτυχία ενός βιβλίου εξαρτάται από την ικανότητα να παίζει με αυτό που κουβαλάει μέσα του»

Jean Perrot

Το σχολείο της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (Νηπιαγωγείο και Δημοτικό), είναι ο παιδαγωγός, οι παιδικές και σχολικές βιβλιοθήκες, οι εκθέσεις λογοτεχνικών βιβλίων, οι εφημερίδες και τα περιοδικά, οι λογοτεχνικές ημερίδες, οι επισκέψεις λογοτεχνών στο σχολείο, οι ετήσιες εορταστικές εκδηλώσεις για το παιδικό βιβλίο, οι καλλιτεχνικές εκδηλώσεις-παραστάσεις, οι δημιουργικές εργασίες των μαθητών αποσκοπούν στην ενίσχυση της φιλιαναγνωσίας και συνδέονται κυρίως με τη διακίνηση των σχολικών βιβλίων, καθώς και με τη λειτουργία της σχολικής βιβλιοθήκης.

Ο Ποσλάνιεκ (1992) θεωρούσε το σχολείο προνομιακό χώρο για την άσκηση δραστηριοτήτων που σχετίζονται με το βιβλίο και συμβάλλουν αποτελεσματικά στη θεμελίωση και ανάπτυξη της φιλιαναγνωσίας. Στον όρο σχολείο συμπεριλαμβάνεται κυρίως ο εκπαιδευτικός, ο οποίος παίζει το ρόλο του διαμεσολαβητή ανάμεσα στο παιδί και το βιβλίο (Γκίβαλου, 1994) και συμβάλλει στη συγκρότηση της προσωπικότητας του παιδιού, στην καλλιέργεια της γλωσσικής του έκφρασης, τον εμπλουτισμό των γνώσεων και στην αισθητική του καλλιέργεια. Ιδιαίτερα στην προσχολική αγωγή, ως ο κατεξοχήν χώρος προετοιμασίας του σχολικού περιβάλλοντος εγγραμμτισμού, έχει σημαντικό ρόλο στη σχέση του παιδιού-μαθητή με το (γραπτό) λόγο, σχέση που θα πιστοποιηθεί με την είσοδο του παιδιού στο Δημοτικό Σχολείο.

Η Παιδαγωγός καλείται να μετατρέψει την πρωτογενή επαφή παιδιού και βιβλίου σε μόνιμη και δημιουργική σχέση και να διαμορφώσει το «μικρό συλλαβίζοντας αναγνώστη»σε δια βίου σύντροφο του βιβλίου ως αναντικατάστατης πηγής γνώσης φαντασίας δημιουργίας (Παπαδάτος, 2009).

Για την Προσχολική Αγωγή , σύμφωνα με τον Οδηγό Νηπιαγωγού (2006), ο ρόλος του Παιδαγωγού παρουσιάζεται επιφορτισμένος καθώς με τη διαμόρφωση του κατάλληλου κλίματος, όπου το παιδί θα του παρέχονται οι ευκαιρίες που απαιτούνται ώστε να έρθει σε επαφή με τα λογοτεχνικά κείμενα και να αναζητήσει την απόλαυση. Από την μια μεριά οφείλει να εξοπλισθεί με την αγάπη αλλά και την βαθιά γνώση του βιβλίου και της λογοτεχνίας . Είναι απαραίτητη η γνώση του ρόλου που μπορεί να διαδραματίσει η λογοτεχνία όχι μόνο στην καλλιέργεια της γλωσσικής έκφρασης και στον εμπλουτισμό των γνώσεων του παιδιού- αλλά κυρίως στην αισθητική καλλιέργεια στην ανάπτυξη της φαντασίας την ψυχική ωρίμανση και την ομαλή κοινωνικοποίηση του παιδιού.(Κατσίκη Γκίβαλου,1999)

Τα παιδιά όπως σωστά τόνισε η Shirley Hughe¹⁰ ότι «εμφανίζουν μεγαλύτερη αντιληπτική ικανότητα πριν ακόμα αρχίζουν να διαβάζουν». Επομένως μπορούν τα παιδιά να έρθουν σε επαφή με τη λογοτεχνία, προτού να μάθουν να διαβάζουν με το συμβατικό τρόπο. Με την έκθεσή τους στη λογοτεχνία συνεχώς οικοδομούν και συνθέτουν νοήματα και όσο μεγαλώνουν και αλλάζουν, τα βιβλία και τα νοήματά τους αλλάζουν μαζί τους (Κανατσούλη,2001). Ξέρουμε όμως ότι το παιδί της προσχολικής ηλικίας είναι ένας ιδιότυπος αναγνώστης .. είναι ακροατής, θεατής ένας έμμεσος αναγνώστης, από τη στιγμή που δε γνωρίζει ανάγνωση και γραφή. Επομένως ο/η Παιδαγωγός στην περίπτωση της διαδικασίας που αφορά το βιβλίο έχει έναν πρόσθετο ρόλο για να δημιουργήσει έναν αναγνώστη με σπέρματα επάρκειας πρέπει ως διαμεσολαβητής/τρια να διαφυλάττει την καθημερινή εμπειρία του παιδιού και παράλληλα να την μετασχηματίζει σε αναγνωστική πράξη (Παπαδατος,2009). Πρέπει να είναι σύγχρονος ο βοηθός «καθοδηγητής», ο διευκολυντής, ο συνεργάτης, ο διαμεσολαβητής σύμφωνα με τον Vygotski.

Μέσα από ευχάριστες δραστηριότητες και από την πηγαία επαφή τους με τα βιβλία. Το βιβλίο δηλαδή μπορεί να επιτελέσει τον πρώτιστο αισθητικό του ρόλο και έμμεσα την γνωσιακή του και πολιτισμική «αποστολή» ,αν ειπωθεί μέσα σε ένα παιγνιώδες πλαίσιο, σύμφυτο με την ψυχοπνευματική ανάπτυξη του παιδιού και τον σεβασμό της προσωπικότητας του αλλά και μέσα από ένα διαρκώς εμπλεκόμενο «σύστημα» φιλιαναγνωσίας με κύριους φορείς τους διάφορους θεσμούς της κοινωνίας.(Παπαδατος,2009). Η Παιδαγωγός είναι αυτή που μπορεί να

¹⁰ Shirley Hughe:διάλεξηWoodfield Lecture1983 ,Fearne1985:74

δημιουργήσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις για μια περιήγηση στο χώρο της φαντασίας, της δημιουργίας, της ανακάλυψης, της χαράς και του παιχνιδιού. Οι αναγνωστικές εμπυχωσεις μπορούν να τους προτείνουν ένα διαφορετικό κίνητρο το παιχνίδι. Μπορεί να παίξει κανείς με τα βιβλία. Αρκετές αναγνωστικές εμπυχωσεις συνίσταται σε μια προσεγγίσει βασισμένη στο παιχνίδι (Ποσλάνιεκ,1992). Το παιχνίδι με τις εικόνες και της λέξεις ,τους ήχους και της εικόνες μέσα από παιχνιδώδεις δραστηριότητες, με στόχο την επικοινωνία την έκφραση, αλλά και την μάθησης (Αναγνωστόπουλου ,1997).

Η προσέγγιση της λογοτεχνίας στο προσχολικό χώρο αποτελεί, όπως φάνηκε και από τα παραπάνω μια από κοινού αναγνωστική περιπέτεια ανάμεσα στη παιδαγωγό και το παιδί. Πρέπει να είναι χαρά και όχι καταπίεση να είναι πρόσκληση σε ένα καινούριο θαυμαστό κόσμο , να είναι πρόκληση για αυτενέργεια και αυτοπραγμάτωση(Αναγνωστοπουλος,1987).Το βιβλίο ως ένα ευχαριστησιακό αντικείμενο που θα έχει κεντρική θέση και ρόλο στο σύγχρονο σχολείο, θα θέλγει άμεσα το παιδί, θα τον ψυχαγωγεί πολλαπλώς και έμμεσα θα τον προβληματίζει ανάλογα βέβαια με τον περιεχόμενο του (Παπαδάτος ,2009).

Από όσα προηγήθηκαν προκύπτει ότι προκειμένου να προκαλέσουμε στα παιδιά την όρεξη για διάβασμα πρέπει πρώτα να τα καταστήσουμε ικανά να ανακαλύψουν τα δικά τους κίνητρα για διάβασμα συνειδητά η ασυνειδητά. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει καταρχήν να πραγματοποιήσουν μια κρίσιμη συνάντηση με ένα βιβλίο, ένα λογοτεχνικό είδος ένα θέμα ένα ήρωα ένα ύφος σε σημείο που να εμπλακούν στην ανάγνωση, να προβάλουν σ' αυτή τον εαυτό τους να ιδιοποιηθούν το κείμενο με τέτοιο τρόπο ώστε να δημιουργηθεί η εντύπωση πως το έγραψαν τα ίδια.» (Ποσλάνιεκ,1992). Στο επίπεδο της πράξης αυτός /αυτή που θα «προκαλέσει» μια τέτοια ουσιαστική επικοινωνία είναι ο/η Παιδαγωγός .

Η Παιδαγωγός με της κατάλληλες τεχνικές θα φέρει το παιδί αβίαστα κοντά στο βιβλίο. Εννοούμε με αυτό, ότι με την αφήγηση και την ανάγνωση βιβλίων από την /τον Παιδαγωγό όπως αναφέρει ο Παπαδάτος(2009) που «είναι μια θεατρική πράξη όπου προβάλλεται υποδεικνύεται στον μελλοντικό αναγνώστη η απλή ανάγνωση ενός βιβλίου και συνακόλουθα ένα αναγνωστικό ήθος, το ποιο συνίσταται σε ένα άτυπο «συμβόλαιο» μεταξύ δέκτη ανάγνωσης και αντικειμένου βιβλίου ως πομπού πολιτισμικών αγαθών». Ο Άγγλος Aidan Chambers γράφει: καθώς τα παιδιά ακούνε ιστορίες, ποιήματα, πεζογραφήματα ασυνείδητα εξοικειώνονται με τους

ρυθμούς και την δομή τους κυματισμούς και τους τύπους των διάφορων μορφών γραπτής γλώσσας. Μαθαίνουν πως ηχούν οι τυπωμένες λέξεις πώς να της ακούνε με το εσωτερικό τους αυτί. Μόνο ακούγοντας κανείς της τυπωμένες λέξεις ανακαλύπτει το χρώμα τους, τη ζωή τους την κίνηση και την δραματικότητα τους¹¹. Ο ρόλος της /του Παιδαγωγού και συγκεκριμένα κατά τη διαδικασία της αφήγησης είναι καθοριστικός στην ανάπτυξη της φιλιανγνωσίας .« ... Η αφήγηση είναι μια πρωταρχική ενέργεια του νου. Ονειρευόμαστε με αφήγηση ,θυμόμαστε προσδοκούμε, ελπίζουμε ... μαθαίνουμε με αφήγηση»Barbara Hardy¹². Είναι σαν να υπάρχει στην ίδια την αφηγηματική μορφή κάτι εγγενώς διεγερτικό στην συνείδηση (Crago,1979).

Η φωνή της παιδαγωγού συμφιλιώνει το παιδί με την γραφή και της λέξεις που πρόκειται σε λίγο να αποκτήσουν σώμα και υπόσταση μπροστά στα μάτια του (Αναγνωστοπούλου,1997). Σε μια φιλική πάντα ατμόσφαιρα ο άρτιος λόγος του παιδαγωγού/ αφηγητή ειλικρινής έντιμος, φορτισμένος με γνήσιο αίσθημα φυσικός, αυθόρμητος, και άμεσος παραστατικός λιτός υπαινικτικός μακριά από ίχνος επιτήδευσης και ρητορισμού ζωντανεύει το κάθε κείμενο(...) (Κουλουμπή – Παπετροπούλου,1997). Ο σωστά αρθρωμένος λόγος του, ο ευθύβολος και κομπός, δραστικός και σαφής πλούσιος σε λεξιλόγιο, ρυθμό χρώμα και τόνους ευαισθητοποιεί το μαθητή στην μουσική και τους ρυθμούς της γλώσσας συμβάλλοντας έτσι στην γλωσσική του ανάπτυξη και στην μορφοποίηση του γλωσσικού αισθητηρίου. Καλό θα ήταν τα ίδια τα παιδιά να συμμετέχουν ενεργά στην διαδικασία της αφήγησης: Η επανάληψη στερεότυπων φράσεων, όπως η έναρξη και η λήξη του παραμυθιού, η προσθήκη γνωστικών μοτίβων η μίμηση ήχων, το τραγούδι των ρυθμικών διστίχων που παρεμβάλλονται σε ορισμένα παραμύθια βοηθούν το παιδί να επικεντρώνουν την προσοχή τους στο λόγο της αφηγήτριας, του αφηγητή συγχρόνως τονώνεται το ενδιαφέρον τους για την ιστορία. Με την διαμεσολάβηση του δασκάλου –αφηγητή τα παιδιά γνωρίζουν βιβλία που μόνα τους ίσως ποτέ δεν θα έβρισκαν ή που είναι πέρα από την δική τους προληπτική τους ικανότητα. Κατά την διήγηση καλλιεργείται ή φαντασία τους καθώς από της λέξεις που ακούνε δημιουργούνε της δικές τους νοητικές εικόνες και οραματίζονται. Ο

¹¹ Chambers Aidan, "Introducing Books to Children (Εισαγωγώντας τα Βιβλία στα Παιδιά), Heineman Educational Books, London, Δεύτερη Έκδοση, 1983, σ. 23"

¹² Barbara Hardy από της παραδόσεις του Αμερικανού Καθηγητή Π.Τ.Ν. του Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης Antony Mana

αφηγητής (ο δάσκαλος) ιστορεί χρησιμοποιώντας αποκλειστικά και μόνο την δύναμη του λόγου του και της προσωπικής τους παρουσίας ενώ οι ακροατές του οραματίζονται και απολαμβάνουν. Μπορεί να διανθίζει τη διήγηση του με διάφορα εποπτικά μέσα. Ο αφηγητής συνοδεύει το λόγο του με κάποιο όργανο που παίζει ο ίδιος είτε κάποιος άλλος. Ακόμα παρουσιάζει εικόνες από το βιβλίο, από όπου πήρε την ιστορία του ή να φτιάξει ο ίδιος φιγούρες που θα αναρτήσουν τα μικρά παιδιά σε φανελοπίνακα. Πάντα όμως φροντίζει ή προσοχή των ακροατών να επικεντρώνεται στα ιστορούμενα και όχι στους τρόπους παρουσίασης (Γιαννικοπουλου,1997).

Από κει και πέρα οι άλλους είδους αναγνώσεις όπως η δραματοποίηση, το θεατρικό παιχνίδι η εικαστική αποτύπωση, που της περισσότερες φορές είναι τελικά και οι ζητούμενες στο Προσχολικό χώρο, είναι απαραίτητο να εντάσσονται σε μια κοινή ιδεολογία, εκείνη που απαιτεί ταυτόχρονα μια κοινότητα αναγνωστών - ακροατών, με ατομικές ή ομαδικές μέσω του βιβλίου, ακουστικές και θεματικές, εμπειρίες οι οποίες αλυσιδωτά θα παραπέμπουν σε ποικίλες και γενικότερα πολιτισμικές συνιστώσες (Παπαδάτος, 2009). Το παιδί με την εμπλοκή του σ' ανάλογες δραστηριότητες, θα εκφραστεί δημιουργικά, θα προβάλλει τον εσωτερικό του κόσμο, θα επικοινωνήσει και θα συνεργαστεί με άλλους, θα εκτονωθεί σωματικά και ψυχικά. Εκφράζονται ελεύθερα, λεκτικά και σωματικά, με την ενθάρρυνση της Παιδαγωγού που δεν τα κατευθύνει αλλά τα εμπνέει (Κουρετζης,1990). Προέχει η κοινωνικοποίηση του νηπίου η παρώθηση του να παρατήρηση και να αυτενεργήσει, όλα αυτά μέσα από το παιχνίδι τη μίμηση την κίνηση, το τραγούδι το μύθο, δηλαδή μια αγωγή πειθαρχημένης ελευθέριας όπου το νήπιο θα βρει τρόπους αναγνωρίσει του εαυτού του και έκφρασης του εσωτερικού κόσμου.(Δελώνης 1990)

Παιδιά που από μικρή ηλικία χαίρονται με λαϊκά λεκτικά παιχνίδια, παιχνιδοτράγουδα, γλωσσοδέτες, λαχνίσματα, νανουρίσματα, ταχταρίσματα, τραγούδια, λίμερικς, αινίγματα, παροιμίες, θρύλους και παραδόσεις, μύθους, παραμύθια, μικρές ιστορίες, ποιήματα, παιχνιδόλεξα πολλαπλασιάζουν τις πιθανότητες να μην αντιμετωπίσουν αργότερα αναγνωστικά προβλήματα (Αναγνωστόπουλος, 1994). Η νηπιακή ηλικία αποτελεί επομένως πρόσφορο έδαφος για να μυήσουμε τα παιδιά στην λογοτεχνία καθώς η νηπιακή ηλικία είναι επιδεικτικότερη στην Τέχνη γενικότερα λόγω της ραγδαίας νοηματικής συναισθηματικής εξέλιξης που παρουσιάζει το νήπιο είναι ιδιαίτερη γόνιμη ηλικία σε μύηση του παιδιού σε αξίες. Αποτελεί λοιπόν η προσχολική αγωγή τον κατάλληλο

χώρο για να στηθούν οι βάσεις που θα επιτρέψουν στο παιδί να γίνει αποδέκτης ουσιωδών πραγμάτων προκειμένου και να στηθεί το υπόβαθρο που θα επιτρέψει στο παιδί να δεχτεί πράγματα πιο ουσιώδη. (Τσιλιμένη,1999). Ο P.Bourdieu ¹³ αναφέρει ότι «η μορφωτική συνήθεια της ανάγνωσης αποχτιέται αδιόρατα ανεπαίσθητα, «οσμωτικά» με την καθημερινή και δίχως προτροπή επαφή με τα βιβλία.». Αυτή η επαφή, που πρέπει να ξεκινά πολύ πριν τα παιδιά πάνε στο σχολείο με πρωτοβουλία των γονιών, ασκώντας το γλωσσικό αισθητήριο του παιδιού και προσφέροντας τη δυνατότητα γνωριμίας με άλλες μορφές και χρήσεις του καθημερινού λόγου (Ηγκλετον,1989). Ακόμα, συνεισφέρει στην απόκτηση βασικών αναγνωστικών εμπειριών και στη διαμόρφωση θετικής στάσης απέναντι στο διάβασμα με ευχάριστο και δημιουργικό τρόπο (Γιαννικοπούλου, 1998).

Σύμφωνα με τα παραπάνω είναι αυτονόητο ότι το πρώτο μέσο για την πρόσβαση στον έντυπο λόγο και κατά συνέπεια στην απόκτηση της φιλιαναγνωσίας είναι το βιβλίο για παιδιά και ιδιαίτερα η λογοτεχνία για παιδιά .Ο ρόλος του σχολείου και της προσχολικής αγωγής σύμφωνα με όσα προαναφέραμε είναι καθοριστικός προκειμένου να φέρει το παιδί σε επαφή με τα βιβλία και κατά συνέπεια στην ανάπτυξη της φιλιαναγνωσίας .

Τόπος συνάντησης παιδιού-βιβλίου είναι η σχολική βιβλιοθήκη. Έχει επισημανθεί από πολλούς ότι καθοριστικός παράγοντας για την εδραίωση και ανάπτυξη της φιλιαναγνωσίας είναι η σωστή οργάνωση και λειτουργία της σχολικής βιβλιοθήκης (Αναγνωστόπουλος, 1987).

Η αξία τους είναι σημαντική καθώς οι παιδικές και οι σχολικές βιβλιοθήκες αποτελούν το σημείο συνάντησης των παιδιών με το βιβλίο και ο ρόλος τους είναι καθοριστικός για την καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας και τη διεύρυνση του παιδικού αναγνωστικού κοινού. Η παρουσία των βιβλιοθηκών αίρει τις οικονομικές, πολιτισμικές ή γεωγραφικές ανισότητες και διασφαλίζει το δικαίωμα στην ανάγνωση στα λιγότερο προνομιούχα παιδιά της χώρας: στα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες που δεν έχουν σχέση με το βιβλίο, στα παιδιά που ζουν στα μικρά νησιά και στις απομακρυσμένες περιοχές, στα παιδιά των μεταναστών και των χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων (Πολίτης, 2008). Ωστόσο, έρευνες έδειξαν ότι

13 βλ. Φραγκουδακη ,Α «Βιβλίο κ Εκπαίδευση» Εθνική Πολιτική Βιβλίου, Αθήνα ,ΥΠΠΟ,1994.σελ157

ο θεσμός των σχολικών βιβλιοθηκών υπολειτουργεί, ενώ σε αρκετά σχολεία οι βιβλιοθήκες είναι ανύπαρκτες (Αναγνωστόπουλος, 1989· Καψάλης, 1989)

B.4.3. Ο ρόλος της Βιβλιοθήκης

Η **διαμόρφωση της τάξης** δρα ενισχυτικά τόσο στη φιλιαναγνωσία όσο και στην καλλιέργεια της διάθεσης επαφής με την παιδική λογοτεχνία. Είναι χρήσιμοι οι πίνακες ανακοινώσεων όπου θα εκθέτονται αποκόμματα εφημερίδων για το βιβλίο, αφίσες από εκθέσεις βιβλίων, εκδηλώσεις με λογοτέχνες, βιβλιοπαρουσιάσεις, νέες εκδόσεις, οι κριτικές βιβλίων, αφιερώματα κλπ, αποτελούν υλικό που μπορεί να αποτελεί ενισχυτικό και προωθητικό παράγοντα για τη φιλιαναγνωσία. Ο δάσκαλος/α σε συνεργασία με το μαθητή μπορούν να εφεύρουν πολλούς τρόπους και να δημιουργήσουν μια θετική ατμόσφαιρα προσέγγισης του βιβλίου και μια θετική στάση και αντίληψη. Βασιζόμενος/η στα ενδιαφέροντα, την περιέργεια, τα βιώματα, των παιδιών μπορεί να οικοδομήσει μια γνώση σαν προωθητικό μέσο καλλιέργειας της φιλιαναγνωσίας (Γκίβαλου, 1994). Η σκηνοθετική επιμέλεια της τάξης δεν πρέπει να αρκείται μόνο σε εκθέματα σαν διακόσμηση αλλά με παράλληλες δράσεις όπως λογοτεχνική πρόσκληση, εκθέσεις βιβλίων, συζητήσεις για κάποια ιστορικά πρόσωπα, συγκέντρωση βιβλίων κ.λ.π. που βοηθά τους μαθητές να εμπλακούν ενεργητικά. Με την ευκαιρία αφιέρωσης κάθε έτους σ' ένα πρόσωπο (λογοτέχνες) μπορούν να οργανωθούν εκδηλώσεις στην τάξη (σχολείο) με αφιερώματα, ομιλίες, συζητήσεις. Με επινόηση ρόλων ελεύθερων και δημιουργικών για τους μαθητές όπως ανιχνευτής – επιλογέας κειμένων (αποκόμματα-αφίσες), δημοσιογράφος (καταγραφή-αναγγελία ειδήσεων-συνέντευξη), υποκριτή-ηθοποιού (δραματοποίηση εικόνων) ιστορικού ερευνητή (άντληση πληροφοριών από κείμενα) (Παπαδάτος, 1995) μπορούμε να καλλιεργήσουμε ένα λειτουργικό, μετασχηματιστικό και κυρίως αποτελεσματικό τρόπο διαφορετικής αναγνωστικής διαδικασίας.

B.4.4. Η Βιβλιοθήκη της τάξης

Ειδικότερα σε ό,τι αφορά τη **Βιβλιοθήκη της τάξης**, αποτελεί έναν ιδιαίτερα σημαντικό χώρο, γιατί δίνει την ευκαιρία σε όλα τα παιδιά ανεξάρτητα από φύλο, ηλικία, μορφωτικό επίπεδο, να έρθουν σε επαφή με τη γνώση και να γνωρίσουν το βιβλίο. Ακόμα μπορεί να βοηθήσει το σχολείο να παρέμβει αντισταθμιστικά στο ζήτημα των οικονομικών και μορφωτικών όρων που περιορίζουν τις ευκαιρίες των παιδιών από μη προνομιούχα κοινωνικά περιβάλλοντα να έρχονται σε επαφή με ποικιλία λογοτεχνικών βιβλίων (Γιαννικοπούλου, 1998). Για να γίνει όμως ουσιαστικότερος ο ρόλος της στην προώθηση της φιλιαναγνωσίας χρειάζεται οργάνωση, ενημέρωση, εμπλουτισμό σε βιβλία και άλλο υλικό όπως και εξεύρεση οικονομικών επιχορηγήσεων (Χαραμής, 1996). Ως προς την οργάνωση θα ήταν θετικό και θα είχε αυξημένη δυναμική η βιβλιοθήκη ως ξεχωριστή αίθουσα. Η εξήγηση είναι ότι ο συνηθισμένος τρόπος που τα παιδιά δανείζονται βιβλία, τα διαβάζουν στο σπίτι τους και τα επιστρέφουν, λειτουργεί κάπως καταπιεστικά και από την κορυφή (δάσκαλος) και όχι από τη βάση όπως θα έπρεπε. Ακόμη προσφέρει μια άλλη αίσθηση ξεκούρασης, άνεσης και δημιουργικότητας στα μαθήματα ενώ παράλληλα δίνει κινητικότητα στις άλλες βιβλιοθήκες των τάξεων ή του σπιτιού.

Ο χώρος που θα επιλεγεί για βιβλιοθήκη καλό θα είναι να είναι φωτεινός, ήσυχος, καλαίσθητος, εύκολος στην πρόσβαση των παιδιών, να προσφέρει ησυχία στα παιδιά που τον επισκέπτονται και να μπορεί να αξιοποιηθεί για την ανάπτυξη πολλών δραστηριοτήτων, οι οποίες καλλιεργούν και αναπτύσσουν την αγάπη των παιδιών για το διάβασμα (Γκλιάου, 2003).

Αυτή η σπουδαιότητα αλλά και η αγωνία των παιδαγωγών για παροχή στα παιδιά πλούσιων ονειρικών βιωμάτων, εμπλουτισμό του λεξιλογίου τους και εξάσκηση της κριτικής σκέψης, τους έκαναν να δημιουργήσουν αυτόβουλα οι περισσότεροι παιδικές σχολικές βιβλιοθήκες. Έτσι εδώ και 20 χρόνια λειτουργούν τέτοιες αποκλειστικά με τη δημιουργική δουλειά των δασκάλων και των γονιών, με βιβλία που έφερναν κυρίως οι μαθητές ή προσέφεραν διάφοροι γονείς ή έδινε το υπουργείο Πολιτισμού στους Συλλόγους των γονέων (Γκλιάου, 2003). Αυτός ο άτυπος θεσμός της βιβλιοθήκης της τάξης– αν και έχει περάσει απαρατήρητος– ωστόσο αποτελεί ένα πολύ σημαντικό παιδαγωγικό επίτευγμα και είναι αναμφισβήτητο αποτέλεσμα του παιδαγωγικού και φιλολογοτεχνικού ζήλου των εκπαιδευτικών. Η παρουσία του δασκάλου είναι και εδώ σημαντική, αφού καλείται

να παίζει το ρόλο του βιβλιοθηκάρου. Φαίνεται πως το εγχείρημα είναι αρκετά αποτελεσματικό, γιατί φέρνοντας τα παιδιά βιβλία από το σπίτι, συμβάλλουν στο ομαδικό– κοινοτικό αναγνωστικό πνεύμα (και όχι μόνο). Με τη νέα μορφή που παίρνει το νέο σχολείο σήμερα, η ύπαρξη βιβλιοθήκης θα προσφέρει στην προώθηση του βιβλίου και της φιλιαναγνωσίας. Η απουσία της θα δυσχεράνει το ύφος και το είδος των νέων αντικειμένων και διαθεματικών προσεγγίσεων που ενσωματώνονται στα νέα προγράμματα (Γκλιάου, 2003).

Στα πλαίσια των διαθεματικών μεθοδολογιών και αφού η βιβλιοθήκη είναι ενημερωμένη, θα μπορεί να λειτουργεί ενισχυτικά και δημιουργικά. Ενισχυτικά γιατί θα γινόταν έμμεσα και αβίαστα η διαπλοκή με τα άλλα μαθήματα και δημιουργικά γιατί η ενημέρωση θα γινόταν από τα «μέσα» δηλαδή την ενεργητική ανάγνωση, την τυχαία ή προετοιμασμένη επιλογή κειμένων και την υπεύθυνη και δημιουργική ενασχόληση για θέματα ή πτυχές που απασχολούν τους μαθητές. Με κέντρο τη βιβλιοθήκη μπορούν να γίνουν άμπολλες δραστηριότητες από τη διδασκαλία ενός μαθήματος μέσα στην αίθουσα αυτή, την παρουσίαση βιβλίων, την έκθεση ζωγραφικής με θέματα από βιβλία (π.χ. οικο-ανάγνωση), πολιτιστικές εκδηλώσεις (πρόσκληση λογοτέχνη κ.λ.π) ως τη διαδικασία της αφήγησης μέσα στο χώρο. Η αφήγηση είναι μια επιλογή σημαντικής παιδευτικής αξίας, γεγονός που έχει παραγνωριστεί ίσως εξ αιτίας της οπτικής πληροφόρησης που έχει επικρατήσει με την επανάσταση της τυπογραφίας και της εικόνας. Δεν πρέπει να μας διαφεύγει η κατακτημένη γνώση από πολύ παλιά (πριν τη χρήση βιβλίου παπύρου –περγαμηνής) όταν η προφορική αφήγηση ήταν η κυρίαρχη μορφή μεταβίβασης της γνώσης. Η αφήγηση ασκεί μια δική της γοητεία κάνοντας τον ακροατή να ταξιδεύει νοερά μέσα από τα λεγόμενα ενός καλού αφηγητή (δάσκαλος, μαθητής, γονιός, ηθοποιός, γέρος ή γιαγιά). Οι διάφοροι τρόποι αφήγησης (με χρωματισμένη φωνή, μίμηση, έμμεση δραματοποίηση, παντομίμα) συγκινούν ιδιαίτερα και μυθοπλάθουν εσωτερικές συγκινήσεις που χαράζονται ανεξίτηλα στις ψυχές των μαθητών (Γκλιάου, 2003).

Η φιλιαναγνωσία ενισχύεται ιδιαίτερα αν υπάρχει μόνιμα η ώρα της βιβλιοθήκης με την κατάλληλη προετοιμασία την οποία οι μαθητές περιμένουν με χαρά. Κάποια φορά στην ώρα αυτή καλό θα ήταν να καλείται ένας λογοτέχνης που θα αφηγηθεί αποσπάσματα από έργα του ή κάποιες αναγνώσεις αφιερωμένες σε αυτόν. Πάντως η εμπειρία έχει δείξει ότι η πρόσκληση αυτή πρέπει να συνδέεται με την ανάγνωση κάποιων βιβλίων του. Επειδή η ανάγνωση είναι μια τέχνη της απόλαυσης

και δεν υποκύπτει σε ψυχαναγκαστικές διαδικασίες, γι' αυτό η βιβλιοθήκη έμμεσα και αβίαστα θα βοηθήσει τα παιδιά να αγαπήσουν αυτή τη τέχνη. Η δυναμική της πρέπει να ξεπερνά τα όρια του σχολείου και να διαχέεται στην εξωσχολική πραγματικότητα. Έτσι ο μαθητής παρακινούμενος μέσα από τα βιβλία δρα περισσότερο αποδοτικά και ενεργητικά. Ερμηνεύει δημιουργικά το οικολογικό και πολιτισμικό περιβάλλον συμμετέχοντας και στη διαμόρφωσή του σαν αυριανός πολίτης.

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι η βιβλιοθήκη της τάξης θα γίνει αναγνωστικά βιώσιμη και ο ρόλος της παιδαγωγικός και φιλαναγνωστικός αν έχει το στοιχείο της δημιουργίας, δηλαδή να μην είναι απλά μια πηγή για δανεισμό βιβλίων αλλά η αφετηρία ενός δημιουργικού διαλόγου με το λόγο και την τέχνη (Καψάλης, 1989) ένας διάλογος προσωπικός μέσα από τα κείμενα και με αυτά. Θα πρέπει να διαπλεκούν δυναμικά τα μαθήματα, τα ενδιαφέροντα κάθε παιδιού, η ψυχαγωγία, η κοινωνία της πληροφορίας. Η βιβλιοθήκη θα επιτελέσει το ρόλο της μόνο όταν ενταχθεί μεθοδολογικά και λειτουργικά στην επικοινωνιακή διαδικασία (άντληση κοινωνιολογικών στοιχείων σε συγχρονικό επίπεδο) και τις πολιτιστικές δραστηριότητες του σχολείου (Παπαδάτος, 2002).

Η σχολική βιβλιοθήκη πρέπει να είναι πλούσια σε ποικίλου περιεχομένου αναγνώσματα, ώστε να βρίσκουν σε αυτά ικανοποίηση παιδιά με διαφορετικά ενδιαφέροντα.

Ειδικότερα πρέπει να υπάρχουν:

- Βιβλία με εικόνες ή σιωπηλά βιβλία που αναπτύσσουν την φαντασία και καλλιεργούν τη γλώσσα.
- Παραμύθια λαϊκά, έντεχνα, διασκευασμένα και μεταφρασμένα.
- Μύθοι του Αισώπου και ελληνική μυθολογία.
- Μικρές ιστορίες.
- Ποιήματα, λίμερικς, παιχνιδόλεξα.
- Διηγήματα ποικίλου περιεχομένου.
- Μυθιστορήματα ποικίλου περιεχομένου.
- Λαϊκά τραγούδια, αινίγματα, παροιμίες.
- Λαϊκά παιχνίδια για παιδιά.
- Ανθολογίες με λαϊκούς θρύλους και παραδόσεις.
- Κουκλοθεατρικές ιστορίες.
- Βιβλία γνώσεων.
- Παιδικές εγκυκλοπαίδειες, λεξικά, περιοδικά, άλμπουμ, χάρτες, λευκώματα.
- Κασέτες με παραμύθια, θεατρικά και ποιήματα.
- Βιντεοκασέτες με έργα κλασικά για παιδιά.
- Επιτραπέζια παιχνίδια.
- Κασετόφωνο με ακουστικά.
- Κασέτες κενές για να ηχογραφούν τα παιδιά τον εαυτό τους.

B.4.5. Η λειτουργία της Βιβλιοθήκης της τάξης ως δανειστικής

Η βιβλιοθήκη του σχολείου επιβάλλεται να λειτουργεί και ως δανειστική¹⁴, αναθέτοντας συχνά στο παιδί το ρόλο του βιβλιοθηκάρου που εναλλάσσεται, ανάλογα με το ενδιαφέρον των παιδιών. Η δανειστική βιβλιοθήκη μετατρέπει το παιδί σε ενεργητικό αναγνώστη, το βοηθά να αποκτήσει καλές συνήθειες ως προς τη χρήση

¹⁴ Οι εικόνες αποτελούν υλικό που αντλήθηκε από την ηλεκτρονική διεύθυνση <http://3nip-gerak.att.sch.gr/daneistiki.htm> και αφορά τη λειτουργία της δανειστικής βιβλιοθήκης ενός δημόσιου νηπιαγωγείου. Στο παράρτημα παρατίθεται η επιστολή που εστάλη στους γονείς των μαθητών για τη λειτουργία της δανειστικής βιβλιοθήκης.

και συντήρηση των βιβλίων και υπευθυνότητα όσον αφορά το δανεισμό και το σεβασμό για τα πράγματα που μας περιβάλλουν. Η εγγραφή του παιδιού στη δανειστική βιβλιοθήκη επηρεάζει και διαμορφώνει τη σχέση του με το βιβλίο. Παιδιά που απέκτησαν τη συνήθεια να δανείζονται βιβλία από την προσχολική ηλικία, εξακολουθούν να κάνουν το ίδιο και στην εφηβεία (Γιαννικοπούλου, 1998).

Η δανειστική βιβλιοθήκη είναι μια πολλή χρήσιμη δράση και βοηθάει τα παιδιά με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους. Μετά από λίγο καιρό στο νηπιαγωγείο και αφού έχουμε οργανώσει τη βιβλιοθήκη μας στην τάξη μπορούμε να αρχίσουμε να

δανείζουμε στα παιδιά εβδομαδιαία από ένα βιβλίο. Ο δανεισμός των βιβλίων μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά -μεταξύ άλλων- να:

- διαβάσουν πολλά και διαφορετικά βιβλία
- έρθουν σε επαφή με τον κόσμο των βιβλίων γενικότερα
- μάθουν να σέβονται τα βιβλία (σαν αντικείμενα)
- έρθουν σε επαφή με τον γονιό για όση ώρα τους διαβάζει το βιβλίο δημιουργικά
- έχουν την ευθύνη ενός "δανεικού" αντικειμένου από το σχολείο και ότι αυτό συνεπάγεται

Είναι πολύ σημαντικό να εξηγήσουμε στα παιδιά διεξοδικά τι είναι η δανειστική βιβλιοθήκη και πως θα τη λειτουργούμε. Συζητάμε αρκετά με τα παιδιά και απαντάμε στις απορίες που μπορεί να έχουν. Τονίζουμε ότι πρέπει να προσέχουν τα βιβλία που θα δανείζονται γιατί είναι για όλα τα παιδιά και για τα παιδιά που θα έρθουν και τα επόμενα χρόνια στο νηπιαγωγείο μας και οφείλουμε να τα επιστρέψουμε όπως ακριβώς τα πήραμε.

Κάποιοι *απλοί κανόνες* μπορεί να είναι:

- δεν τα σκίζουμε
- δεν ζωγραφίζουμε
- δεν μοντζουρώνουμε
- προσέχουμε τον τρόπο με τον οποίο γυρίζουμε τις σελίδες
- δεν τα πετάμε
- τα βάζουμε σε ένα σημείο στο σπίτι όπου δε θα τα χάσουμε και δε θα τα καταστρέψει κάποιος άλλος (πχ ένα μικρότερο αδερφάκι)
- είναι δική μας ευθύνη και όχι της μαμάς ή του μπαμπά να τα επιστρέψουμε στο σχολείο όπως τα πήραμε
- μπορούν να τα βλέπουν και μόνοι τους όσες φορές θέλουν να τα ξαναδούν αρκεί να τα προσέχουν

Ο χώρος της βιβλιοθήκης, ωστόσο, δεν πρέπει να είναι μόνο χώρος ανάγνωσης και δανεισμού. Μπορεί να μετατραπεί σε χώρο πολιτισμού, μια γωνιά ανάπτυξης πολλών και ποικίλων δημιουργικών δραστηριοτήτων.

Τα περιοδικά και οι εφημερίδες με τις οποίες πρέπει να επανδρώνεται μια βιβλιοθήκη μπορούν να αποτελέσουν αφορμή για οργανωμένες και αυθόρμητες δραστηριότητες. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αξιοποιήσουν γνώση και χαρακτηριστικά που έχουν θεωρηθεί επιτυχημένα σε παιδικά περιοδικά και να σχεδιάσουν δραστηριότητες με τα παιδιά στοχεύοντας στην έκδοση σχολικών εντύπων, τα οποία συμβάλλουν στην ανάπτυξη της φιλιαναγνωσίας. Θα μπορούσαν για παράδειγμα να ζητήσουν από τα παιδιά να συγκεντρώσουν και να φέρουν στο σχολείο πολιτιστικές σελίδες από εφημερίδες και λογοτεχνικά περιοδικά και να τα μελετήσουν. Να διαβάσουν και να ταξινομήσουν άρθρα ανάλογα με το περιεχόμενό τους, π.χ. σε πληροφοριακά, κριτική, διαφήμιση. Να διακρίνουν στα κριτικά άρθρα την πληροφορία από την υποκειμενική άποψη, να συγκρίνουν τον τρόπο που παρουσιάζονται τα βιβλία στους καταλόγους των εκδοτικών οίκων και στη βιβλιοκριτική ενός λογοτεχνικού περιοδικού, να εντοπίσουν τα μέσα που χρησιμοποιούν οι διαφημίσεις για να προβληθούν. Να επισκεφθούν την τοπική εφημερίδα ή τον ραδιοφωνικό σταθμό και να ζητήσουν πληροφορίες από επαγγελματίες δημοσιογράφους. Είναι απαραίτητο επίσης να δώσουν απάντηση σε ερωτήματα που συνδέονται άμεσα με τον σκοπό και τους στόχους του εντύπου που θέλουν να δημιουργήσουν. Στόχος του εντύπου είναι π.χ. η ενημέρωση, η καλλιέργεια του χαρακτήρα ή η ψυχαγωγία του αναγνωστικού κοινού. Ένα παιδικό έντυπο μπορεί να περιέχει στις σελίδες του κλασικά και λαϊκά παραμύθια, μύθους, μικρές ιστορίες, ποιήματα, αινίγματα, παροιμίες, ανέκδοτα, προτάσεις για κατασκευές και

χαρτοκοπτική, εγκυκλοπαιδικά περιεργα, διαγωνισμούς στους οποίους καλούνται τα παιδιά να πάρουν μέρος, επιτραπέζια παιχνίδια, ρεπορτάζ για θέματα της επικαιρότητας ή άλλα τοπικά θέματα που ενδιαφέρουν τα παιδιά, συνεντεύξεις από γνωστούς δημιουργούς ή ανθρώπους που μπορούν να βοηθήσουν στην ανάπτυξη-προσέγγιση ενός θέματος, στίχους τραγουδιών, συνταγές μαγειρικής, παρτιτούρες με γνωστές μελωδίες, παρουσιάσεις βιβλίων, βιβλιοκριτική, σταυρόλεξα, στήλη αλληλογραφίας, στήλη κοινού όπου τα παιδιά ανταποκρίνονται σε διάφορες προτάσεις των δημιουργών-συντακτών, όπως για παράδειγμα:

- να προσθέσουν λόγια/λεξάντες σε γελοιογραφίες,
- να γράψουν ποιήματα με αφορμή ένα γεγονός π.χ. παγκόσμια ημέρα των ζώων,
- να γράψουν μια ιστορία περιορισμένης έκτασης χρησιμοποιώντας δοσμένο λεξιλόγιο,
- να εικονογραφήσουν μια συνταγή μαγειρικής,
- να συμπληρώσουν τους διάλογους σε μια εικονογραφημένη ιστορία,
- να φτιάξουν το καλύτερο σύνθημα εναντίον του καπνίσματος κ.ά. (Γκκιάου, 2007)

Ο τρόπος που το έντυπο επικοινωνεί με το αναγνωστικό κοινό, δηλαδή η γενική εμφάνιση, η εκτύπωση, η εικονογράφηση αν υπάρχει, το χρώμα, η γλώσσα, το όλο ύφος, ο τίτλος του εντύπου διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο. Η εξωτερική εμφάνιση αποτελεί το πρώτο ερέθισμα για την προσέλκυση του αναγνώστη. Όσο μάλιστα μικραίνει η ηλικία του παιδιού στο οποίο απευθύνεται, τόσο μεγαλύτερη σημασία αποκτά η εικονογράφηση, η οποία διαδραματίζει σε αυτή την ηλικία και ρόλο γνωστικό. Ένα έντυπο που απευθύνεται σε μαθητές Λυκείου δεν θα έχει σίγουρα την ίδια μορφή με αυτό που απευθύνεται σε παιδιά Δημοτικού. Στη σημερινή εποχή που το παιδί κατακλύζεται από πλήθος οπτικοακουστικών ερεθισμάτων, τηλεόραση, βίντεο, υπολογιστή, ηλεκτρονικά παιχνίδια, κόμικς κι όπου η πληροφορία είναι εύκολη, γρήγορη και άκοπη σε σύγκριση με την ανάγνωση κειμένων, προβάλλει η αναγκαιότητα ενός ελκυστικού εντύπου που θα προσελκύει το ενδιαφέρον του παιδιού. Είναι προτιμότερη η δημιουργία ενός προσεγμένου, καλαίσθητου κι ολιγοσέλιδου εντύπου, από κάποιο μεγαλύτερο σε έκταση, το οποίο ωστόσο παρουσιάζεται άχρωμο και μονότονο (Γκκιάου, 2007). Το βιβλίο μπορεί να θεωρηθεί ένα περίπλοκο «μεταβατικό αντικείμενο» μεταβατικό αντικείμενο γιατί όπως και με

το χνουδωτό αρκουδάκι, το παιδί φορτίζει τις προτιμήσεις του με συμβολικές σημασίες και συναισθήματα που συνδέονται με συγκεκριμένα πρόσωπα και συγκεκριμένα με την μητέρα. Καθώς δεν υπάρχει καμία διαφορά ανάμεσα σε ένα παιδί που φτιάχνει ιστορίες με τα ανθρωπάκια του τις κούκλες και τα στρατιωτάκια του κι ένα παιδί που φτιάχνει επίσης ιστορίες με τα πρόσωπα ενός μυθιστορήματος, με αυτή την έννοια λέμε ότι το βιβλίο είναι ένα «περίπλοκο μεταβατικό αντικείμενο» (Winnicott ,1989). Όλα αυτά προσφέρουν την δυνατότητα να βιώσει κάθε παιδί την γλώσσα σαν παιχνίδι, να πάρει μέρος στα βιώματα που του προσφέρουμε με την διήγηση, να αποκτήσουν την ικανότητα επικοινωνίας με το περιβάλλον. Αυτή η καλλιέργεια του προφορικού λόγου είναι ο προθάλαμος και η προπαρασκευή για το διάβασμα και συνεχίζεται πλέον συστηματικά στο Νηπιαγωγείο, γιατί γύρω στο τρίτο με τέταρτο έτος αναπτύσσεται και σταθεροποιείται η ικανότητα ακοής του παιδιού (Δελώνης, 1990) .

Ωστόσο, για να γίνουν πράξη όλες αυτές οι δραστηριότητες, χρειάζεται η ευαισθησία κάποιων εκπαιδευτικών που έχουν τη διάθεση να ανοίξουν διάυλο επικοινωνίας μεταξύ βιβλίου, παιδιού και φαντασίας. Ο παιδαγωγός είναι ο εμπυχωτής που καλείται να μετατρέψει την πρωτογενή επαφή παιδιού-βιβλίου σε μόνιμη και δημιουργική σχέση και συγχρόνως αναντικατάστατη πηγή γνώσης, αισθητικής, φαντασίας, δημιουργικότητας και γλωσσικής καλλιέργειας.

3^ο Μέρος

Πρακτικές εφαρμογές – δραστηριότητες φιλιαναγνωσίας στο χώρο της προσχολικής αγωγής

*«Δεν ήθελα να κλείσω τα μάτια
δίχως να ιδώ.
Δεν θα ιδώ χωρίς να μιλήσω.
Και δεν θα μιλήσω χωρίς
να τραβήξω το λόγο από μέσα βαθιά μου,
όπως ένα μπηγμένο μαχαίρι.
Το φως έχει μέσα του αίμα,
το αίμα έχει φως, κι η καρδιά μου,
ευτυχώς, τρυπημένη απ' τα βλέμματα
χιλιάδων παιδιών είναι τώρα
γιομάτη καρφωμένη μαχαίρια.»*

N. Βρεττάκου (Το Σπίτι των Παιδιών)

Γ.1. Με ποιους τρόπους γίνεται η προσέγγιση της φιλιαναγνωσίας στην προσχολική αγωγή;

Στο χώρο της προσχολικής αγωγής είναι πολύ σημαντικό να διαμορφώνονται οι καταστάσεις εκείνες που δίνουν στα παιδιά ευκαιρίες για διήγηση βιωμένων εμπειριών και αφήγηση ιστοριών. Καταστάσεις που συνδέονται με τη βιοματική εμπειρία και βρίσκονται εγγεγραμμένες στα βιβλία ως αντανάκλαση αρχικά της κοινωνικής εμπειρίας είναι πολύ σημαντικές, γιατί οδηγούν το παιδί ως αναγνώστη μέσα από τη συμμετοχή και τη συλλογική εργασία, στην κατάκτηση της κοινωνικής κατασκευής της εμπειρίας (Κανατσούλη, 2001). Η παιδαγωγός ως διαμεσολαβήτρια πρέπει να προσπαθεί να εμπλουτίζει την εμπειρία του παιδιού μέσα από κριτικές και συγκριτικές διαδρομές (Παπαδάτος, 2000).

Στο σημείο αυτό το βιβλίο ,όταν χρησιμοποιηθεί κατάλληλα μπορεί να προσφέρει πολλά. Οι δραστηριότητες φιλιαναγνωσίας μέσω του παιχνιδιού είναι οι πλέον δημοφιλείς στα παιδιά της νηπιακής ηλικίας. Το νήπιο ερχόμενο σε επαφή με το παιχνίδι επιτελεί μια μέγιστη πολιτισμική και κοινωνική πράξη επικοινωνώντας με τους άλλους. Διευρύνει τα όρια της φαντασίας του , συνάμα αποκτά εμπιστοσύνη και βάζει τάξη στην ασάφεια του δυσερμήνευτου κόσμου που τον περιβάλλει. Συγκεκριμένα ο Appleyard αναφερόμενος στον αναγνώστη -παίκτη της νηπιακής ηλικίας, υποστηρίζει ότι η φαντασία ενέχει γνωσιακή αξία και αποτελεσματική

δύναμη .Το νήπιο προοδευτικά ξεχωρίζει την πραγματικότητα από την φαντασία παίζοντας με ένα κόσμο φανταστικό το οποίο και εμπιστεύεται (Appleyard, 1991).

«Η ωφελιμότητα ενός βιβλίου δεν αποδεικνύεται αλλά βιώνεται .Τόσο πιο έντονα, όσο πιο πλούσιο σε προτάσεις σε διεγέρσεις της φαντασίας του παιδιού»(Βασιλαράκης, 1992). Η ενασχόληση με τη λογοτεχνία μπορεί να βοηθήσει σε αυτή την κατεύθυνση αφού φέρνει το παιδί σε επαφή με το βιβλίο, το διασκεδάζει, το βοηθά να εκτιμήσει τον κόσμο και τη δική του θέση σε αυτόν, το μετατρέπει σε ενεργητικό αναγνώστη. Η παιδαγωγός αξιοποιεί και αναδεικνύει διάφορα είδη λογοτεχνικών κειμένων, όπως παραμύθια, μύθους, μικρές ιστορίες, ποιήματα, βιβλία γνώσεων προσπαθώντας συγχρόνως να επινοεί τρόπους που κεντρίζουν το ενδιαφέρον των παιδιών (Ποσλάνιεκ, 1992), όπως:

- Αξιοποίηση των ενδείξεων του εξώφυλλου και του οπισθόφυλλου
- Αξιοποίηση του τίτλου, των εικόνων ή της αρχής του κειμένου
- Αξιοποίηση βιβλίων γνώσεων και προσαρμογή τους σε μια παιδαγωγική πρακτική
- Διασκευή ενός γνωστού παραμυθιού ή ιστορίας
- Συγκριτική μελέτη σε παραλλαγές ενός γνωστού παραμυθιού
- Μετατροπή ενός αφηγηματικού κειμένου σε διαλογικό
- Συμπλήρωση τίτλων γνωστών παραμυθιών από μια λίστα πιθανών λέξεων
- Συσχετισμό μιας λίστας που περιέχει χαρακτήρες ή τίτλους γνωστών παραμυθιών, με τις εικόνες τους
- Σύνδεση εικόνων ενός παραμυθιού με τους διαλόγους του
- Υπαγόρευση ενός γνωστού παραμυθιού από τα παιδιά στον εκπαιδευτικό
- Ξαναγράψιμο ενός γνωστού παραμυθιού με βάση εικόνες στη σωστή σειρά.

Ακόμη μπορούμε να εντάξουμε στα πλαίσια μιας εβδομάδας αφιερωμένης στην ανάγνωση, στην μεταμφίση μιας πολύ ζωντανής δυναμικής γυναίκας και την ονομασία της σε βιβλιοφιλία. «Η βιβλιοφιλία είναι παρούσα σε όλες της δραστηριότητες συγκεντρώνει γύρω της και εμπνυχώνει τα παιδιά ..Συνοδεύεται πάντα από μια μικρή μαριονέτα την Σόφια. Η Σοφία είναι πολύ ντροπαλή ψιθυρίζει συνεχώς κάτι στο αυτί της βιβλιοφιλίας(...)

Η βιβλιοφιλία παροτρύνει τα παιδιά με έναν σωρό τρόπους : τους ζητά να φέρουν το αγαπημένο τους βιβλίο, οργανώνει εργαστήρια για να ανακαλύψουν τα παιδιά βιβλία που δεν έχουν ξαναδεί. Τα παιδιά μπορούν να συζητήσουν μαζί τους

για τους φόβους τους που προξενεί το σκοτάδι ή άλλα προβλήματα σε σχέση με τα βιβλία που διαβάστηκαν. Η βιβλιοφιλία μαζί με την μαριονέτα της τη Σοφία, συμβολοποιεί κατά τρόπο πρακτικό δραστικό, το επίσης θηλυκού γένους συνώνυμο ουσιαστικό της φιλιανγνωσίας : με μόνη διαφορά ότι εκεί η θεότητα αυτή έχει πάρει κιάλας σάρκα και οστά φόρεσε στολή υπηρεσίας, ανασκουμπώθηκε και είναι έτοιμη για δράση. Κάθε πράξη λόγου πράξη επικοινωνίας έτσι όπως και η λογοτεχνική ενέχει την δυνατότητα αυτοπραγμάτωσης από την στιγμή που το σήμα-μήνυμα θα μιλήσει στον άλλον και που θα κάνει με την σειρά του τον άλλον να μιλήσει, να ανταποκριθεί να αντιδράσει (Βασιλάρακης, 1992).

Σήμερα στην διδακτική πράξη χρησιμοποιούμε διάφορες τεχνικές για να εμπλουτίσουμε την αφήγηση μας μια συνηθισμένη τεχνική είναι να δείχνουμε στα παιδιά της εικόνες κατά την διήγηση. Ιδιαίτερα όταν απευθυνόμαστε σε περιορισμένο αριθμό παιδιών μπορούμε να ακουμπήσουμε το βιβλίο μας στο τραπέζι ή στο πάτωμα για να το ξεφυλλίσουμε.

Εμπνευσμένη από την γιαπωνέζικη τεχνική Kamishibai που εφαρμόζεται σε πολύ μικρά παιδιά, μπορούμε να δείξουμε καρτέλες με τις εικόνες μιας απλής ιστορίας ή να φτιάξουμε ένα πανό σα σκηνικό του ύφασμα ή χαρτί του μέτρου με σκηνές από το παραμύθι.

Ακόμα βλέποντας της ανάλογες εικόνες που παρουσιάζουν τον μετασχηματισμό του σταφυλιού σε κρασί, του μαλλιού σε ύφασμα κτλ, ενώ παράλληλα διηγούμαστε την αντίστοιχη ιστορία. (Κουλούμνη -Παπαπετροπούλου, 1997)

Τα παιδιά με αυτές τις προσεγγίσεις μπορούν να ασχοληθούν με δραστηριότητες που ασκούν τη γλώσσα, τη φαντασία, τη δημιουργική σκέψη, την εφευρετικότητα τους. Η οργάνωση μεταφηγηματικών δραστηριοτήτων, ζωγραφική, χειροτεχνία, κουκλοθέατρο, δραματοποίηση, δημιουργία αυτοσχέδιων παραμυθιών, ή ποιημάτων, δημιουργία συλλογικών, ομαδικών συνθέσεων, αναγνώριση κάποιων λέξεων μέσα στο κείμενο, μετατροπή ενός παραμυθιού σε ποίημα, αναδιήγηση της ιστορίας μέσα από την «ανάγνωση» των εικόνων προσφέρουν εκτός από την ψυχαγωγία, διέξοδο στη δημιουργική έκφραση και τον αυθορμητισμό των παιδιών μέσα σε κλίμα συνοχής και συντροφικότητας.

Η συζήτηση γύρω από το περιεχόμενο της ιστορίας με την υποβολή ανοιχτών ερωτήσεων που κινητοποιούν τα παιδιά, η ανατροπή της πλοκής ή του τέλους της ιστορίας, ο σχολιασμός των πράξεων του ήρωα, η αλλαγή του τίτλου είναι

ενδιαφέρουσες δραστηριότητες που δίνουν τη δυνατότητα στα παιδιά να ταυτιστούν με τους ήρωες, να συμφωνήσουν ή να διαφωνήσουν με τις επιλογές τους, να κάνουν υποθέσεις, να τροποποιήσουν την εξέλιξη μιας ιστορίας, να δουλέψουν δημιουργικά.

Μέσα από εμπυχωτικές δημιουργικές δραστηριότητες τα παιδιά αφουγκράζονται τον εαυτό τους και τον κόσμο, δομούν την προσωπικότητά τους, διευρύνουν τα όριά τους, οικειοποιούνται το περιβάλλον τους, αναπτύσσουν τις γνώσεις τους σε σχέση με αντικείμενα, εκφράζονται και δημιουργούν (Αναγνωστοπούλου, 2001).

Η μεγάλη προσφορά λογοτεχνικών βιβλίων και η πλούσια θεματική τους μπορεί να καλύψει σήμερα σχεδόν όλα τα θέματα που απασχολούν την κοινωνία μας.

Η έως τώρα αξιοποίηση της λογοτεχνίας στο χώρο της προσχολικής αγωγής συνδεόταν κυρίως με τον τομέα της Γλώσσας και με τον αισθητικό τομέα και τις διάφορες μορφές έκφρασης του. Η σύνδεση των λογοτεχνικών κειμένων με μουσική, θέατρο, ζωγραφική συμβάλλει στην πολύσημη ανάγνωση ενός κειμένου και αποτελεί αφορμή για προέκταση των εκφραστικών δυνατοτήτων του κειμένου. Ωστόσο σήμερα η πληθώρα των λογοτεχνικών βιβλίων προσφέρει δυνατότητες όχι μόνο για τη γλωσσική ανάπτυξη και την αισθητική καλλιέργεια των παιδιών, αλλά και για άλλους τομείς του αναλυτικού προγράμματος όπως είναι οι φυσικές επιστήμες, τα μαθηματικά.

Η λογοτεχνία αποτελεί αστείρευτη πηγή για την άντληση θεμάτων. Η ανάγνωση ενός λογοτεχνικού κειμένου από την παιδαγωγό ή η παρουσίαση ενός αγαπημένου βιβλίου από ένα παιδί μπορεί να οδηγήσει στην ανάπτυξη ενός σχεδίου εργασίας και πολλών δημιουργικών δραστηριοτήτων και να προκαλέσει την έκφραση βιωματικών εμπειριών από μέρος των παιδιών. Τα κείμενα και οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται και προωθούν τις διδακτικές αρχές της διαθεματικότητας παρέχουν ευκαιρίες για διερευνητική και ανακαλυπτική προσέγγιση της γνώσης. Η παιδαγωγός πρέπει να προετοιμάζει τις δραστηριότητες που συνδέονται με τα λογοτεχνικά κείμενα με τρόπο που να επιτρέπει στα παιδιά να αισθάνονται ευχαρίστηση όταν διαβάζουν και επεξεργάζονται τα κείμενα. Αυτό σημαίνει ότι ο παιδαγωγός θέτει ως προτεραιότητα την αισθητική απόλαυση και συγκίνηση των παιδιών και στη συνέχεια διερευνά την αξιοποίηση των κειμένων για άλλους παιδαγωγικούς και μαθησιακούς στόχους.

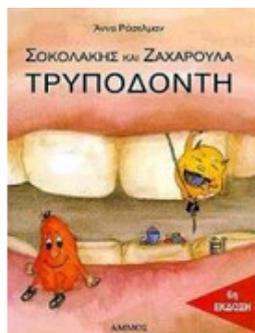
Ένας άλλος τρόπος είναι η μύηση στη συνομιλία με το κείμενο που πρέπει να αρχίζει από μικρές ηλικίες. Το παιδί παίρνει τη θέση ενός ήρωα ή αντικαθιστά τον πρωταγωνιστή με εκείνον ενός άλλου κειμένου ή αλλάζει χωρο-χρονικά το πλαίσιο δράσης και αναφοράς, αφηγείται μια ιστορία ή την προχωρά φανταστικά (Πάτσιου, 1995). Κάνει «βιβλιοσαλάτες», υποβάλλει ερωτήσεις στ' αδέρφια του (αν υπάρχουν) ή αφηγείται ένα απόσπασμα στο γονιό κ.λ.π. Επίσης πολλές παιγνιώδεις και ψυχαγωγικές δραστηριότητες βοηθούν στην προώθηση του λογοτεχνικού βιβλίου, όπως ερωτηματολόγια, σταυρόλεξα, βιβλιοπαιχνίδια (π.χ. μάντεμα τίτλων ή χαρακτηριστικά ηρώων), θέσπιση βραβείων (με φειδώ), εικονογράφηση σκηνών, δημιουργούν μια ευχάριστη ενασχόληση και έτσι το βιβλίο αβίαστα και δραστικά περνά στη καθημερινότητα του παιδιού και γίνεται αποδεκτό σαν κοινωνικό αγαθό (Γκλιάου, 2007).

Συχνά ένα λογοτεχνικό κείμενο, παραμύθι, ποίημα ή μια μικρή ιστορία μπορεί να σταθεί το έναυσμα, να πυροδοτήσει συζητήσεις και να καλλιεργήσει προβληματισμό, ανεξάρτητα από την πρόθεση του διδάσκοντα. Άλλες φορές το βιβλίο λειτουργεί συνειδητά ως σημείο εκκίνησης για την οργάνωση και εκτέλεση συγκεκριμένων δραστηριοτήτων ή επιστημονικών διερευνήσεων, που καλούν τα παιδιά να προβληματιστούν πάνω σε επιστημονικά θέματα. Η επιλογή του κατάλληλου λογοτεχνικού κειμένου αποτελεί ουσιαστικό βήμα για την περαιτέρω έμπνευση και δημιουργική παρέμβαση των παιδιών στο κείμενο. Χρειάζεται επομένως ιδιαίτερη προσοχή στην επιλογή των βιβλίων που πρέπει να συνδυάζουν λογοτεχνικότητα, επιστημονική γνώση, ελκυστική εμφάνιση, σωστή γλώσσα, συμβολή στην ανάπτυξη προβληματισμού, καταλληλότητα για συγκεκριμένους αποδέκτες, έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στον εσωτερικό κόσμο, τις ανάγκες και τις αγωνίες του παιδιού.

Γ.2. Ενδεικτικό παράδειγμα προσέγγισης της φιλιαναγνωσίας στο χώρο της προσχολικής αγωγής

Παρακάτω παρουσιάζουμε ένα παράδειγμα αξιοποίησης ενός παραμυθιού στον προσχολικό χώρο . Συγκεκριμένα δανειζόμαστε την περιγραφή ενός παραδείγματος διαθεματικής προσέγγισης από την Νικολέτα Γκλιάου-Χριστοδούλου¹⁵ η οποία με ερέθισμα το λογοτεχνικό βιβλίο της Άννας Ράσελμαν «Σοκολάκης και Ζαχαρούλα Τρυποδόντη» των εκδ. Άμμος εφάρμοσε ένα σχέδιο εργασίας και μας το παρουσιάζει:

«Το παραμύθι αυτό περιγράφει χιουμοριστικά τη ζωή δύο μικροβίων, του Σοκαλάκη και της Ζαχαρούλας, τα οποία διαβιούν ευτυχισμένα στο στόμα ενός παιδιού, το οποίο καταναλώνει συνεχώς γλυκίσματα. Αναφέρεται ακόμα στη δραματική αλλαγή που επέρχεται στη ζωή τους όταν το παιδί πείθεται για την αποτελεσματικότητα της χρήσης της οδοντόβουρτσας».

Η προσέγγιση του παραμυθιού από τη παιδαγωγό θα μπορούσε να γίνει με πολλούς τρόπους.

Αναφέρουμε ενδεικτικά:

α) απευθείας ανάγνωση, σχολιασμός, διατύπωση ερωτήσεων/προβληματισμών που εξειδικεύονται σε δραστηριότητες και συνδέονται με διαφορετικές γνωστικές περιοχές ή και

β) έμμεσος τρόπος με την επίδειξη εικόνων με τρόφιμα υγιεινής και μη διατροφής ή και αληθινά περιτυλίγματα από τροφές που βλάπτουν την υγιεινή του στόματος.

Η αξιοποίηση αυτού του υλικού θα μπορούσε να προκαλέσει τη διήγηση προσωπικών εμπειριών και βιωμάτων των παιδιών. Επίδειξη μιας εικόνας ή εικόνων του παραμυθιού με τους δυο ήρωες θα μπορούσε να δημιουργήσει νέους

¹⁵ Γκλιάου-Χριστοδούλου Ν. (χ.χ.). *Λογοτεχνία και διαθεματική προσέγγιση στο νηπιαγωγείο: νέος τρόπος προώθησης της δημιουργικότητας των παιδιών*

προβληματισμούς και διατύπωση υποθέσεων που ανατροφοδοτούν τη συζήτηση και προκαλούν την έκφραση διαφορετικών απόψεων. Τέλος η ανάγνωση του παραμυθιού από τη παιδαγωγό θα προσέφερε ευκαιρία επαλήθευσης ή διάψευσης των υποθέσεων και προσδοκιών.

Όποια κι αν είναι η αφετηρία και το ερέθισμα, το παραμύθι προσφέρει ευκαιρίες για ενασχόληση με διαφορετικές γνωστικές περιοχές. Εμείς παρουσιάζουμε τη διαθεματική προσέγγιση της ιστορίας μέσα από διαφορετικές εφαρμογές, οι οποίες προσφέρουν ευκαιρίες στα παιδιά για ανάπτυξη δραστηριοτήτων που έχουν νόημα και σκοπό για τα ίδια και συνδέονται άμεσα με το περιεχόμενο του λογοτεχνικού κειμένου.

Ειδικότερα:

Η *Γλώσσα* αποτελεί το πιο σημαντικό μέσο για την προσέγγιση και ανάπτυξη οποιουδήποτε θέματος. Με τον προφορικό λόγο τα παιδιά περιγράφουν, επικοινωνούν, αλληλεπιδρούν, διατυπώνουν ερωτήματα, απορίες, ενστάσεις, εμπλουτίζουν το λεξιλόγιό τους. Με τον γραπτό λόγο έρχονται σε επαφή με διαφορετικά είδη κειμένων καθώς το περιεχόμενο κάθε βιβλίου μπορεί να τα οδηγήσει σε δημιουργία επιστολών, προσκλήσεων, νέων κειμένων. Το κάθε βιβλίο προσφέρει ευκαιρίες για ανάγνωση και γραφή, αφού μπορούν να αξιοποιηθούν σύμφωνα με το πρόγραμμα της προσχολικής αγωγής τα στοιχεία του βιβλίου (όπως συγγραφέας, εικονογράφος, εκδοτικός οίκος) τόσο κατά την ανάγνωση, όσο και κατά τη φάση δανεισμού του βιβλίου, αν στο σχολείο λειτουργεί δανειστική βιβλιοθήκη. Ειδικότερα το κείμενο που προσεγγίζουμε περιέχει λέξεις που μπορούν να αποτελέσουν ερέθισμα για την επαφή των παιδιών με σύνθετες λέξεις όπως οδοντόβουρτσα, οδοντόκρεμα, οδοντογιατρός κ.α. Οι υγιεινές και μη τροφές που αναγνωρίζουν και κόβουν τα παιδιά από διαφημιστικά έντυπα, μπορούν να οδηγήσουν στη δημιουργία πίνακα αναφοράς με τροφές και καταγραφής των αντίστοιχων λέξεων. Αινίγματα που αναφέρονται στο θέμα μπορεί να φέρουν τα παιδιά σε επαφή με το λαϊκό λόγο. Η αναζήτηση βιβλίων στη βιβλιοθήκη του σχολείου, των σπιτιών ή του δήμου με αντίστοιχου περιεχομένου κείμενα, φέρνει τα παιδιά σε επαφή με ποικιλία λογοτεχνικών βιβλίων. «Η Δόνα τερηδόνα και η γαμήλια τούρτα» του Ε. Τριβιζά ή «Το ελεφαντάκι που είχε πονόδοντο» της Α. Βαρελλά θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν για την πληρέστερη προσέγγιση του θέματος.

Επίσης μπορούμε να προσκαλέσουμε έναν ειδικό στο προσχολικό χώρο, ο οποίος μπορεί να δώσει αξιόπιστες γνώσεις και πληροφορίες ή να δημιουργήσουμε ένα γράμμα/πρόσκληση προς έναν οδοντογιάτρο, να προετοιμάσουμε τις ερωτήσεις που θα του κάνουν τα παιδιά και θα τις καταγράψει η παιδαγωγός. Αυτά όλα θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην απόκτηση νέων γνώσεων, αλλά και στην απομυθοποίηση του οδοντογιάτρου.

Κατά την επεξεργασία διαφόρων θεμάτων δίνονται ευκαιρίες στα παιδιά να αναπτύξουν χαρακτηριστικά της λογικό-μαθηματικής σκέψης, όπως διατύπωση ερωτημάτων, επαλήθευση υποθέσεων, ομαδοποιήσεις, αντιστοιχήσεις, απαρίθμηση. Το συγκεκριμένο κείμενο προσφέρει ευκαιρίες για αντιστοιχήσεις όπως οδοντόκρεμα-οδοντόβουρτσα, ομαδοποιήσεις, όπως υγιεινές και μη υγιεινές τροφές, αρίθμηση, χωρο- χρονικές σχέσεις, όπως μέσα, πάνω, κάτω κ.α.

Σχετικά με τις τέχνες το κείμενο μπορεί να προκαλέσει τη δημιουργικότητα και φαντασία των παιδιών με την έκφραση ιδεών, σκέψεων, συναισθημάτων, βιωμάτων και την αποτελεσματική μη λεκτική επικοινωνία με τους γύρω τους. Στο πλαίσιο αυτό τα παιδιά μπορούν να σχεδιάσουν, να ζωγραφίσουν, να δραματοποιήσουν και να υποδυθούν τους βασικούς ήρωες της ιστορίας, να οργανώσουν ένα θεατρικό έργο, να παίξουν κουκλοθέατρο.

Τα παιδιά μπορούν να παράγουν μουσική χωρίς να χρησιμοποιήσουν όργανα, χρησιμοποιώντας απλά το ίδιο τους το σώμα ή να παράγουν ήχους παίζοντας με υλικά όπως το νερό. Ο ήχος του νερού που περιγράφεται και ηχοποιείται, δημιουργεί ευκαιρίες για πειραματισμούς και ηχογράφηση ήχων του νερού, όπως βρύση που στάζει, ροή νερού από την κανάτα στο ποτήρι, κυματισμός θάλασσας, ψιχάλες βροχής, καταιγίδα, αλλά και ανάπτυξη μουσικών παιχνιδιών με το νερό, όπως να κάνουν γαργάρες, να φυσούν με το καλάμακι, να αφήνουν το νερό να στάξει σταλιά, σταλιά ή με δύναμη, να ρίξουν ένα βαρύ αντικείμενο σε δοχείο και να αναγνωρίσουν το χαρακτηριστικό ήχο, να προκαλέσουν τον ήχο γουργουρίσματος, αδειάζοντας ένα μπουκάλι νερό κ.α.

Η μελέτη του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος αποτελεί μια περιοχή στην οποία θέματα όπως ανθρώπινες σχέσεις και ανάγκες, αλληλεπίδραση του ανθρώπου με το περιβάλλον του, προστασία και φροντίδα του εαυτού, του περιβάλλοντος και των άλλων εντάσσονται φυσικά κι αβίαστα (Αγωγή Υγείας). Ειδικότερα, δίνει την ευκαιρία εκτός από την υγιεινή του στόματος να προσεγγίσουν θέματα σχετικά με την

υγιεινή διατροφή και τη διαίτα. Θα μπορούσαν σε συνεργασία με τους γονείς να οργανώσουν και να πραγματοποιήσουν μια επίσκεψη στη λαϊκή αγορά για να προμηθευτούν φρέσκα φρούτα και λαχανικά και να φτιάξουν υγιεινές σαλάτες. Οι δραστηριότητες αυτές αρέσουν στα παιδιά γιατί συνδέονται με βιωμένες εμπειρίες, ενώ συγχρόνως τους διδάσκουν τρόπους υγιεινής με δημιουργικό και ευχάριστο τρόπο. Η επίσκεψη αυτή από μόνη της αποτελεί ένα μικρό σχέδιο εργασίας, που περιλαμβάνει τα στάδια της προετοιμασίας, της πραγματοποίησης και της αξιοποίησης των γνώσεων που απέκτησαν τα παιδιά από αυτή τους την εμπειρία.

Η λογοτεχνία λόγω της ιδιότητάς της να μιλά για όλα τα θέματα που απασχολούν τον άνθρωπο προσφέρεται επομένως για μια διαθεματική προσέγγιση μέσα από την οποία τα παιδιά κατανοούν και εφαρμόζουν πιο εύκολα τη γνώση, γίνονται πιο δημιουργικά και ευρηματικά, ώστε να αντιμετωπίζουν με επιτυχία προβλήματα της καθημερινότητας.

Η διαθεματική προσέγγιση μέσα από την οργάνωση δραστηριοτήτων ενεργοποιεί το παιδί και προωθεί γνώσεις, θετικές συμπεριφορές και στάσεις σε καίρια προβλήματα που απασχολούν τον σημερινό άνθρωπο. Οι δημιουργικές δραστηριότητες ενισχύουν την αυτενέργεια, τη δημιουργικότητα, τη συλλογικότητα, μέσα από ερωτήσεις βιωματικού χαρακτήρα, κατανόησης του περιεχομένου των κειμένων, σχολιασμού των εκφραστικών μέσων, ανάκληση εμπειριών και δημιουργική έκφραση. Τα παιδιά διαπιστώνουν τη σύνδεση της πραγματικότητας με το μυθοπλαστικό κόσμο της λογοτεχνίας και γνωρίζουν νέους τρόπους προσέγγισης της γνώσης με ευχάριστο και παιγνιώδη χαρακτήρα. Δραστηριότητες όπως: δημιουργία Λεσχών Ανάγνωσης, παραγωγή ψηφιακών ηχογραφημένων ιστοριών, ψηφιοποίηση βιβλίων, ενέργειες για την εξοικείωση των μαθητών με το διαδίκτυο (αναζήτηση πληροφοριών σε εκπαιδευτικούς κόμβους), οργάνωση διαγωνισμών (ποίησης, διηγήματος, εικονογράφησης, κ.ά.), οργάνωση εκθέσεων βιβλίων, έκδοση περιοδικών, κ.ά., μπορούν να αποτελέσουν επέκταση των αρχικών δράσεων (Γκλιάνου).

Η συνάντηση του παιδιού με τη λογοτεχνία, όπως έχει ήδη αναφερθεί, γίνεται κυρίως με τη διαμεσολάβηση της παιδαγωγού. Για να μπορέσει όμως η παιδαγωγός να κινητοποιήσει τον εσωτερικό κόσμο του παιδιού και να διεγείρει την υπολανθάνουσα δημιουργικότητα πρέπει να έχει νιώσει η ίδια την ομορφιά του κειμένου. Να μνηθεί δηλαδή στα μυστικά της λογοτεχνικής ανάγνωσης, να γίνει ο επαρκής αναγνώστης

που είναι σε θέση να αποκρυπτογραφεί τους τρόπους που διαβάζονται τα κείμενα, έτσι ώστε να τα μεταδίδει στο παιδί προσφέροντάς του ευκαιρίες για απρόσκοπτη έκφραση σκέψεων, βιωμάτων και συναισθημάτων. Γιατί «μόνο με αυτόν τον τρόπο μπορούν τα παιδιά να βιώσουν δημιουργικά την κειμενική πραγματικότητα, τη δική τους ψυχική πραγματικότητα και την γύρω τους εξωτερική πραγματικότητα» (Αναγνωστοπούλου, 2001).

Βέβαια οι παραπάνω δράσεις που αναφέρθηκαν καθώς και όσες ακόμη παραλείφθηκαν προϋποθέτουν την επιλογή των κατάλληλων βιβλίων και του κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού.

Όταν διαλέγουμε ένα παιδικό βιβλίο, πρέπει πάντοτε να λαμβάνουμε υπόψη μας τα ενδιαφέροντα του μικρού αναγνώστη. Σημασία δεν έχει, βέβαια, μόνο το θέμα που πραγματεύεται ένα βιβλίο, αλλά και ο τρόπος με τον οποίο αυτό παρουσιάζεται. Από τη μια, λοιπόν, προτιμούμε μια ιστορία που θα προβληματίσει το παιδί, θα το κάνει να σκεφτεί, θα του προκαλέσει πληθώρα συναισθημάτων και αγωνία για τη συνέχεια• από την άλλη, οδηγούμαστε στο κατάλληλο βιβλίο, αξιολογώντας παράλληλα αν το λεξιλόγιο της ιστορίας ανταποκρίνεται στην ηλικία του παιδιού και αν η ιστορία συνοδεύεται από πλούσια και ελκυστική εικονογράφηση, ικανή να διεγείρει την παιδική φαντασία, ικανή να συμπληρώσει τις πληροφορίες του κειμένου και, κυρίως, ικανή να μεταφέρει νοερά το παιδί σε κόσμους φανταστικούς. Συχνά, ωστόσο, ένα βιβλίο μπορεί να γίνει η αφορμή για να εκδηλώσει το παιδί ενδιαφέρον για νέα θέματα, που ως τότε αγνοούσε ή αδιαφορούσε. Μπορούμε, άρα, κάποιες φορές να δοκιμάσουμε να προσφέρουμε στον μικρό μας αναγνώστη και βιβλία με θέματα που του είναι άγνωστα – ίσως έτσι τον βοηθήσουμε να ανακαλύψει καινούργια ενδιαφέροντα!

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

*«Το πεπρωμένο δαμάζεται
με τα χτυπήματα των βιβλίων,
βιβλία γνώσεων, μυθιστορήματα,
ιστορίες ή ποιήματα,
βιβλία που κάνουν
να ταξιδέψουν και η πιο νωθρή φύση ...
Χάρη σε αυτή την βοήθεια ...
γεννιούνται τα όνειρα.»*

Jean Perrot

Η λογοτεχνία, ως μορφωτική αξία , αποτελεί την πιο πρόσφορη και κατάλληλη πνευματική τροφή, και μέσω της αισθητικής απόλαυσης θα δραστηριοποιηθούν οι περιοχές της ανθρώπινης φύσης. Ιδιαίτερα το παιδί ευρισκόμενο στην φάση του ανάπτυξης και αναστρεφόμενο με το καλό λογοτεχνικό βιβλίο ενισχύει την φιλαναγνωσία του, και διευρύνει την στάση του απέναντι στην ζωή. Το βιβλίο ως ένα ευχαριστησιακό αντικείμενο που θα έχει κεντρική θέση και ρόλο στο σύγχρονο σχολείο, θα θέλγει άμεσα το παιδί, θα τον ψυχαγωγεί πολλαπλώς και έμμεσα θα τον προβληματίζει ανάλογα βέβαια με τον περιεχόμενο του. Το βιβλίο δηλαδή μπορεί να επιτελέσει τον πρώτιστο αισθητικό του ρόλο και έμμεσα την γνωσιακή του και πολιτισμική «αποστολή» ,αν ειδωθεί μέσα σε ένα παιγνιώδες πλαίσιο σύμφυτο με την ψυχοπνευματική ανάπτυξη του παιδιού και τον σεβασμό της προσωπικότητας του αλλά και μέσα από ένα διαρκώς εμπλεκόμενο «σύστημα» φιλαναγνωσίας με κύριους φορείς τους διάφορους θεσμούς της κοινωνίας. (Παπαδατος ,2009). Το βιβλίο θα είναι μέρος της καθημερινότητας μια οσμωτική συνήθεια όπως αναφέρει ο Bourdieu η οποία θα αποκτάται σε καθημερινή βάση και το σημαντικότερο :δίχως προτροπή ή εξαναγκασμό περίπου ως βιολογική η κοινωνική ανάγκη .

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα τελευταία χρόνια διαπιστώνεται ένα έντονο ενδιαφέρον και μια στροφή των μελετητών αλλά και των εκπαιδευτικών για την ενίσχυση της αγάπης για το διάβασμα από παιδιά όλων των ηλικιών και ειδικότερα από παιδιά προσχολικής ηλικίας. Οι ενέργειες που γίνονται για την ενίσχυση της αναγνωστικής συνήθειας στα παιδιά και το πλαίσιο μέσα στο οποίο καλλιεργείται η φιλαναγνωσία από την οικογένεια μέχρι

στις βιβλιοθήκες και στα σχολεία αποτέλεσαν στοιχεία μελέτης της παρούσας εργασίας.

Η στάση που το παιδί θα αναπτύξει απέναντι στο βιβλίο και η ποιότητα της σχέσης που θα διαμορφώσει με αυτό στη συνέχεια της ζωής του, σχετίζονται άμεσα με τις συνθήκες που επικρατούν στο χώρο που μεγαλώνει: με την ύπαρξη βιβλίων και αναγνωστικών ερεθισμάτων στο ευρύτερο και στο στενό περιβάλλον του, καθώς και με τους τρόπους τους οποίους θα χρησιμοποιήσουν οι ενήλικοι, γονείς και δάσκαλοι, που εμπλέκονται στην αγωγή του, προκειμένου να προσελκύσουν το ενδιαφέρον του παιδιού για το βιβλίο και να το “εμφυσήσουν” στην τέχνη της ανάγνωσης. Παράγοντες, όπως: η οικογένεια, το σχολείο, οι βιβλιοθήκες, οι συνομήλικοι, η κρατική πολιτική για το βιβλίο, τα Μ.Μ.Ε., οι εκδοτικοί οίκοι και τα βιβλιοπωλεία, μπορούν να επηρεάσουν ουσιαστικά τη στάση του παιδιού απέναντι στο βιβλίο, διαμορφώνοντας το περιβάλλον εκείνο που ευνοεί τη δημιουργία συστηματικών και κριτικών αναγνωστών από τα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού.

Το Νηπιαγωγείο και το Δημοτικό σχολείο συνδέεται με τη διακίνηση κυρίως των σχολικών βιβλίων, καθώς και με τη λειτουργία της σχολικής βιβλιοθήκης.

Παρά το ότι στη χώρα μας λειτουργούν σχολικές και παιδικές βιβλιοθήκες φαίνεται επιτακτική μια ανάγκη διεύρυνσης του ρόλου τους και σύνδεσής τους με ευρύτερες κοινωνικές δράσεις . Οι παιδικές και οι σχολικές βιβλιοθήκες αποτελούν το σημείο συνάντησης των παιδιών με το βιβλίο και ο ρόλος τους είναι καθοριστικός για την καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας και τη διεύρυνση του παιδικού αναγνωστικού κοινού.

Τα τελευταία χρόνια, η κρατική πολιτική για το βιβλίο, έτσι όπως υλοποιείται μέσα από ποικίλα προγράμματα και συνεχείς πρωτοβουλίες του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου και άλλων φορέων, φαίνεται να κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση. Ακόμη και το ενδιαφέρον των εκδοτικών οίκων ή των βιβλιοπωλείων για τα βιβλία που αφορούν τα παιδιά, παρά την εμπορική του διάσταση, συμβάλλει στη δημιουργία ενός κλίματος φιλιαναγνωσίας. Στη διαμόρφωση ενός τέτοιου κλίματος συμμετέχουν ενεργά και τα Μ.Μ.Ε., κυρίως οι εφημερίδες και κάποια περιοδικά με βιβλιοπαρουσιάσεις, βιβλιοκριτικές, κ.ά., αλλά και η (κρατική) τηλεόραση έστω και με τις ελάχιστες εκπομπές που αφορούν το βιβλίο ή οδηγούν δυνητικά σε αυτό. Ωστόσο, ο γενικότερος προσανατολισμός των Μ.Μ.Ε. σχετίζεται περισσότερο με καταναλωτικά προϊόντα και με τεχνολογικά επιτεύγματα, ο πρόσκαιρος χαρακτήρας

και οι γρήγοροι ρυθμοί των οποίων δε βοηθούν ασφαλώς τη φιλιαναγνωσία και απομακρύνουν, τελικά, τα παιδιά από τη μαγεία της ανάγνωσης. Γίνεται, πάντως, κατανοητό ότι αν βασικοί παράγοντες, όπως είναι η οικογένεια και το σχολείο, συνειδητοποιήσουν το ρόλο τους και σταθμίσουν τη συμβολή τους, μπορούν να συμπαρασύρουν και άλλους, πείθοντάς τους για την αξία και τα μακροπρόθεσμα οφέλη του εγχειρήματος (Κατσίκη-Γκίβαλου, Πολίτης, Χαλκιαδάκη, Τσιαμπάση, 2011).

4ο Μέρος

Πράξη φιλαναγνωσίας

Δ.1. Παιχνίδια Φιλαναγνωσίας¹⁶

1. Ποίηση

Πρώτα-πρώτα εφευρίσκουμε ένα θέμα π.χ. ποιήματα «αστεία» (ενδεχομένως ποιήματα από τις Συλλογές της Θέτιδος Χορτιάτη, του Άρη Κούνα, της Παυλίνας Παμπούδη) ή ποιήματα «παράξενα», (ενδεχομένως του Οδυσσέα Ελύτη, ή ποιήματα νεωτερικών ποιητών με δυσνόητο περιεχόμενο ή απλά παράξενα ως προς τη μορφή τους π.χ. καλλιγράμματα ή το περιεχόμενό τους, ποιήματα με ένα συγκεκριμένο θέμα π.χ. μητέρα, του Γ. Βιζυηνού, ή ένα ζώο π.χ. η γάτα ή κατοικίδια ζώα κ.λπ.)

Προτείνουμε σε όλα τα παιδιά να βρουν ένα ποίημα που να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του θέματος είτε από το σπίτι τους, από τη Βιβλιοθήκη της γειτονιάς ή του Σχολείου, με απώτερο στόχο τη δημιουργία έκθεσης «ο τοίχος της ποίησης», «το δένδρο της ποίησης» κ.λπ. Αφού το βρουν και το επιλέξουν, να το αντιγράψουν και να το διαβάσουν στην τάξη. Τους υπενθυμίζουμε να μην ξεχνούν το όνομα του συγγραφέα, τον τίτλο του ποιήματος, της Συλλογής και του εκδότη.

Η ανάγνωση-απαγγελία στην τάξη του ποιήματος είναι μια ουσιαστική πράξη, εφόσον κατά τη διάρκειά της η τάξη αποφασίζει εάν το ποίημα αξίζει για μια θέση στον τοίχο της ποίησης με βάση τα κριτήρια που έχουν τεθεί. Εάν δηλαδή έχει τις προϋποθέσεις και τα χαρακτηριστικά που έχουν τεθεί από τη φύση του θέματος.

Σε τακτά χρονικά διαστήματα τα παιδιά διαβάζουν ποιήματα που βρήκαν και η τάξη αποφασίζει, Παρεμπιπτόντως ο τρόπος ανάγνωσης του ποιήματος επηρεάζει θετικά το κοινό και ο δάσκαλος επιδεικνύει τα κέρδη της σωστής προφοράς, του σωστού τόνου, του επιτονισμού και της καλής άρθρωσης.

Τα επιλεγμένα ποιήματα μπορεί να γίνουν αντικείμενο εικονογράφησης από τους εισηγητές και η τάξη μπορεί να αποφασίσει και να προτείνει για το στυλ και τη φόρμα της τελικής αντιγραφής του ποιήματος αλλά και για το στυλ της εικονογράφησης (μοντέρνα ζωγραφική, κολλάζ, φωτογραφία κ.λ.π.)

¹⁶ Το υλικό που αφορά τα παιχνίδια φιλαναγνωσίας αντλήθηκε από την ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.philagnosia.gr/epimorfoseis/epimorfotiko-yliko/1583-epimorfotiko-yliko2>

Στο τέλος ο τοίχος της ποίησης αποτελεί ευκαιρία έκθεσης για τους υπόλοιπους. Η εμφύχωση αυτή συνδυάζει την παιγνιώδη διάσταση (μικροί ανταγωνισμοί μέσα στην τάξη για την έγκριση του ποιήματος) και ευχαρίστηση από τη διαδικασία της εικονογράφησης. Η υπευθυνότητα συνδέεται με τη δημοσιοποίηση-έκθεση του τοίχου της ποίησης.

2. Παραλλαγή: Οργανώνουμε ένα ποιητικό αναλόγιο

Προτείνουμε στα παιδιά να βρουν ποιήματα που να ανταποκρίνονται στο επιλεγμένο θέμα, να το αντιγράψουν και το απαγγέλλουν στην τάξη, όπως και πριν.

Σχηματίζουμε ένα σώμα από 15-20 ποιημάτων τα οποία θα απαγγελθούν με διάφορους τρόπους στο πλαίσιο μιας γιορτής, με συγκεκριμένη σειρά, με διάφορους τρόπους (ρυθμικά γρήγορα με επιτονισμό χαράς γέλιου, κλάματος, με παντομίμα, με μουσική επένδυση, με θεατρική ενίσχυση και εικονιστική υποστήριξη (ντεκόρ), ακόμη και με παράλληλη υποστήριξη προβολών, σταθερών και κινούμενων διαφανειών. Έχει ιδιαίτερη σημασία η επιλογή των ποιημάτων και ο τυπικός συναγωνισμός ανάμεσα στα παιδιά που προτείνουν και απαγγέλλουν τις επιλογές τους.

Μπορούμε να ζητήσουμε τη βοήθεια ενός ηθοποιού για την εκπαίδευση των παιδιών στην απαγγελία των ποιημάτων. Χρειάζεται πολλή δουλειά στην σειρά που θα απαγγελθούν τα ποιήματα, να αποκτήσουν μια συνοχή ή να προσδίδουν όλα μαζί ένα κάποιο νόημα στο κοινό.

3. Πινακοθήκη πορτραίτων

Προσφέρουμε στην τάξη μυθιστορήματα η νουβέλες και ζητούμε από τα παιδιά να τα διαβάσουν όσα θέλουν για ένα χρονικό διάστημα 6 μηνών. Τους ανακοινώνουμε επίσης ότι στο τέλος του εξαμήνου θα υπάρξει μια έκπληξη. Όταν καταλάβουμε ότι τα βιβλία έχουν διαβαστεί από τα περισσότερα παιδιά ξεκινάει η δεύτερη φάση του παιγνιδιού.

Προτείνουμε στα παιδιά ανά δύο να επιλέξουν βιβλία από τα μυθιστορήματα μυθιστορημάτων ή αφηγήσεων βραχείας φόρμας. Τα παιδιά ανά δυο δανείζονται ένα μυθιστόρημα και το διαβάζουν, χωρίς να ξέρει κανείς άλλος το βιβλίο που επέλεξαν. Επιλέγουν έναν κεντρικό ήρωα και τα αποσπάσματα στα οποία φαίνεται ιδιαίτερα η προσωπικότητα, ο χαρακτήρας, και τα ψυχικά χαρίσματα του ήρωα.

Κάποια ημέρα, ορισμένη από πριν, τα παιδιά παρουσιάζουν τα πορτραίτα των ηρώων ανά ζεύγη. Ένα παιδί διαβάζει τα αποσπάσματα και το άλλο με παντομίμα με δραματοποιήσεις μιμείται το αναφερόμενο πρόσωπο. Εννοείται ότι τα δυο παιδιά προσπαθούν να αποδώσουν όσο γίνεται καλύτερα τον ήρωα και τα χαρακτηριστικά του. Σκοπός του παιγνιδιού είναι τα παιδιά να μαντέψουν ποιος είναι ο τίτλος του βιβλίου και ποιος είναι ο ήρωας. Στο τέλος της παράστασης του ζεύγους οι μαθητές λένε την άποψή τους για τον τίτλο του βιβλίου και για τον ήρωα. Η επιτυχία, δηλαδή η ανεύρεση του τίτλου και του ήρωα συνδέεται με την ποιότητα της ανάγνωσης των βιβλίων από τους μαθητές.

4. Το ποντικοφαγωμένο βιβλίο

Θα συμπληρώσουμε μισοτελειωμένα κείμενα.

Θα παίζουμε με τις φράσεις ενός κειμένου ή ενός ποιήματος και θα καλλιεργήσουμε τη φαντασία μας και τη δημιουργικότητά μας.

α. Ανεξάρτητα από το επίπεδο της ομάδας ξεκινάμε τη δράση μας παρουσιάζοντας ένα απόσπασμα από βιβλία που έχουν πρωταγωνιστή ένα ποντίκι ή μια γάτα, όπου ο ήρωας μεταμορφώνεται τρώγοντας τα βιβλία μιας βιβλιοθήκης (υπάρχουν τρία – τέσσερα βιβλία με ανάλογο θέμα).

β. Δίνουμε στα παιδιά φωτοτυπίες από κείμενα (ποιήματα, παραμύθια, μικρές ιστορίες, αποσπάσματα από μυθιστόρημα κ.λπ., ανάλογα με το επίπεδο της τάξης), λέγοντας ότι ο ήρωας ποντίκι έφαγε κομμάτια από το δεξί μέρος της σελίδας. Ο στόχος μας είναι να ξαναγράψουμε τις λέξεις ή τις φράσεις στο κομμάτι της σελίδας που λείπει. Η δραστηριότητα μπορεί να γίνει είτε ατομικά είτε σε ζεύγη ή ομάδες.

γ. Κάθε παιδί ή κάθε ομάδα ανακοινώνει το κείμενο που συνέθεσε, ενώ μπορούμε να προβάλλουμε προαιρετικά το πρωτότυπο κείμενο για να συγκρίνουμε το αποτέλεσμα της δουλειάς μας με εκείνη του συγγραφέα.

δ. Συλλέγουμε τα κείμενα και δημιουργούμε μία ομαδική εργασία με τίτλο *Παραλλαγές σε ένα κείμενο: Τα ποντικοφαγωμένα βιβλία*, όπου περιέχονται το αυθεντικό απόσπασμα και οι παραλλαγές που ετοιμάσαμε.

5. Το "ντόμινο" των βιβλίων

Ο κανόνας του παιγνιδιού είναι απλός. Προσπαθούμε να βρούμε τουλάχιστον ένα κοινό στοιχείο στο εξώφυλλο ανάμεσα σε μια πλειάδα βιβλίων Δεν μπορούμε

δηλαδή να συνδέσουμε ένα βιβλίο με ένα άλλο, εάν δεν έχουν εμφανώς κάτι το κοινό στο εξώφυλλο. π.χ. ίδιος εκδότης, ίδιος συγγραφέας, ίδια συλλογή, εικόνα ίδιου ζώου στο εξώφυλλο, ίδιος αριθμός λέξεων ή συλλαβών στο όνομα του συγγραφέα ή στον τίτλο του βιβλίου ή στο όνομα του εκδότη κ.λ.π.

Για να ξεκινήσει το παιχνίδι ο/η εκπαιδευτικός βάζει ένα ανοιγμένο βιβλίο στο πάτωμα ή σε ένα μακρύ τραπέζι, έτσι ώστε να φαίνεται το εξώφυλλο και δίπλα του με τον ίδιο τρόπο, δηλαδή ανοιγμένο, τοποθετεί ένα δεύτερο βιβλίο και ανακοινώνει: «είναι δυο βιβλία της ίδιας Συλλογής, π. χ. Σπουργιτάκια, Βατόμουρο, Μελισσούλα, Παραμύθια για παιδιά κ.λ.π.» ή είναι δυο βιβλία γνώσης του ίδιου συγγραφέα ή δυο ποιητικές Συλλογές του ίδιου εκδότη. Στη συνέχεια ζητούμε από τα παιδιά να βρουν ένα βιβλίο με ένα τουλάχιστον κοινό στοιχείο (χαρακτηριστικό), δηλαδή στο όνομα του συγγραφέα, στον τίτλο, στη σειρά κ.λ.π. και να το τοποθετήσουν δίπλα σε αυτά τα δυο βιβλία. Έτσι τα παιδιά μπορούν να κατασκευάσουν διάφορα σχήματα, τετράγωνο, σταυρό, παραλληλόγραμμο κ.λ.π.

Για τη διεξαγωγή αυτού του παιχνιδιού θα πρέπει στην αρχή ο εκπαιδευτικός να έχει διαλέξει αυτός καμιά πενήντα βιβλία και από αυτά να διαλέγουν τα παιδιά. Στη συνέχεια μπορεί να ορίζει εναλλάξ ανά δυο παιδιά τα οποία θα ψάχνουν να βρουν στη βιβλιοθήκη τα κατάλληλα βιβλία που πρέπει να κολλήσουν δίπλα στα προηγούμενα. Εννοείται ότι στην πρώτη περίπτωση η δραστηριότητα κρατάει μια ώρα περίπου. Στη δεύτερη περίπτωση κρατάει όσο θέλουν τα παιδιά. Στο τέλος της δραστηριότητας τα παιδιά μπορούν να δανειστούν τα βιβλία που τους εντυπωσίασαν.

Μια παραλλαγή θα ήταν η παρακάτω: μαζευόμαστε όλα τα παιδιά στο κέντρο της Βιβλιοθήκης και ο εμψυχωτής πιάνει στην τύχη ένα βιβλίο από το κοντινότερο ράφι. Ζητάει από τα παιδιά (έμπειροι αναγνώστες) να επιλέξουν ένα βιβλίο που προφανώς έχουν διαβάσει και να βρουν ένα κοινό σημείο με το πρώτο βιβλίο, σε οποιοδήποτε επίπεδο (τίτλος, σειρά λογοτεχνικό είδος, όνομα ήρωα κ.λ.π). Το παιχνίδι τελειώνει όταν κάποιο παιδί δεν μπορεί να βρει το ανάλογο βιβλίο ή δεν τελειώνει ποτέ γιατί κάποιοι βοηθούν τους λιγότερο έμπειρους αναγνώστες.

6. Επάγγελμα: πωλητής βιβλίων

Ζητούμε από τα παιδιά να βρουν βιβλία που έχουν μια ειδική σχέση με συγκεκριμένα επαγγέλματα και δραστηριότητες και έχουν μια ειδική σχέση με το παιδί, π.χ. το επάγγελμα του οδοντίατρου, δηλαδή βιβλία που περιγράφουν τον πονόδοντο, τη στοματική υγιεινή, τα σιδεράκια κ.λπ. Τα παιδιά μπορούν να ψάξουν σε Βιβλιοθήκες, σε Βιβλιοπωλεία ή να επικοινωνήσουν με τους εκδοτικούς οίκους και να τα προμηθευτούν σε καλή τιμή.

Τα μεγάλα παιδιά ξεφυλλίζουν τα βιβλία, τα αξιολογούν τα κατατάσσουν σε κατηγορίες, τα μικρά ερμηνεύουν την εικονογράφηση. Σχηματίζεται μια μικρή ή μεγάλη λίστα διαφόρων βιβλίων, στην οποία προσθέτουμε και την τιμή πώλησης του κάθε βιβλίου. Στη συνέχεια επικοινωνούμε με δημόσια ιατρεία και γραφεία οδοντιάτρων και ζητούμε να βάλουν κάποια από τα βιβλία μας στη σάλα αναμονής. Εννοείται ότι όλη τη διαδικασία προώθησης των βιβλίων αναλαμβάνουν εξ ολοκλήρου τα παιδιά αλλά απαιτείται μια σχετική επίβλεψη, γιατί αυτή η δράση αποκτά και άλλες διαστάσεις.

Εννοείται ότι η ίδια πρακτική μπορεί να γίνει και με άλλα επαγγέλματα και σε άλλους χώρους, Νοσοκομεία, γραφεία ιατρών άλλων ειδικοτήτων κ.λπ.

7. Οι μεγάλοι διαβάζουν τους μικρούς

Αυτή η δραστηριότητα, μπορεί να γίνει με τη συνεργασία ενός άλλου σχολείου, αλλά και εντός του ίδιου σχολικού συγκροτήματος. Ζητούμε από παιδιά, που συνήθως δεν γοητεύονται από το παιδικό βιβλίο, να συνεργαστούν σε μια δραστηριότητα στην οποία τα παιδιά παίρνουν μια υπεύθυνη θέση και έναν ανάλογο ρόλο... Στην ουσία θα διαβάσουν ένα άλμπουμ σε παιδιά που δεν ξέρουν να διαβάσουν...

Εξηγούμε στα παιδιά ότι θα επισκεφτούμε μια τάξη Νηπιαγωγείου. Εκεί τα μεγάλα παιδιά θα ρωτήσουν τα μικρά παιδιά τι είδους βιβλία προτιμούν, ποιες ιστορίες τα γοητεύουν, τι βιβλία θα ήθελαν να έχουν στο Σχολείο κ.λπ. Εννοείται ότι τα μεγάλα παιδιά κρατούν σημειώσεις σχετικά με τις απαντήσεις των μικρών παιδιών. Ύστερα από την επίσκεψη τα παιδιά αυτά ψάχνουν σε Βιβλιοθήκες και αλλού να βρουν βιβλία που ανταποκρίνονται στις προτιμήσεις των μικρών παιδιών.

Σε ένα επόμενο στάδιο θα προσπαθήσουν να κάνουν ειδικές αναγνώσεις των βιβλίων που διάλεξαν, να βελτιώσουν την προφορά τους, την άρθρωσή τους να

προσέξουν τους επιτονισμούς. Σε ένα τελευταίο στάδιο θα διαβάσουν τα βιβλία αυτά στα παιδιά του Νηπιαγωγείου.

Για να διαλέξουν τα παιδιά ένα άλμπουμ κατάλληλο για τα μικρά παιδιά, πρέπει να ξεφυλλίσουν αρκετά βιβλία, πράγμα που σημαίνει πως σταδιακά με αυτόν τον τρόπο ανακαλύπτουν το περιεχόμενο της Βιβλιοθήκης.

Στη συνέχεια πριν τα διαβάσουν στα νήπια, ασκούνται στην ορθή ανάγνωση, πάντοτε με τη βοήθεια των εκπαιδευτικών. Τέλος, τα διαβάζουν και τα μικρά παιδιά τους ευχαριστούν για την ανάγνωση. Είναι ένα παιγνίδι που είχε πάντοτε επιτυχία και βοηθάει τα μεγάλα παιδιά να νοιώσουν μια απίστευτη ικανοποίηση, η οποία εκδηλώνεται ποικιλοτρόπως και κυρίως με τη διάθεση να το ξανακάνουν με χαρά.

8. Σύνδεση του βιβλίου με άλλες αισθήσεις...

Τι μουσική σας προκαλεί το περιεχόμενο του βιβλίου, τι μυρουδιά, τι γεύση... ή, εναλλακτικά... εάν αυτή η εικόνα ήταν χρώμα, τι χρώμα θα διαλέγατε;

Εάν αυτή η εικόνα ήταν γεύση, τι γεύση φρούτου θα διαλέγατε; Εάν αυτός ο ήρωας ήταν φίλος σας τι μουσική θα διαλέγατε για δώρο γενεθλίων; Τι ρούχα θα του διαλέγατε;

Συγκεντρώνουμε την προσοχή μας σε μια αίσθηση, γράφουμε τα χρώματα, τις γεύσεις τα αρώματα και συνθέτουμε μικρά κείμενα που ανταποκρίνονται σε ορισμένα βιβλία.

9. Πέντε ζωγραφιές για ένα βιβλίο

Ζητούμε από μια ομάδα παιδιών να κάνουν μια προσεκτική ζωγραφιά που τους εμπνέει ένα ορισμένο βιβλίο που έχουν διαβάσει ή έχουν διαβάσει στο σχολείο. Από όλα αυτά τα σχέδια επιλέγουμε πέντε τα οποία παραπέμπουν εύκολα στο βιβλίο αφετηρίας – έμπνευσης και επιτρέπουν μια πιο εύκολη αναγνώριση του βιβλίο αναφοράς.

Αυτά τα πέντε σχέδια- ζωγραφιές φωτοτυπούνται και αναρτώνται σε ένα πολύ κοινόχρηστο χώρο (διάδρομος σχολείου, βιβλιοθήκη, κυλικείο κ.λ.π. Συνοδεύονται από ένα κείμενο- επιγραφή: Αυτά τα πέντε σχέδια αναδεικνύουν ή συνδέονται ποικιλοτρόπως με ένα συγκεκριμένο βιβλίο που μπορούμε να βρούμε στη Βιβλιοθήκη του Σχολείου ή και στη Βιβλιοθήκη της γειτονιάς. Μπορείτε να βρείτε ποιο βιβλίο

είναι; Ο πρώτος ή η πρώτη θα κερδίσει ένα βιβλίο της αρεσκείας του, μια φανέλα διάσημου ποδοσφαιριστή, ένα αυτόγραφο μιας διασημότητας κ.λ.π.

Δ.2. Υλικό του προγράμματος «ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑ: Καινοτόμες δράσεις ενίσχυσης της φιλαναγνωσίας των μαθητών» του ΕΚΕΒΙ

Η παρακάτω επιστολή αναρτήθηκε από την ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.philanagnosia.gr/epimorfoseis/agapite-ekpaideutike/1551-epistoli> και αποτελεί την επιστολή που στέλνει το ΕΚΕΒΙ στα πλαίσια του προγράμματος «ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑ: Καινοτόμες δράσεις ενίσχυσης της φιλαναγνωσίας των μαθητών» σε εκπαιδευτικούς ώστε να τους ενημερώσει για το πρόγραμμα και να τους προσκαλέσει να δηλώσουν συμμετοχή και να το εφαρμόσουν στις τάξεις τους.

Αγαπητή/έ εκπαιδευτικέ*,

Όπως γνωρίζεις, η συμβολή σου στη θετική κινητοποίηση των μαθητών και των μαθητριών απέναντι στο βιβλίο, στα χρόνια που τα παιδιά έρχονται για πρώτη φορά σε συστηματική επαφή με το γραπτό λόγο και εξοικειώνονται με την ανάγνωση, είναι καθοριστική.

Στο πλαίσιο της ώρας καλλιέργειας της φιλαναγνωσίας των μαθητών, αλλά και με τη γενικότερη στάση σου στην τάξη, καλείσαι να γίνεις συναναγνώστης, εμπνευστής, διαμεσολαβητής, εξασφαλίζοντας το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα μπορούν να εκφράζονται άνετα και άφοβα, όπως ταιριάζει στην ηλικία και την ιδιοσυγκρασία τους. Επιπλέον, με τις αναγνωστικές δράσεις που θα υλοποιήσεις σου δίνεται η δυνατότητα να προσεγγίσεις μαθητές που θεωρούνται αδιάφοροι ή αδύναμοι, αφού για κάθε παιδί υπάρχει ένα βιβλίο που αγγίζει τις ανησυχίες και τις ανάγκες του.

Είναι κρίσιμο να αισθανθούν τα παιδιά ότι η ώρα της φιλιανγνωσίας είναι μια διαφορετική στιγμή στη σχολική τους ζωή. Είναι μια ζώνη ελευθερίας, δημιουργικότητας, στην οποία μπορούν να εκφράσουν επιθυμίες, τάσεις, σκέψεις που σε άλλες ώρες ίσως είναι περισσότερο δύσκολο.

Σημαντικό είναι επίσης, ειδικά για τα μικρότερα παιδιά, να έρχονται σε επαφή με βιβλία, να τα πιάνουν, να τα ξεφυλλίζουν, να μαθαίνουν, να αντλούν πληροφορίες από το εξώφυλλο και το οπισθόφυλλο. Έτσι θα ξέρουν πώς να διαλέξουν βιβλία σε ένα βιβλιοπωλείο ή μια βιβλιοθήκη.

Γενικότερα, η ένταξη του βιβλίου στη ζωή της τάξης *με κάθε αφορμή*, εκτός της ώρας της φιλιανγνωσίας, μαθαίνει στα παιδιά ότι η ανάγνωση αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της καθημερινότητας.

Ακολουθούν μερικές σκέψεις και προτάσεις για δραστηριότητες οι οποίες ελπίζουμε θα σε βοηθήσουν να βρεις το προσωπικό σου δρόμο στην ώρα της φιλιανγνωσίας, έτσι ώστε να γίνει, για σένα πρωτίστως, ώρα ψυχαγωγίας και αποσυμπίεσης από τα συνήθη προβλήματα της ζωής στο σχολείο. Πολλές περισσότερες ιδέες θα προκύψουν, είναι βέβαιο, μέσα από την πρακτική και τις γόνιμες ανταλλαγές σου με τα παιδιά.

Είναι γνωστό ότι τα περισσότερα βιβλία αφηγούνται *ιστορίες*:

Μια ιστορία μπορούμε απλώς να την αφηγηθούμε ή να τη διαβάσουμε δείχνοντας ή όχι τις εικόνες της και έπειτα να συζητήσουμε με τα παιδιά.

Μπορούμε να τη διαβάσουμε ή να την αφηγηθούμε κι ύστερα τα παιδιά να ζωγραφίσουν, να τη δραματοποιήσουν, να παίξουν ένα παιχνίδι, να κατασκευάσουν ένα επιτραπέζιο παιχνίδι ή να την αναπλάσουν με άλλους τρόπους (π.χ. παντομίμα, κουκλοθέατρο, θέατρο σκιών).

Μπορούμε να την αφηγηθούμε και να τη δραματοποιήσουμε στη βιβλιοθήκη, αν υπάρχει, στην αίθουσα διδασκαλίας, στο πίσω μέρος της αίθουσας, στο προαύλιο αν ο καιρός το ευνοεί ή να τη μαγνητοφωνήσουμε με τη φωνή μας ή τη φωνή των παιδιών και να την ακούσουμε υπό τους ήχους μιας ήρεμης μουσικής.

Βέβαια, όπως επίσης είναι γνωστό, περισσότερο από τα λόγια, μέσα από πράξεις περνούν τα ουσιαστικά μηνύματα. Γι' αυτό:

Ειδικότερα στις πιο μικρές τάξεις, μπορούμε να έχουμε στο πίσω μέρος της αίθουσάς μας ένα χαλί με μαξιλαράκια όπου μπορούμε να αναγνώσουμε την ιστορία μας. Ας την ονομάσουμε Γωνιά Αφήγησης ή Γωνιά Βιβλιοθήκης. Εκεί ας βρίσκεται

και ένα ταμπλό με ιστορίες των παιδιών, ζωγραφίες τους από την Ώρα Φιλαναγνωσίας, αποκόμματα από περιοδικά και εφημερίδες για το βιβλίο, φωτογραφίες λογοτεχνών κ.λπ.

Το παιδί έχει συνήθως μικρή αναγνωστική εμπειρία. Γι' αυτό οι όποιες προσπάθειες κάνουμε και οι όποιες δραστηριότητες ακολουθούμε, καλό είναι να έχουν και παιγνιώδη μορφή. Επίσης, καλό είναι να έχουμε υπόψη ότι ο μικρός αναγνώστης ταυτίζεται έντονα με τους ήρωες των βιβλίων.

Ωστόσο, υπάρχουν παιδιά που είτε έχουν ακούσει πολλές αφηγήσεις είτε έχουν διαβάσει αρκετά βιβλία. Δηλαδή, παιδιά της ίδιας ηλικίας συμβαίνει να έχουν διαφορετική αναγνωστική εμπειρία. Κάθε αναγνώστης αντιλαμβάνεται και ερμηνεύει διαφορετικά ένα κείμενο, ανάλογα με τις κοινωνικές και πολιτισμικές του προσλαμβάνουσες, αλλά και ο ίδιος αναγνώστης δεν διαβάζει ποτέ το ίδιο κείμενο ξανά με τον ίδιο τρόπο.

Στις φιλαναγνωστικές μας πρακτικές εντάσσουμε δημιουργικά και άλλες περιοχές τέχνης και τεχνικής (ζωγραφική, μουσική, τραγούδι, ηλεκτρονικός υπολογιστής κ.ά.). Σε αυτές μπορούν κατά περίπτωση να συνδράμουν και οι εκπαιδευτικοί των εικαστικών, της μουσικής, της πληροφορικής, της θεατρολογίας, της φυσικής αγωγής.

Το βιβλίο ή η ιστορία που θα επιλεγεί στην ώρα της φιλαναγνωσίας μπορεί να έχει σχέση θεματική π.χ. με το μάθημα της Γλώσσας, το Ανθολόγιο, τη Μελέτη Περιβάλλοντος, την επικαιρότητα (σχολικές γιορτές, διάφοροι επέτειοι, παγκόσμιες ημέρες): Π.χ. Το φθινόπωρο στην παιδική λογοτεχνία, ο Β' παγκόσμιος πόλεμος, Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία, Πολυτεχνείο (για μεγάλες τάξεις), δικαιώματα, Ημέρα του παιδιού, οικολογικό πρόβλημα, διαπολιτισμικότητα και βέβαια από μέσα Νοεμβρίου ιστορίες και παραμύθια για τα Χριστούγεννα. Επίσης, από την αρχή της χρονιάς μπορείς να προετοιμάζεις τα παιδιά για τη μεγάλη γιορτή της Παγκόσμιας Ημέρας Παιδικού Βιβλίου, στις 2 Απριλίου.

Σπουδαία βοήθεια στην καλλιέργεια της φιλαναγνωσίας προσφέρει και η γνωριμία των παιδιών με συγγραφείς και εικονογράφους. Το ΕΚΕΒΙ σας παρέχει σημαντική βοήθεια για την πραγματοποίηση τέτοιων συναντήσεων (επιλέξτε δημιουργό που θα θέλατε να συναντήσετε εσείς και οι μαθητές σας και επικοινωνήσετε έγκαιρα με το ΕΚΕΒΙ κάνοντας Αίτηση ΕΔΩ).

Τέλος, καλό είναι να έχουμε πάντοτε στο νου μας τα δικαιώματα του αναγνώστη, σύμφωνα με τον Daniel Pennac.

Το παιδί έχει δικαίωμα:

- να μη διαβάζει,
- να πηδάει σελίδες,
- να μην τελειώνει ένα βιβλίο,
- να το ξαναδιαβάζει,
- να διαβάζει οτιδήποτε,
- στον μποβανισμό (ικανοποίηση αισθήσεων),
- να διαβάζει οπουδήποτε,
- να τσαλαβουτάει,
- να διαβάζει μεγάλα φωνάκια,
- να σιωπά.

Ίσως αν σκεφτούμε αυτά, να απελευθερωθούμε κι εμείς βαδίζοντας με τις μικρές μας αναγνώστριες και με τους μικρούς μας αναγνώστες στους δρόμους της φιλιαναγνωσίας.

Και μερικές ιδέες για δραστηριότητες την ώρα της φιλιαναγνωσίας:

• Δημιουργία Λέσχης Ανάγνωσης: Παράλληλα με την καθιερωμένη ώρα φιλιαναγνωσίας και με τη συνεργασία του σχολείου και των γονέων, οι μαθητές με το δάσκαλό τους ή τη δασκάλα τους μπορούν, κατά τακτά διαστήματα, να λειτουργούν Λέσχη Ανάγνωσης, όπου θα κοινοποιούν στους συμμαθητές ή στους γονείς την προσωπική τους εμπειρία από κάποιο βιβλίο. Εδώ μπορεί να βρίσκει έκφραση και η προσωπική ανάγνωση βιβλίων από μεμονωμένους μαθητές, δασκάλους ή γονείς.

• Κατασκευή διαφημιστικού υλικού (αφίσα, σελιδοδείκτης, σποτάκι) για το βιβλίο, καθώς και επιτραπέζιου παιχνιδιού με την πλοκή ενός βιβλίου.

• Δημιουργία ραδιοφωνικής ή τηλεοπτικής εκπομπής ή εφημερίδας με παρουσιάσεις βιβλίων.

• Έκδοση Περιοδικού Φιλιαναγνωσίας: Στο πλαίσιο της έκδοσης ενός τέτοιου περιοδικού συστήνεται μια πρωτόλεια εκδοτική ομάδα που περιλαμβάνει μερικούς βασικούς ρόλους: συντάκτες, ρεπόρτερς, επιμελητές/διορθωτές, σκιτσογράφους/εικονογράφους, υπεύθυνους διαφήμισης, υπεύθυνους υλικών, τυπογραφείου, οικονομικής διαχείρισης και διακίνησης του περιοδικού. Τα παιδιά

συμμετέχουν σε μια τέτοια ομάδα σύμφωνα με τις ειδικότερες δεξιότητές τους, συνεργάζονται και όλα μαζί ανοίγουν το σχολείο προς την κοινωνία.

- Λειτουργία Βιβλιοθήκης και Ανταλλακτικού Βιβλιοπωλείου: Τα παιδιά μπορούν να ενισχύσουν τη σχολική βιβλιοθήκη, να τη λειτουργήσουν με προσωπική εργασία ή να ανταλλάξουν μεταξύ τους βιβλία.

- Οργάνωση εκθέσεων βιβλίου, περιοδικών που έχουν σχέση με το βιβλίο, εφημερίδων και κυρίως προβολή των ένθετων που ασχολούνται με το βιβλίο ή άλλες σχετικές εκδηλώσεις. Πρόκειται για πολύπλευρη δραστηριότητα, στην οποία τα παιδιά και πάλι καλούνται να αναλάβουν ποικίλους ρόλους.

- Συμμετοχή σε διαγωνισμούς, λ.χ. ποίησης, δοκιμίου, με αφορμή επετείους, αφιερώματα κ.ά. Ο δάσκαλος ή η δασκάλα είναι απαραίτητο να ενθαρρύνουν τους μαθητές και ιδιαιτέρως εκείνους που πιθανόν έχουν το ταλέντο να λάβουν μέρος σε μια τέτοια διοργάνωση.

Ο κατάλογος με τις παραπάνω δραστηριότητες είναι ενδεικτικός και καθόλου περιοριστικός. Περισσότερες ιδέες και προτάσεις θα βρεις στον ηλεκτρονικό κόμβο του ΕΚΕΒΙ για τη φιλαναγνωσία (www.philanagnosia.gr), ο οποίος θα εμπλουτίζεται τακτικά. Επίσης, θα δίνεται και ενδεικτικό υλικό στις κατά τόπους ημερίδες οι οποίες θα διεξάγονται από το τρέχον σχολικό έτος. Χρήσιμο θα ήταν επίσης να προτρέπεις τους μαθητές σου να επισκέπτονται τον κόμβο του ΕΚΕΒΙ για τους μικρούς αναγνώστες (www.mikrosanagnostis.gr), όπου μπορούν να διαβάσουν και να ακούσουν ιστορίες, να παίξουν, να προβληματιστούν, να βρουν συνδέσμους για μουσεία, λέσχες ανάγνωσης, πολιτιστικούς χώρους, βιβλιοθήκες και πολλά άλλα.

Αγαπητή/έ εκπαιδευτικέ,

Πιστεύουμε ακράδαντα στις δημιουργικές δυνάμεις που κρύβεις μέσα σου και στο μεράκι σου και για αυτό σε θεωρούμε βασικό σύμμαχο στην προσπάθειά μας να αλλάξουμε τη σχέση του παιδιού –κι άρα του αυριανού εφήβου και ενήλικα– με την ανάγνωση, με το βιβλίο, με τη γνώση.

Καταλαβαίνουμε ότι σε μια εποχή οικονομικής κρίσης, εμείς σου ζητάμε να κάνεις κάτι παραπάνω. Με την έννοια ότι με λιγοστά συνήθη έξοδα που το σχολείο είναι αναγκαίο να αναλάβει (διάθεση αναλώσιμων υλικών σε χαρτιά, χρώματα κ.λπ.), μπορείς να κάνεις τα παιδιά να ταξιδέψουν στον υπέροχο κόσμο των βιβλίων, γνωρίζοντας έτσι καλύτερα τον κόσμο αλλά και συνάμα τον εαυτό τους.

Σε παρακαλούμε και ελπίζουμε να το δεις, όπως το βλέπουμε κι εμείς, ως ένα δώρο στα παιδιά μας, ως μια παρακαταθήκη για το μέλλον.

Σ' ευχαριστούμε εκ των προτέρων,

Επιστημονική και Συμβουλευτική Επιτροπή της συγχρηματοδοτούμενης Πράξης
Καινοτόμες Δράσεις για την ενίσχυση της Φιλαναγνωσίας»

* Η επιστολή αυτή εστάλη στα σχολεία με την έναρξη της πρώτης χρονιάς του Προγράμματος, τον Σεπτέμβριο του 2011.

Δ.3. Υλικό για τη λειτουργία της βιβλιοθήκης της τάξης ως δανειστικής

Δανειστική βιβλιοθήκη

Αγαπητοί γονείς,

από τις αρχές Νοεμβρίου κάθε νέας σχολικής χρονιάς βασική θέση στο πρόγραμμα του Νηπιαγωγείου έχει η δανειστική βιβλιοθήκη.

Σκοπός της, είναι να μυηθούν τα παιδιά στην παιδική λογοτεχνία, ν' αγαπήσουν τα βιβλία και το διάβασμα και ν' αναπτύξουν καλή σχέση με το βιβλίο.

Ειδικότερα τα βιβλία:

- Θα αγγίξουν την παιδική ψυχή και θα βοηθήσουν την αισθητική καλλιέργεια των παιδιών.
- Θα ασκήσουν την φαντασία τους.
- Θα διευρύνουν την κατανόηση της ζωής και των προβλημάτων που παρουσιάζονται.
- Θα συνηθίσουν τα παιδιά ν' ακούνε την ελληνική γλώσσα σε ποικίλους ρυθμούς και εκφράσεις και θα τα βοηθήσουν στη γλωσσική τους ανάπτυξη και τη δημιουργική τους έκφραση.
- Θα τα διασκεδάσουν, θα τα ψυχαγωγήσουν...

Κανονισμός Δανειστικής Βιβλιοθήκης

Κάθε Παρασκευή το παιδί σας θα επιλέγει ένα βιβλίο, που συνοδεύεται από ένα έντυπο στο οποίο θα ζωγραφίσει τις εντυπώσεις του από το βιβλίο που του διαβάσατε. Θα συμπληρώσει μόνο του και με την καθοδήγησή σας, το όνομα του, τον τίτλο του βιβλίου και ποιός του το διάβασε.

Το βιβλίο θα επιστραφεί το αργότερο μέχρι την επόμενη Πέμπτη.

Όποιο παιδί δεν επιστρέψει το βιβλίο που δανείστηκε, δεν μπορεί να δανειστεί κάποιο άλλο.

Κάθε παιδί είναι υπεύθυνο για το βιβλίο που δανείστηκε και θα πρέπει να προσέχει, ώστε να μη λερωθεί, να μη σχιστεί, να μη μουντζουρωθεί.

Σε περίπτωση φθοράς του βιβλίου, ο γονέας είναι υποχρεωμένος να το αντικαταστήσει.

Ελπίζουμε ότι σ' αυτή μας την προσπάθεια θα σας έχουμε βοηθήσει.

Σας ευχαριστούμε για τη συνεργασία!

Το διδακτικό προσωπικό του 3ου Νηπιαγωγείου Γέρακα

ΚΑΡΤΑ ΔΑΝΕΙΣΤΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Όνομα Παιδιού:
(να γραφτεί από το παιδί)

Τίτλος Βιβλίου:
(να γραφτεί από το παιδί)

Ζωγράφισε ό,τι σου άρεσε από το παραμύθι που σου διάβασαν.

Τι σου έκανε μεγαλύτερη εντύπωση από το παραμύθι που άκουσες.
(Να γραφτεί από κάποιον ενήλικα)

Ημερομηνία Δανεισμού:

Παρακαλώ φροντίστε να διατηρηθεί το βιβλίο σε καλή κατάσταση.

ΔΑΝΕΙΣΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΟΝΟΜΑ: _____

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: _____

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: _____

ΠΩΣ ΜΟΥ ΘΑΜΗΡΕ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ;

ΣΟΓΡΑΦΙΣΤΟ ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Large empty rounded rectangular box for writing a review.

ΠΩΣ ΦΕΡΟΜΑΣΤΕ ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΠΑΙΡΝΟΥΜΕ ΣΤΟ ΣΠΤΙ

ΔΕΝ ΤΑ ΠΕΡΑΜΕΙ!

ΔΕΝ ΤΑ ΣΧΙΣΟΥΜΕ!

**ΔΕΝ ΤΑ ΣΥΓΡΑΦΙΣΟΥΜΕ
ΚΑΙ ΔΕΝ ΤΑ
ΜΟΥΤΣΟΥΦΡΙΝΟΥΜΕ**

**ΤΑ ΒΑΔΟΥΜΕ ΣΕ ΕΝΑ ΣΗΜΕΙΟ
ΣΤΟ ΣΠΤΙ
ΠΟΥ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΑΣΦΑΛΗ**

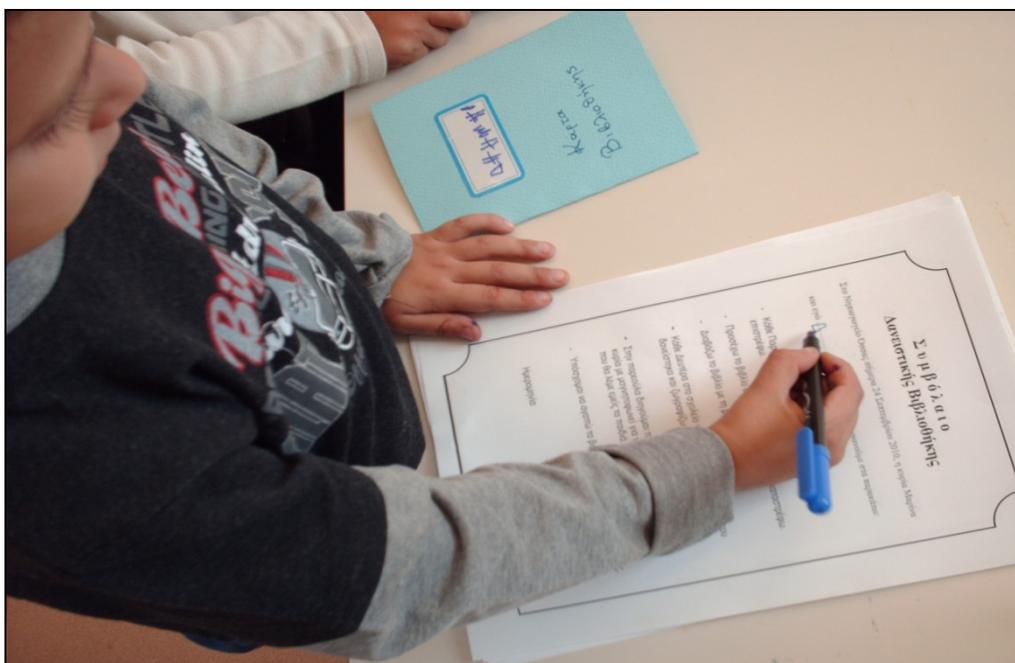

**ΠΡΟΣΕΧΟΥΜΕ ΠΩΣ
ΓΥΡΙΣΟΥΜΕ ΤΙΣ ΣΕΛΙΔΕΣ**

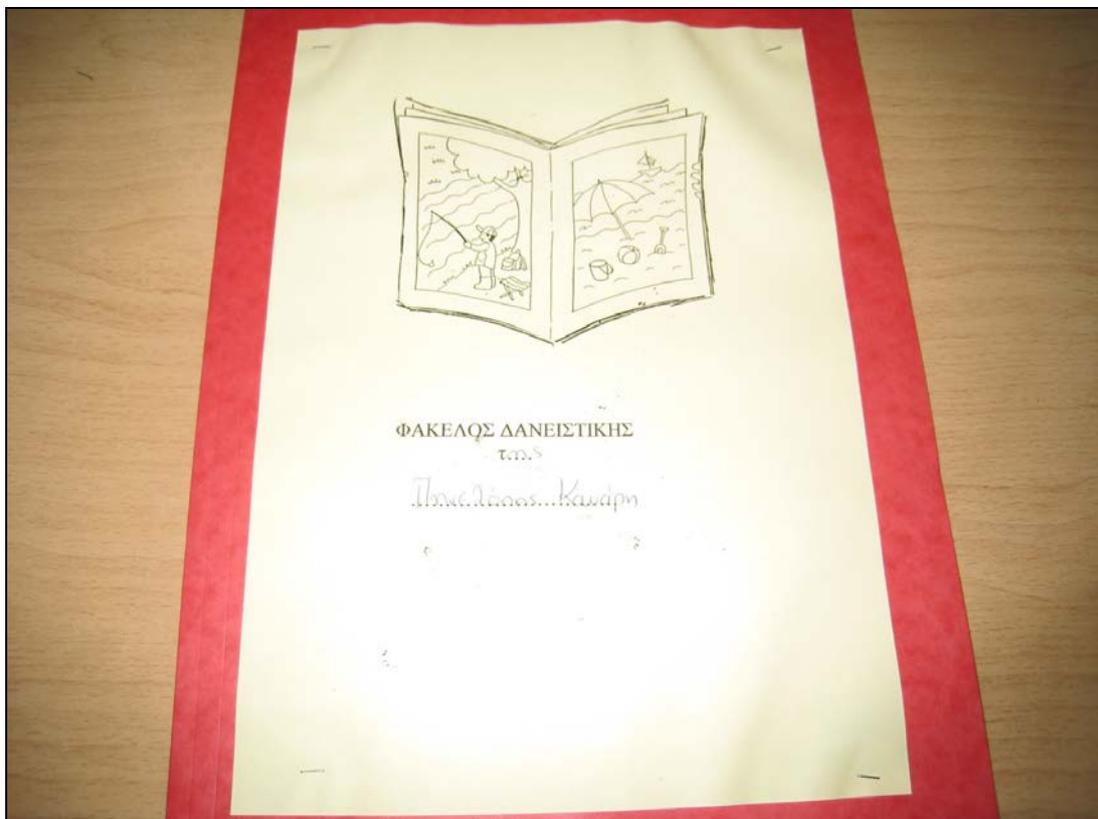

**ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΤΟ ΔΟΥΜΕ
ΩΣΕΙ ΦΘΟΡΕΙ ΘΕΛΟΥΜΕ**

http://nipiablog.blogspot.gr/2010_09_01_archive.html

Δ.4. Παράδειγμα λειτουργίας μια βιβλιοθήκης

ΕΝΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

ΔΙΕΘΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΝΕΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ
INTERNATIONALE JUGENDBIBLIOTHEK MUENCHEN
INTERNATIONAL YOUTH LIBRARY

Dr. Christiane Raabe

Διευθύντρια της Διεθνούς Βιβλιοθήκης Νεότητας Μονάχου
(επιμέλεια κειμένου Βαγγέλης Ηλιόπουλος)

«Δώστε μας βιβλία, δώστε μας φτερά!»

Η Διεθνής Βιβλιοθήκη Νεότητας εγκαινιάστηκε στις 14 Σεπτεμβρίου του 1949, σε μια βίλα στο κέντρο της πόλης του Μονάχου, ως η πρώτη βιβλιοθήκη για την παγκόσμια παιδική και εφηβική λογοτεχνία. Ιδρύτρια ήταν η Γερμανοεβραία μετανάστρια Jella Lerman, που το 1945 επέστρεψε στη Γερμανία απεσταλμένη από την αμερικανική στρατιωτική κυβέρνηση ως σύμβουλος για «τα πολιτιστικά ενδιαφέροντα των γυναικών και των παιδιών και τα ενδιαφέροντά τους σε ζητήματα διαπαιδαγώγησης». Γι' αυτήν αποτελούσε επιτακτική ανάγκη το να προσφέρει στα παιδιά και τους εφήβους, που μεγάλωσαν μέσα στον εθνικοσοσιαλισμό και τον πόλεμο, βιβλία ως ερέθισμα για την ανάπτυξη της φαντασίας τους και για τη διαμόρφωση μιας ανοιχτής αντίληψης για τον κόσμο. Τα παιδικά βιβλία θα έχτιζαν γέφυρες μεταξύ των λαών, θα προωθούσαν την ανεκτικότητα, τη δημοκρατία, το σεβασμό του διαφορετικού και θα ξυπνούσαν την περιέργεια για το «άλλο». Με το σύνθημα «Δώστε μας βιβλία, δώστε μας φτερά», η Lerman αιτούνταν δωρεές βιβλίων σε εκδοτικούς οίκους διεθνώς, και κατάφερε μ' αυτόν τον τρόπο να συγκεντρώσει 4.000 βιβλία γραμμένα σε πολλές γλώσσες. Με τα βιβλία αυτά διοργάνωσε μια έκθεση βιβλίου το 1946, που έτυχε μεγάλης ανταπόκρισης. Ήταν πολύ κοντά στο να βρεθεί μια στέγη για τα βιβλία αυτά, όμως πέρασαν άλλα τρία χρόνια μέχρι να βρεθεί ο κατάλληλος χώρος και να εξασφαλιστεί η χρηματοδότηση.

Πολύ πιο μπροστά από την εποχή της

Με αξιοθαύμαστη γενναιοδωρία ενσωματώθηκαν παιδιά και νέοι στη διαδικασία της διαμόρφωσης της καινούργιας βιβλιοθήκης. Η δημοκρατική συγκατάθεση απόψεων και μια προοδευτική αντίληψη για τη διάδοση και την προώθηση της λογοτεχνίας αποτελούσαν τους οδηγούς για τη δουλειά της βιβλιοθήκης. Σύμφωνα με το αμερικανικό πρότυπο, τα βιβλία ήταν τοποθετημένα με τέτοιο τρόπο ώστε όλοι να έχουν άμεση πρόσβαση σ' αυτά. Τα παιδιά κάθονταν στο

πάτωμα, μπροστά από τα ράφια, και διάβαζαν. Πολλοί Γερμανοί βιβλιοθηκάριοι αντέδρασαν σε αυτό το σύστημα τουλάχιστον με απορία. Η ιδρύτρια διακήρυσσε: «Όχι τα βιβλία, αλλά τα παιδιά θα πρέπει να αποτελούν το κύριο μέλημα σ' αυτή τη βιβλιοθήκη». Ενθάρρυνε ενεργά τα παιδιά προς συνεργασία. Ο Erich Kaestner μάλιστα, διάσημος συναγωνιστής της Jella Lerman, χαρακτήρισε τα παιδιά, σε μια ανοιχτή επιστολή του, ως «ιδιοκτήτες» της βιβλιοθήκης. Δημιουργήθηκε δε μια επιτροπή νεότητας που εκπροσωπούσε τα ενδιαφέροντα των παιδιών της βιβλιοθήκης και δημιουργούσε επαφές με συνδέσμους νέων στο Μόναχο και σε όλη τη Βαυαρία.

Σε ομάδες συζήτησης γύρω από βιβλία, που συχνά αναμεταδίδονταν από το σταθμό των νέων της Βαυαρικής Ραδιοφωνίας, οι νέοι αναγνώστες συζητούσαν γύρω από επίκαιρα παιδικά κι εφηβικά βιβλία. Ο δανεισμός καινούργιων εκδόσεων ήταν συνδεδεμένος με τη σύνταξη μιας μικρής βιβλιοκριτικής από τα παιδιά, που συνόδευε τα βιβλία στην επιστροφή τους. Αυτές οι μικρές σχολιασμένες περιλήψεις αποστέλλονταν στους αντίστοιχους εκδοτικούς οίκους, που με τη σειρά τους έκαναν δωρεές τίτλων στη βιβλιοθήκη για να ευχαριστήσουν. Προσκαλούνταν συγγραφείς βιβλίων και δίνονταν συνεντεύξεις με πνεύμα κριτικό. Μια ειδική ομάδα νέων διεξήγε συζητήσεις πάνω στα δικαιώματα των παιδιών και το εκπαιδευτικό σύστημα. Με αυτές τις απόψεις για τη δουλειά μιας βιβλιοθήκης, που θέτει τον νεαρό χρήστη στο επίκεντρο, τον σέβεται και του επιτρέπει να συμμετέχει ενεργά στη διαμόρφωσή της, η βιβλιοθήκη προηγούνταν της εποχής της. Προοδευτική ήταν επίσης η κίνηση πρόσκλησης γονέων και παιδαγωγών προς παρακολούθηση διαλέξεων και συμμετοχή σε συζητήσεις παιδαγωγικού περιεχομένου. Εκδότες, βιβλιοθηκάριοι και ειδικοί του χώρου του παιδικού-νεανικού βιβλίου από τη Γερμανία και το εξωτερικό συναντιόνταν σε συνέδρια και επισκέπτονταν τις διεθνείς εκθέσεις τα Χριστούγεννα.

Σήμερα είναι ένα παλάτι για τα βιβλία. Από τότε πέρασε πάνω από μισός αιώνας. Η Διεθνής Βιβλιοθήκη φώλιασε εδώ και καιρό στη δυτική άκρη της πόλης του Μονάχου, στο ειδυλλιακό παλάτι του *Blutenburg*. Από το αρχικά μικρό ίδρυμα δημιουργήθηκε η παγκοσμίως σημαντικότερη βιβλιοθήκη για τη διεθνή παιδική και νεανική λογοτεχνία, με σχεδόν 600.000 τίτλους σε 130 γλώσσες. Κάθε χρόνο το περιεχόμενό της αυξάνει κατά 15.000 βιβλία. Μπόρεσε να αποκτήσει πολύτιμες συλλογές, όπως την Ιστορική Συλλογή Παιδικών Βιβλίων του *Karl-Heinz Schulz*, η οποία συμπεριλαμβάνει και το παλαιότερο βιβλίο της βιβλιοθήκης, μια έκδοση του *Reineke Fuchs* από το 1574, ή τη διεθνή συλλογή παιδικών βιβλίων της *Société des*

Nations, με εξαιρετικά σπάνια βιβλία. Αυτές οι συλλογές φυλάσσονται αρχειοθετημένες στους χώρους της Βιβλιοθήκης και μπορούν να χρησιμοποιηθούν για λόγους έρευνας. Επιστήμονες απ' όλο τον κόσμο έρχονται στα πλαίσια ενός προγράμματος υποτροφιών για πολύμηνη παραμονή στο βιβλιοπαλάτι, καταθέτοντας τα θέματα των ερευνών τους σε συζήτηση στρογγυλής τράπεζας. Η Διεθνής Βιβλιοθήκη Νεότητας του Μονάχου έχει καθιερωθεί ως διεθνές κέντρο μελέτης και έρευνας.

Παράλληλα αποτελεί σπίτι λογοτεχνίας για παιδιά, νέους, συγγραφείς, εικονογράφους, βιβλιοθηκάρους, εκπαιδευτικούς, και για όλους τους κύκλους που ενδιαφέρονται για το παιδικό και εφηβικό βιβλίο. Εκθέσεις, βιβλιοπαρουσιάσεις, θεατρικές παραστάσεις, εργαστήρια, γιορτές για οικογένειες, ειδικά φόρουμ και διαλέξεις, προσελκύουν κάθε χρόνο πάνω από 35.000 επισκέπτες στο παλάτι. Στο διεθνές δανειστικό της τμήμα τα παιδιά μπορούν να δανειστούν νέες κυκλοφορίες σε 13 γλώσσες. Ένα ατελιέ ζωγραφικής και άλλοι χώροι της χρησιμοποιούνται για εργαστήρια, μαθησιακά τμήματα και σεμινάρια. Τα λογοτεχνικά μουσεία της για τον Michael Ende και τον James Krueger είναι τα πρώτα στο είδος τους για Γερμανούς συγγραφείς παιδικής/εφηβικής λογοτεχνίας. Ένα μαγευτικό δωμάτιο στη σοφίτα είναι αφιερωμένο στην εικονογράφο Binette Schroeder. Σε άλλους χώρους της μπορεί κανείς να επισκεφθεί διάφορες εναλλασσόμενες εκθέσεις που αφορούν στο έργο καταξιωμένων συγγραφέων και εικονογράφων παιδικών βιβλίων ή θεματικές εκθέσεις. Διάφορες λογοτεχνικές κοινότητες έχουν ως έδρα τους τη Βιβλιοθήκη. Ένα εστιατόριο και μια μεσαιωνική εκκλησία, που συγκαταλέγεται στους θησαυρούς της ιστορίας της τέχνης του Μονάχου, προσελκύουν επίσης πολλούς εκδρομείς στο *Blutenburg*.

Καθήκον απέναντι στο ιδρυτικό της σκεπτικό. Παρότι το προφίλ και τα πεδία δράσης της Διεθνούς Βιβλιοθήκης Νεότητας άλλαξαν δραστικά τα τελευταία 60 χρόνια, οι συνεργάτες και συνεργάτιδες της έχουν καθήκον απέναντι στην κληρονομιά της Jella Lerman. Τα ιδανικά και οι στόχοι της παραμένουν επίκαιρα και χαρακτηρίζουν τις δραστηριότητες της Βιβλιοθήκης. Έτσι, αφιερώνεται ιδιαίτερη προσοχή σε βιβλία αγγελιαφόρους αξιών γενικής αποδοχής όπως είναι η ανεκτικότητα και η παγκόσμια αλληλοκατανόηση. Ο διαπολιτισμικός διάλογος προωθείται μέσα από εκθέσεις, εργαστήρια και κύκλους συζητήσεων. Οι υπεύθυνοι επιμελητές των γλωσσικών τομέων, ειδικοί για τη λογοτεχνία των τομέων αυτών,

επιλέγουν σε τακτά διαστήματα διεθνείς τίτλους γύρω από διαπολιτισμικά θέματα όπως «Δικαιώματα παιδιών σε βιβλία για παιδιά», «Εικονογραφημένα βιβλία για την ειρήνη και την ανεκτικότητα» ή «Το Ισλάμ αντικατοπτριζόμενο στα παιδικά και εφηβικά βιβλία της Δύσης». Η εκάστοτε επιλογή βιβλίων προετοιμάζεται για την έκθεση και περιγράφεται σε έναν κατάλογο που τη συνοδεύει. Η Βιβλιοθήκη επεξεργάζεται το θέμα μέσα από παρουσιάσεις βιβλίων από συγγραφείς, εργαστήρια για σχολικές τάξεις και σεμινάρια για εκπαιδευτικούς. Για το πρότζεκτ «Παραδεισένιες προοπτικές – Το Ισλάμ αντικατοπτριζόμενο στα παιδικά και εφηβικά βιβλία της Δύσης», για παράδειγμα, οργανώθηκαν το 2008 από τη Βιβλιοθήκη πολλές παρουσιάσεις από Γερμανούς και αλλοδαπούς συγγραφείς.

Μία εκπαιδευτικός εξειδικευμένη σε θέματα πολιτισμού οργάνωσε ένα εργαστήρι με θέμα «Τι πιστεύεις εσύ;», που απευθυνόταν προ πάντων σε παιδιά της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με υψηλό ποσοστό αλλοδαπών μαθητών. Μετά τη διεκπεραίωση του πρότζεκτ, η έκθεση τέθηκε στη διάθεση ενδιαφερόμενων σχολείων και βιβλιοθηκών ως περιοδεύουσα. Συνεργάτες της Βιβλιοθήκης μπορούν μετά από σχετικό αίτημα να επισκεφθούν με μια «βιβλιοβαλίτσα» τα σχολεία και να διεξαγάγουν το εργαστήρι τους εκεί.

Εκθέσεις βιβλίων καθ' οδόν

Πολλές θεματικές εκθέσεις λειτουργούν και ως περιοδεύουσες εκθέσεις. Είναι περιζήτητες κυρίως στην αλλοδαπή και συνεισφέρουν στην κατοχύρωση της διεθνούς φήμης της Βιβλιοθήκης. Η πιο πετυχημένη περιοδεύουσα έκθεση είναι η για τρίτη φορά επεξεργασμένη έκθεση «Καλημέρα, αγαπητέ εχθρέ μου! Βιβλία για την ειρήνη και την ανεκτικότητα» («Hello, dear enemy»), που έχει περιοδεύσει σε πάνω από 100 τόπους. Μεγάλη ζήτηση υπάρχει επίσης και για την ετήσια επιλογή 250 προτεινόμενων νέων τίτλων από 50 χώρες, τους «White Ravens». Αυτή η μοναδική επιλογή βιβλίων, για την οποία εκδίδεται ένας κατάλογος με σχόλια για το καθένα ξεχωριστά, γίνεται από την ομάδα των επιμελητών των γλωσσικών τομέων και αποτελεί πυξίδα για διεθνή βιβλιοπωλεία και βιβλιοθήκες.

Αντλώντας από το «βιβλιοθησαυρό»

Τη ματιά πέρα από τον εθνικό ορίζοντα στηρίζουν επίσης εκθέσεις που διαπραγματεύονται τον διεθνή χαρακτήρα λογοτεχνικού υλικού, όπως είναι τα παραμύθια ή οι μύθοι. Εδώ οι επιμελητές μπορούν να αντλήσουν υλικό από το «θησαυροφυλάκιο» της Βιβλιοθήκης, να παντρέψουν το ιστορικό με το εξωτικό, το γνωστό με το άγνωστο, να ερευνήσουν και να παρουσιάσουν μέσα από διεθνείς εκδόσεις την ιστορία, τη σημασία και την επίδραση του λογοτεχνικού υλικού. Επιπρόσθετες παιγνιώδεις σκηνοθετήσεις και ειδικά –για τα πλαίσια της εκάστοτε έκθεσης– διαμορφωμένα εκπαιδευτικά προγράμματα, με μεγάλη δόση δημιουργικότητας, κινούν το ενδιαφέρον κυρίως των σχολείων. Το 2008, για παράδειγμα, εικονογράφοι από 20 χώρες επαναδιηγήθηκαν μέσα από μη συμβατικές εικονογραφήσεις γνωστά παραμύθια των αδερφών Grimm. Με την ανάλογη γνωστή ιστορία στο μυαλό, οι επισκέπτες μπορούσαν να συγκεντρωθούν στην παιγνιώδη αποκωδικοποίηση των σκηνών των παραμυθιών και να κατανοήσουν παράλληλα το πώς μπορούν να διευρυνθούν συνηθισμένες οπτικές γωνίες μέσα από αναπάντεχες και μέχρι τώρα άγνωστες ερμηνείες. Διάφορα σχετικά εξαρτήματα και αντικείμενα τέχνης, που ήταν διάσπαρτα κρυμμένα στο χώρο, καλούσαν σε ένα παραμυθένιο ταξίδι ανακάλυψης μέσα σε όλο το κάστρο. Η έκθεση συγκέντρωσε πάνω από 5.000 επισκέπτες.

Οι συγγραφείς και οι εικονογράφοι αποτελούν πολύ καλούς φορείς προώθησης της παιδικής λογοτεχνίας

Οι συναντήσεις με συγγραφείς και εικονογράφους συνεισφέρουν επίσης στην αποτελεσματική διάδοση και προώθηση της παιδικής λογοτεχνίας. Προσκαλούνται σε εκθέσεις, παρουσιάσεις και εργαστήρια με παιδιά και σχολικές τάξεις, σε συζητήσεις και σε διεθνή φόρα για το κοινό των ειδικών, στελεχωμένα με υψηλού κύρους συγγραφείς και εικονογράφους. Οι Azouz Begag, Rotraut Susanne Berner, Quint Buchholz, Klaus Ensikat, Wolf Erlbruch, Amelie Fried, Polly Horvath, Roberto Innocenti, Dušan Kallay, Ellis Kaut, Paul Maar, Reinhard Michl, Ali Mitgutsch, Uri Orlev, Gudrun Pausewang, Miriam Pressler, Otfried Preussler, Jutta Richter, Peter Sis και Tomi Ungerer, για να κάνουμε μια μερική αναφορά, έχουν ήδη επισκεφτεί τη Βιβλιοθήκη. Διαβάζοντας, αφηγούμενοι ή ζωγραφίζοντας, αφήνουν παιδιά και

ενήλικες να πάρουν μέρος στη δουλειά και τις ιδέες τους. Γράφοντας, παίζοντας, θαυμάζοντας, κατανοώντας:

Δρόμοι προς το βιβλίο

Για να προσελκύσει κανείς σήμερα ένα παιδί σε μια βιβλιοθήκη, πρέπει να καταβληθούν ενισχυμένες προσπάθειες που ξυπνούν τη διάθεση του παιδιού για ανάγνωση. Γι' αυτόν το λόγο, η προώθηση της ανάγνωσης συγκαταλέγεται στα σημαντικότερα καθήκοντα της Βιβλιοθήκης. Ο εξέχων περιβάλλον χώρος της αποτελεί μεγάλο πλεονέκτημα. Το ειδυλλιακό μικρό κάστρο με το υπόγειο βιβλιοφυλάκιο του, τα μουσεία ανάγνωσης, το εργαστήριο ζωγραφικής, οι εναλλασσόμενες εκθέσεις του και η εσωτερική αυλή του παλατιού, όπου τα παιδιά μπορούν ελεύθερα να εκτονωθούν, συνθέτουν έναν ιδανικό εξωσχολικό μαθησιακό χώρο.

Πολύαριθμα προγράμματα αφιερώνονται στοχευμένα στην προώθηση της ανάγνωσης.

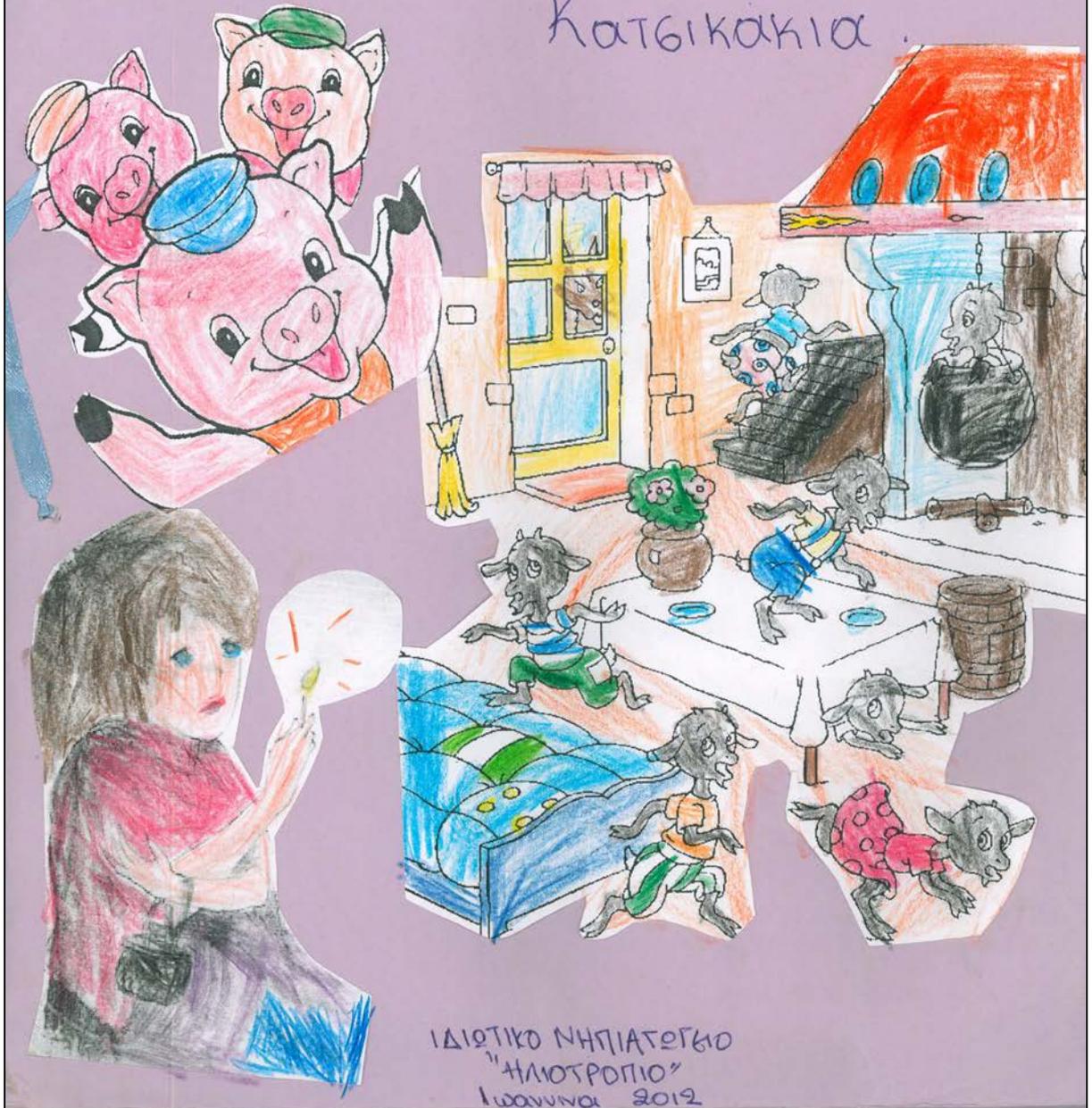
Από το 2006, η Διεθνής Βιβλιοθήκη Νεότητας του Μονάχου συνεργάζεται με παιδικούς σταθμούς από συνοικίες της πόλης που δεν έχουν εύκολη πρόσβαση στη μόρφωση και εφαρμόζει το πρόγραμμα «Early Literacy», διάρκειας ενός έτους. Με την επιμέλεια μιας παιδαγωγού, τα παιδιά ενασχολούνται στη βιβλιοθήκη και στον παιδικό σταθμό τους, εντατικά, με διάφορες ιστορίες. Καθοριστικό παράγοντα για την επιτυχία του προγράμματος αυτού αποτελεί η συνεργασία των γονιών, που εμπυχώνονται σε συναντήσεις μαζί τους για την ανάγνωση βιβλίων στα παιδιά τους. Τους νέους προσπαθούμε να τους αγγίξουμε με το εργαστήριο «Και τι με νοιάζει εμένα;», που προσφέρεται σε συνεργασία με το μνημείο του στρατοπέδου συγκέντρωσης του Dachau. Μετά από μια επίσκεψη στο μνημείο, η ησυχία του κάστρου του Blutenburg προσφέρει ιδανικό χώρο, ώστε να μπορέσουν τα νέα παιδιά να επεξεργαστούν, γραπτά και προφορικά, τη συγκίνηση που μπορεί να προκαλέσει η συνάντηση με την ιστορία ενός στρατοπέδου συγκέντρωσης.

Ένας πεπειραμένος επιμελητής κειμένων, συνεργάτης εκδοτικού οίκου, συνοδεύει το εργαστήριο συγγραφής, συζητά με τα παιδιά πάνω στα κείμενα και εξιχνιάζει μορφές αντιμετώπισης της πραγματικότητας. Οι γιορτές παιδικής λογοτεχνίας για οικογένειες φέρνουν καινούργιους αναγνώστες Σταθμοί παιχνιδιού,

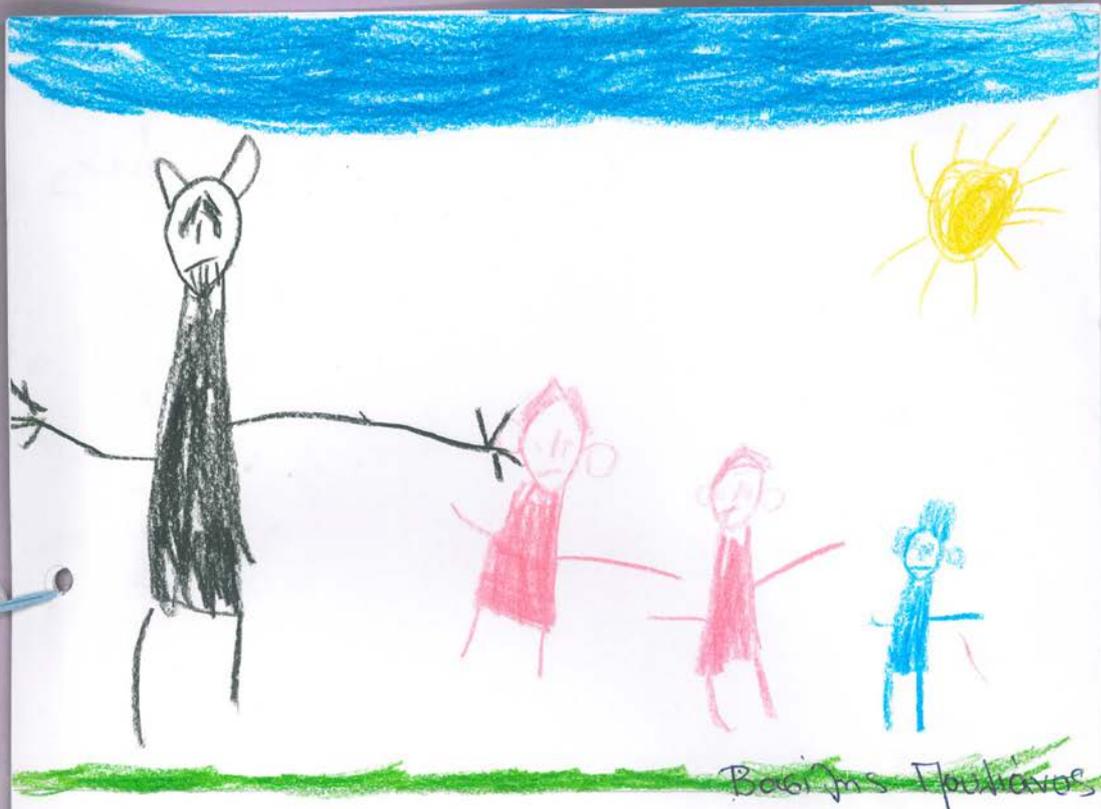
χειροτεχνίας και αφήγησης, κουίζ βιβλίων, μουσική, θέατρο και γαστρονομικές βραδιές λογοτεχνίας φέρνουν στο βιβλιοπαλάτι εκατοντάδες οικογένειες, από τις οποίες η Βιβλιοθήκη κερδίζει πολλούς καινούργιους χρήστες. Αποκορύφωμα των εκδηλώσεων για τη χρονιά αυτή αποτελεί το φεστιβάλ «White Ravens» για τη διεθνή παιδική και εφηβική λογοτεχνία, από τις 20 μέχρι και τις 25 Ιουλίου του 2010. Για πέντε μέρες, συγγραφείς και εικονογράφοι από όλο τον κόσμο θα διαβάζουν, θα διευθύνουν εργαστήρια ποικίλου περιεχομένου καθώς και εργαστήρια δημιουργικής γραφής, και θα αναφερθούν με ομιλίες τους στη δική τους δουλειά, αλλά και σε αυτή άλλων. Το φεστιβάλ προσφέρει χώρο τόσο για καταξιωμένους και πολυβραβευμένους συγγραφείς όσο και για πρωτοεμφανιζόμενους ή ανερχόμενους στο χώρο. Με κομβικά σημεία του προγράμματος διεξαγωγής του από το χώρο της Βαυαρίας και τον διεθνή χώρο, δημιουργεί προϋποθέσεις για γεφύρωμα πολιτισμών. Επίκεντρό του θα αποτελούν οι συναντήσεις μεταξύ συγγραφέων και εικονογράφων με νεαρούς αλλά και ενήλικες αναγνώστες τους.

ΠΑΡΑΜΥΘΟΣΑΛΑΤΑ

Ο Λύκος κυνηγά τα
Κατσίκακια.

ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ
"ΗΛΙΟΤΡΟΠΙΟ"
Ιωάννα 2012

Ο ΛΥΚΟΣ ΚΥΝΗΓΑΕΙ ΤΑ
ΚΑΤΣΙΚΑΚΙΑ

ΙΑΙΟΤΙΚΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ
"ΗΛΙΟΤΡΟΠΙΟ"

20 Ιουνίου 2012

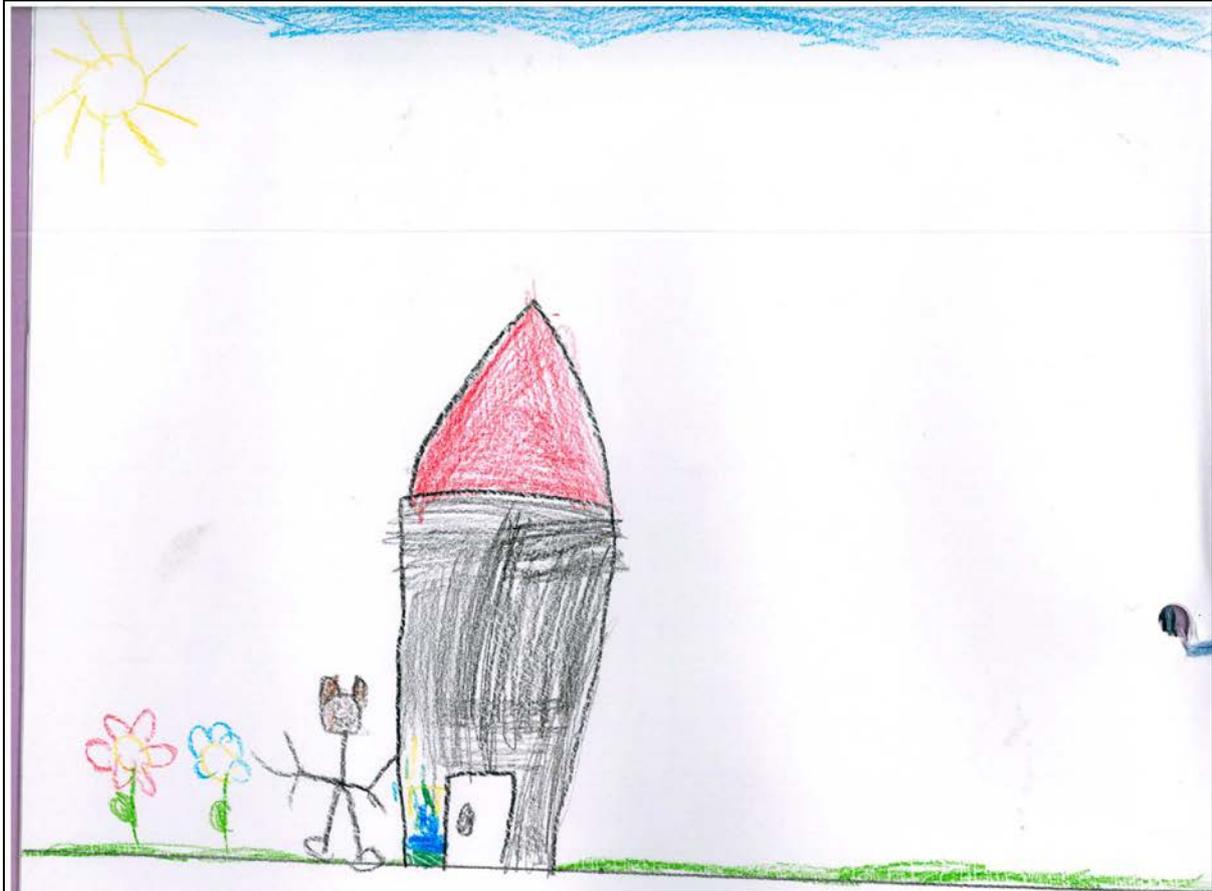
Μια φορά κι έναν καιρό ήταν ο λύκος που
κινιόχε τα γουρουνάκια.

(Ζοροκλής Έξαρχος)

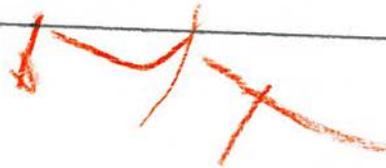
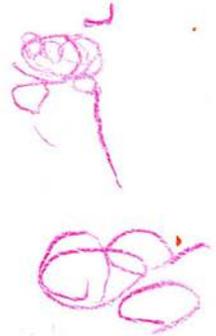
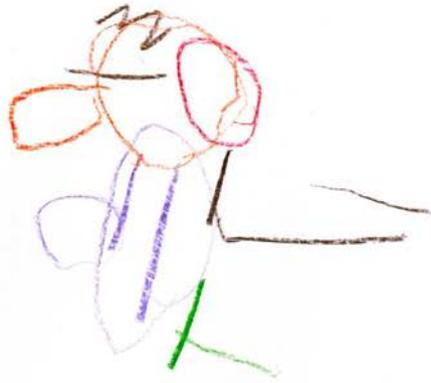
Και τα γουρουνάκια τρέχανε να πάνε
στο δικό τους σπίτι για να σωθούν και να μην
τα φάει.

(Αντρέας Τζαίλλας)

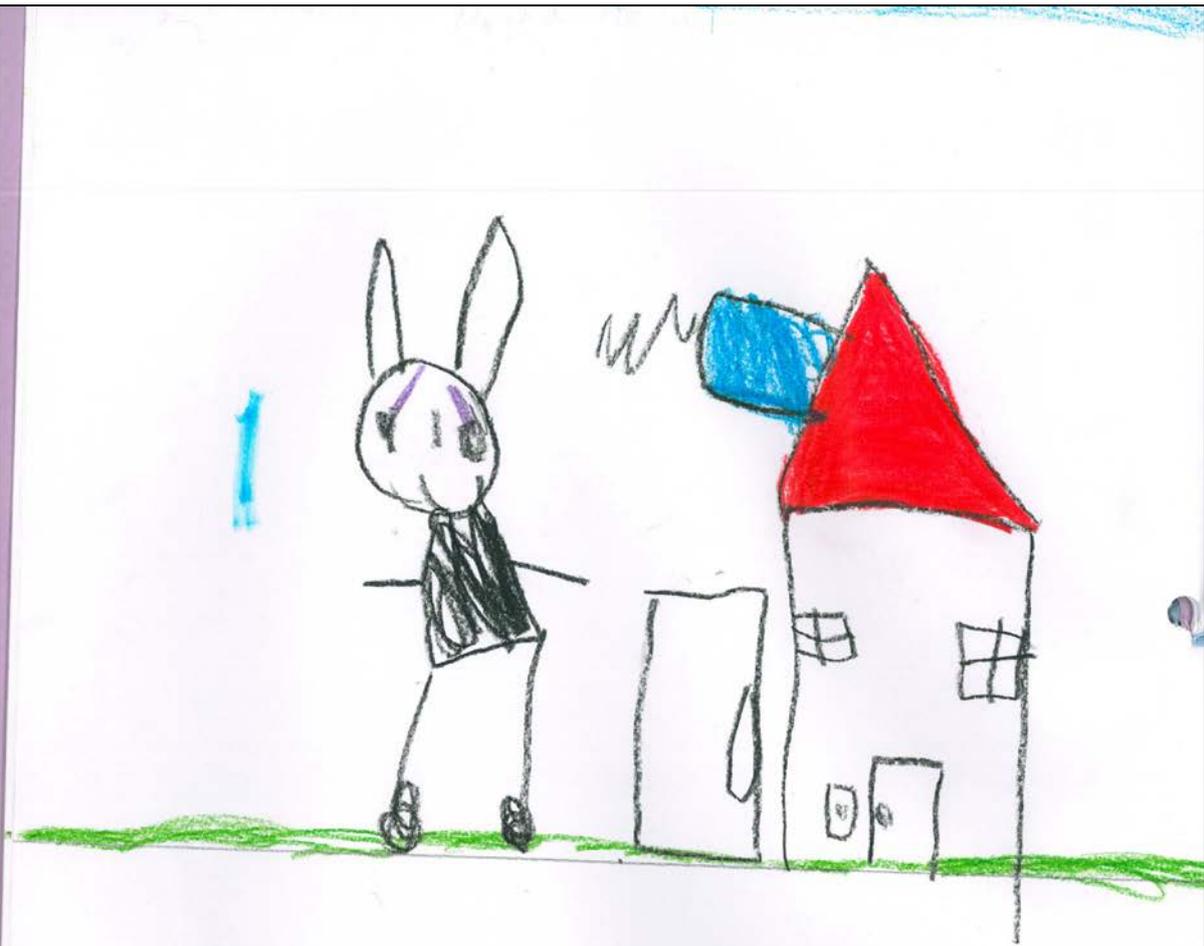

Τα τρία γουρουνάκια βάλανε ποττάι
πράγματα βέν ποττα για να μιν μπορι να
περάισι ο λύκος.

(Κυριέκος Νίκας)

Ο λυκος άνοιξε την πόρτα (Μαρία Τούλα)
αλλά δεν μπορούσε να μπει μέσα γιατί ήταν πολλά
πράγματα (Ευγενία Πουλιάνου).

Ο λύκος γύρισε σπίτι του, ήπιε νερό.
γιατί δίψαγε. και πήγε για ύπνο.

(Αυτός είναι ο λύκος)

Την επόμενη μέρα ξύπνησε και πάει
στον κάρτελα να παίξει υπολογιστή.

(Βασίλης Πανδώρας)

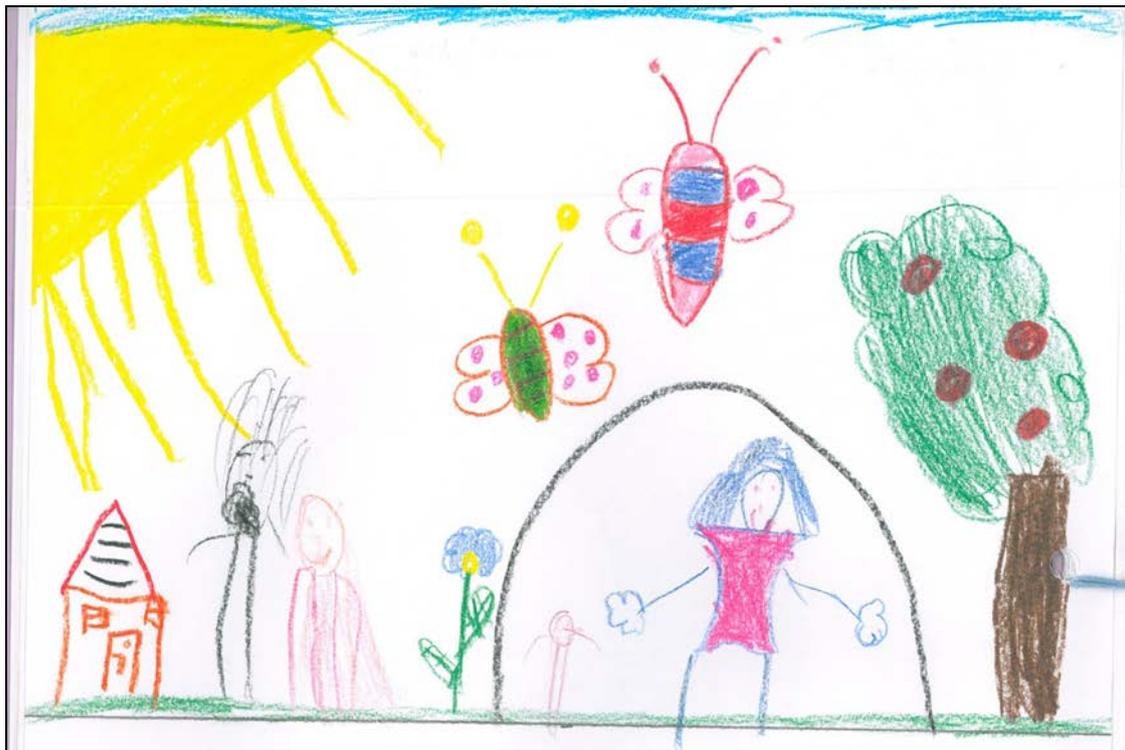
Καλώς ήρθατε υπολογιστή ήρθαν τα
καταβάνια, του έκλεψαν το χενικό και ο φίλος
όταν βγήκε έξω είδε τα καταβάνια και τα
κυνήγε.

(Θανάσης Τρανώριανος)

Τα καθήκοντα γύρω σε μια βρύση
να κρυφτούν και βρῆκαν το κορμάκι με
τα βήματα.

(Μαριλένα Βλάχου)

Επειδή η βασιλιάς ήταν βροστανή, άνοιξε
ένα βήσιμο και έφτιαξε εκεί και ο λόγος
χόρισε βίβρα.

(Σταφύλια Ντορτόν)

Το κορεβόκι υπήρχε τα καβουάκια
τα σπάρτα και είχε λίγο αλεύρι και τους
εργάστες τους.

(Πρώτος Φίλος)

Κου Γιάννη αυτοί είναι και εγώ

ΚΑΝΤΕΡΑ !!!

(Βασίλης Παπαδόπουλος)

- 11 -

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική και ξένη βιβλιογραφία

Αγγελοπούλου, Β. (1986). *Η πρώτη επαφή με το βιβλίο. Διαδρομές*, 4, 267-270.

Αναγνωστόπουλος Β. (1989), Τάσεις στη σύγχρονη ελληνική παιδική λογοτεχνία στο Κ.Ε.Π.Β. *Σύγχρονες τάσεις και απόψεις για την Παιδική Λογοτεχνία*, σσ 100-116, Ψυχογιός, Αθήνα.

Αναγνωστόπουλος, Β. (1987). *Θέματα παιδικής λογοτεχνίας, Α', Ανιχνεύσεις*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Αναγνωστόπουλος, Β. (1994). *Γλωσσικό υλικό για το Νηπιαγωγείο*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Αναγνωστόπουλος Β, Αντώνης Δελώνης (1996) .«*Παιδική Λογοτεχνία και Σχολείο*» Κατάλογος Ελληνικών Παιδικών Βιβλίων κατά ηλικία, Αθήνα: Πατάκης

Αναγνωστοπούλου, Δ (1997). «*Η επαφή των μαθητών με τη λογοτεχνία μέσα από τα λογοτεχνικά κείμενα των σχολικών εγχειριδίων της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης*». στο τόμος *Ανάγνωση και Σχολείο*, Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, 1997, επίσης το ίδιο άρθρο και στο περιοδικό. *Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης*, τευχ.46(1997)

Αναγνωστοπούλου, Δ. (2001). “*Λογοτεχνία και νηπιαγωγείο: Συγκοινωνούντα δοχεία δημιουργικότητας.*” στο *Η έρευνα στην προσχολική εκπαίδευση*. Τομ. Α, επιμ. Κούρτη, Ε. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Απέργη, Κ. (χ.χ.). *Για την αξία της παιδικής λογοτεχνίας*, Αθήνα, Εκπαιδευτήρια Γείτονα.

Βασιλαράκης, Ι.Ν (1992). «*Γλώσσα και Πράξη της Παιδικής Λογοτεχνίας*». Δοκίμια και Αναγνώσεις Κειμένων, (σσ.80) έκδοση Gutenberg .

Γιάκος, Δ. (1989). *Ιστορία της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας από το 10'αι. έως σήμερα* :Αθήνα: Παπαδήμας.

Γιάκου, Δ. (1993). *Ιστορία της Ελληνικής Παιδικής λογοτεχνίας*, Αθήνα: Παπαδήμα

Γιαννικοπούλου, Α. (1998). *Από την προανάγνωση στην ανάγνωση*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Γκλιάου, Ν. (2003). *Βιβλιοθήκη στο νηπιαγωγείο. Χώρος δημιουργικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων*. Σύγχρονο Νηπιαγωγείο, 35, 14-22.

Γκλιάου-Χριστοδούλου Ν. (χ.χ.). *Λογοτεχνία και διαθεματική προσέγγιση στο νηπιαγωγείο: νέος τρόπος προώθησης της δημιουργικότητας των παιδιών.*

Δαφέρμου Χ., Κουλούρη Π. & Μπασαγιάννη Ε. *Οδηγός νηπιαγωγού: Εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί. Δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης.* Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β., 2006.

Δελώνης, Α. (1990). *Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία, 1835-1985. Από τις πρώτες ρίζες μέχρι σήμερα.* Αθήνα: Ηράκλειτος.

Ηγκλετον, Τ.(1989). *Εισαγωγή στη θεωρία της λογοτεχνίας*, μτφ. Τζιόβας, Δ. Αθήνα: Οδυσσέας.

Καλλέργης, Η. (1989). «Ζητήματα θεωρίας της λογοτεχνίας», *Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας* 4 (1989), σσ.181-192.

Καλλέργης, Η. (1992). «Το πρόβλημα της ιδεολογίας στα παιδικά λογοτεχνήματα», *Νεοελληνική Παιδεία*, 24 (Μάρτιος 1992), σ.33.

Καλλέργης, Η. (1995). *Προσεγγίσεις στην παιδική λογοτεχνία.* Αθήνα: Καστανιώτης.

Κανατσούλη, Μ. (2001). *Εισαγωγή στη θεωρία και κριτική της παιδικής λογοτεχνίας. Σχολικής και προσχολικής ηλικίας.* Θεσσαλονίκη: University studio press.

Κανατσούλη, Μ. (2002). *Εισαγωγή στη Θεωρία και Κριτική της Παιδικής Λογοτεχνίας.* Θεσσαλονίκη: σημειώσεις μαθήματος (αναθεωρημένη έκδοση)

Καρακίτσιος, Α. (2012). *Εισαγωγή στη Φιλαναγνωσία.* Επιμορφωτικό υλικό για εκπαιδευτικούς το οποίο δημιουργήθηκε στο πλαίσιο των Πράξεων: Καινοτόμες δράσεις ενίσχυσης της φιλαναγνωσίας των μαθητών, στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.philanagnosia.gr/epimorfoseis/epimorfotiko-yliko/1583-epimorfotiko-yliko2>

Καρπόζηλου, Μ. (1994.) *Το παιδί στην χώρα των βιβλίων.* Συμβολή στην μελέτη των παιδικών αναγνωσμάτων, Αθήνα, Εκδ. Καστανιώτης

Κατσίκη-Γκίβαλου Α. (1995) *Η παιδική λογοτεχνία στο πανεπιστήμιο.* Έρευνα και διδασκαλία στο Κατσίκη-Γκίβαλου (επιμ) *Παιδική Λογοτεχνία Θεωρία και Πράξη*, τόμος Α', εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.

Κατσίκη-Γκίβαλου, Α. (1994). «Ο δάσκαλος ανάμεσα στο παιδί και στο βιβλίο» στο: *Φιλαναγνωσία και παιδική λογοτεχνία..* Αθήνα: Δελφίνι.

Κατσίκη-Γκίβαλου, Α., Πολίτης, Δ., Χαλκιαδάκη Α., Τσιαμπάση, Φ. (2011). «Καλλιεργείται η αγάπη για το διάβασμα; Τόποι ανάγνωσης και τρόποι. εκπαίδευσης», Κοινοφελές Ίδρυμα Ιωάννη Σ.Λάτση - Μελέτες 2011

Κατσίκη-Γκίβαλου, Α. (1995). από την εισαγωγή του συλλογικού τόμου *Παιδική λογοτεχνία: θεωρία και πράξη* (α' τόμος), Αθήνα: Καστανιώτης.

Κατσίκη-Γκίβαλου, Α. (1999). *Το θαυμαστό ταξίδι*. Αθήνα: Πατάκης.

Κουκουλομάτης, Δ.Ι (1994) «Γλώσσα και παιδική Λογοτεχνία» Παιδική Λογοτεχνία και Φιλαναγνωσία. (σ.74) Εισηγήσεις στο πέμπτο Σεμινάριο του Κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου.

Κουρετζής, Α. (1990) «*Το Θέατρο για Παιδιά*». Αθήνα. Έκδοση Καστανιώτη.

Μαγουλιώτης, Α. (1988) «*Η εικονογράφηση στο παραμύθι*» Διαδρομές ,τ.9,σ.57

Μαραγκουδάκη, Ε. (1994). *Σχολικός χρόνος, ελεύθερος χρόνος και φιλαναγνωσία*. Στο *Φιλαναγνωσία και Παιδική Λογοτεχνία* (σ. 31-45). Αθήνα: Δελφίνοι.

Μερακλής, Μιχάλης Γ., (1987). *Το παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο : Έργο τέχνης; Μέσο αγωγής*: Εισηγήσεις στο Α σεμινάριο του Κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου, Θεσσαλονίκη, 18-20 Οκτωβρίου 1985 / Μιχ. Μερακλή, Β. Δαραδήμου - Ράπτη, Βασίλη Αναγνωστόπουλου, κ.ά. - 1η έκδ. - Αθήνα : Εκδόσεις Πατάκη, 1987.

Μερακλής, Μ. Γ (1994) «*Τα κίνητρα της παιδικής φιλαναγνωσίας*» σελ .17 *Φιλαναγνωσία και Παιδική Λογοτεχνία* .Εισηγήσεις στο Πέμπτο Σεμινάριο του Κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου.

Παναγιωτόπουλος, Ι. Μ. (2001). *Λογοτεχνικά βιβλία στην προσχολική αγωγή*. Επιμ. Τζίνα Καλογήρου. Αθήνα: Εκδόσεις της Σχολής

Παπαγεωργίου Αι. (2006). *Η λογοτεχνία στη ζωή των παιδιών*, Λέξημα

Παπαδάτος Γ. (1995), Η οικολογία στην ελληνική παιδική λογοτεχνία στο Κατσίκη-Γκίβαλου *Παιδική Λογοτεχνία Θεωρία και Πράξη*, τόμος Α', σ.σ 103-118, Καστανιώτης, Αθήνα

Παπαδάτος, Γ. (2000). «*Ένας οικολογικός τρόπος «ανάγνωσης» των βιβλίων στο νηπιαγωγείο*». *Σύγχρονο Νηπιαγωγείο*, 17, (σελ.13-17).

Παπαδάτος, Γ. (2009). «*Παιδικό Βιβλίο και Φιλαναγνωσία*». Θεωρητικές αναφορές και προσεγγίσεις –Δραστηριότητες. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Παπανικολάου, Ρ & Τσιλιμένη, Τ. (1992). *Η παιδική λογοτεχνία στο νηπιαγωγείο. Θεωρία και πράξη*.Αθήνα: Καστανιώτης.

Παπαντωνάκης, Γ. (2003). *Εισαγωγή στην Παιδική λογοτεχνία. Θεωρία και Πράξη*, Σημειώσεις Μαθήματος, Εκδόσεις: Παν. Αιγαίου

Παπαντωνάκης, Γ. (χ.χ.). *Λογοτεχνία και Παιδική λογοτεχνία*, Σημειώσεις Μαθήματος, Εκδόσεις: Παν. Αιγαίου.

Παπαπετροπούλου Κουλουμπή, Κ. (1997). «*Ο Κύκλος του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου. Η Τέχνη της Αφήγησης*» (σελ 134-136). Εκδόσεις: Πατάκη

Πάτσιου, Β. (1995), «*Η διάπλασις των Παίδων*» 1879-1922, 2^η έκδοση, Καστανιώτης, Αθήνα

Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, Λ. (1990): *Η παιδική λογοτεχνία στην εποχή μας*. Αθήνα: Καστανιώτης

Πολάσιεκ, Κ. (1992), «*Να δώσουμε στα παιδιά την όρεξη για διάβασμα*». Αθήνα: Καστανιώτης.

Πολίτης ,Δ. (2008), *Η Λογοτεχνία για Παιδιά στη Σχολική Τάξη*, Μουσική σε Πρώτη Βαθμίδα 5-6, σ. 59-65

Φλωρά, Α. (χ.χ.). Η συμβολή της λογοτεχνίας στη γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού, στην ιστοσελίδα: Η συμβολή της λογοτεχνίας στη γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού

Χαραμής Π., (1996) «*Σχολική βιβλιοθήκη και διδακτική πράξη*», *Η Λέσχη των εκπαιδευτικών*, τ.16, σσ 33-44.

Χριστοδούλου-Γκλιάου Ν. (2007), Φιλαναγνωσία, παιδικά έντυπα και δημιουργικότητα των Παιδιών, *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, σ. 170-176, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα

[ΥΠ.Ε.Π.Θ.] (2002) Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών-Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης. Τόμ. Α΄. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

[ΥΠ.Ε.Π.Θ.] (2000) Προγράμματα Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης: Θεωρητικές Επιστήμες. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Εισηγήσεις στο Πέμπτο Σεμινάριο του Κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Ελληνικού Βιβλίου (1994) «*Φιλαναγνωσία και Παιδική Λογοτεχνία*» . Έκδοση Δελφίνι.

Appleyard, J.A.(1991),«*Becoming a reader :The experience of fiction from childhood to adulthood*». Cambridge University Press.

Chambers Aidan (1983), *Introducing Books to Children* (Εισάγοντας τα Βιβλία στα Παιδιά), Heinemann Educational Books, London σ. 130, Δεύτερη Έκδοση.

Crago.H ,(1979) «*Cultural Categories and the Criticism of childrens Literature*»,signal 30:140-5.

Crago,H (1993), «*Why Readers Read What Whriters Write*». *Childrens Literature in Education* 24,4:277

Perrot Du Jeu , Jean. (1987).«*Enfants et des Livres* »» σελίδα 19. Paris. Le Cercle de la Librairie

Hughes , Shirley Fearn (1985) «*Only the Best is Good Enough*»,The Woodfield Lectures on Childrens Literature,London :Rossendale.

Peter Hunt (2005), *Κατανοώντας την Παιδική Λογοτεχνία για Παιδιά*, Αθήνα: Νεφέλη.

Phaedrus, Liber. (1979) *Fabularum .Lateinism /Deutsch,uber .von.Fr .Fr .Ruckert und O.Sconberger, hrsg.u.erlautert von O. Schonberg* (Philipp Reclam jun.,Universal Bibliothek,1144[3]), σ. 157

Steadman,R(1990) «*What is a child?...and What is a Childrens Books ?*»*Book For Keep* 62:25

Vygotski, L.S (2000) «*Νους στην Κοινωνία*». Μετάφραση Α. Μπίμπου, Σ. Βοσνιάδου Αθήνα. Έκδοση, Gutenberg 2000.

D.W.Winnicott (1989),*Jeu et realite*,Gallimard,1971.Στα ελληνικά, «*Το παιδί ,το παιχνίδι και η πραγματικότητα*» ,μτφ. Γιάννης Κωστόπουλος ,Έκδοση Καστανιώτης .

Ηλεκτρονικές διευθύνσεις

- <http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=node&cnode=652>
- http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%BF%CF%84%CE%B5%CF%87%CE%BD%CE%AF%CE%B1
- <http://www.lexima.gr/lxm/read-543.html>
- <http://www.pasyvn.gr/el/thematikes-enotites/goneis/paidagogika/236-simvouli-ths-logotexnias-sth-glwssiki-anaptixi-tou-paidiou.html>
- http://nireos.blogspot.gr/2009/01/blog-post_3627.html
- <http://www.real.gr/DefaultArthro.aspx?page=arthro&id=135893&catID=94>

- <http://www.philanagnosia.gr/epimorfoseis/epimorfotiko-yliko/1583-epimorfotiko-yliko2>
- <http://www.philanagnosia.gr/>
- <http://www.philanagnosia.gr/epimorfoseis/epimorfotiko-yliko/1583-epimorfotiko-yliko2>
- <http://portal.unesco.org/education/evphp>